

การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่ง
สหภาพเมียนมาร์ : เส้นทางสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและการค้า

วัลลภ ทองอ่อน

การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน
ศูนย์ความร่วมมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่โขง
ปีงบประมาณ 2547

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตากตาสู่เมืองมะละแหม่ง
สหภาพเมียนมาร์ : เส้นทางสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและการค้า
ปีการศึกษา พ.ศ. 2547
ชื่อผู้ศึกษา วัลลภ ทองอ่อน

การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่ง
สหภาพเมียนมาร์ : เส้นทางสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและการค้า โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษา
ความต้องการและโครงข่ายของชุมชนในด้านการท่องเที่ยว และ 2) เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวใน
เส้นทางจากอำเภอแม่สอดจังหวัดตากตาสู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ การศึกษาครั้งนี้ใช้
วิธีการศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการสำรวจภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีความต้องการที่จะพัฒนาการ
ท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่สหภาพเมียนมาร์อันเป็นการทำให้ชุมชนแม่สอด
จังหวัด ตาก เปลี่ยนจากจุดปลายทางของการท่องเที่ยวเป็นจุดต้นทางของการท่องเที่ยวสู่
สหภาพเมียนมาร์อันเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชน และพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยว ส่วนด้าน
เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ เป็น
เส้นทางสำคัญที่ติดต่อกันระหว่างเมืองในสมัยโบราณ เป็นการเชื่อมระหว่างเมืองมะละแหม่งซึ่งเป็น
เมืองท่าชายทะเลกับเมืองที่อยู่ในแผ่นดินภายใน เช่น ตาก เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน จนถึง
เมืองเชียงตุง เมืองเชียงรุ่ง เป็นต้น โดยมีความสำคัญคือเป็นเส้นทางในการค้าทั้งการเดินเท้าและ
ขบวนม้าต่างและวัวต่าง ปัจจุบันเส้นทางดังกล่าวได้ถูกพัฒนาให้เป็นเส้นทางรถยนต์เพื่อเชื่อม
เมืองเมียวดี อันเป็นเมืองชายแดนของสหภาพ เมียนมาร์ สู่เมืองมะละแหม่ง และเมืองย่างกุ้ง
เมืองหลวงของประเทศ เพื่อขนส่งสินค้าเป็นหลัก โดยมีระยะทางจากเมืองเมียวดีสู่เมืองมะละแหม่ง
ประมาณ 180 กิโลเมตร เส้นทางดังกล่าวผ่านลักษณะภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ เขตภูเขาสูง
สลับซับซ้อนและเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ และผ่านเขตวัฒนธรรม 2 เขตวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรม
กระเหรี่ยงและวัฒนธรรมมอญ อันสามารถพัฒนาเส้นทางการค้าดังกล่าวให้เป็นเส้นทาง
การท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและการค้า ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำมา
ซึ่งความเข้าใจระหว่างไทยกับสหภาพเมียนมาร์ในอนาคต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
สารบัญ	(2)
สารบัญภาพ	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
- ที่มาและความสำคัญ	1
- เป้าหมาย	4
- คำถามการวิจัย	4
- วัตถุประสงค์	4
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
- แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	6
- แนวคิดด้านเส้นทางการท่องเที่ยว	20
- แนวคิดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	23
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	31
- แผนปฏิบัติการ	31
บทที่ 4 ผลวิจัย	34
- พื้นที่ศึกษา	34
- ผลการศึกษาด้านความต้องการและโครงข่ายของชุมชนแม่สอด จังหวัดตาก	
ด้านการท่องเที่ยว	49
- ผลการศึกษาด้านเส้นทางการท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก	
สู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์	51
- สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง	67
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	71
- ผลการศึกษา	71
- การวิเคราะห์ผลการศึกษา	72
- บรรณานุกรม	74
- ภาคผนวก 1	80
- ภาคผนวก 2	85
- ภาคผนวก 3	93
- ภาคผนวก 4	106

สารบัญญภาพ

	หน้า
2.1 แบบจำลองทางพื้นที่ของนักท่องเที่ยว	22
4.1 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวาน จีนฮ่อและเงี้ยว	53
4.2 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวานวัวต่าง ระหว่างมะละแหม่ง – แม่ฮ่องสอน และแม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่	55
4.3 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวานวัวต่าง ระหว่างมะละแหม่ง – เชียงใหม่	57
4.4 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าขาย ระหว่างมะละแหม่ง – น่าน	59
4.5 แผนที่แสดงเส้นทางวัวต่าง (เฉพาะที่สำคัญ) ในภาคเหนือของประเทศไทย	62

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยว นอกจากจะเป็นธุรกิจที่นำรายได้มาสู่ประเทศชาติอย่างหนึ่งแล้วยัง เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นภายใน ประเทศเพื่อส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งของธุรกิจการ ท่องเที่ยวจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ส่วนการลงทุนใหญ่ ๆ นั้นเป็นการลงทุนของเอกชน แต่ผลที่ได้จะตกเป็นของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นชาวไร่ชาวนาตลอดจนประชาชนอาชีพอื่น ๆ จะมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ส่วนภาครัฐบาลจะได้รับผลประโยชน์ ในด้านการเก็บภาษีและเงินตราต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศมากขึ้น¹ เมื่อการ ท่องเที่ยวมีบทบาท สำคัญต่อประเทศจึงทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็วไม่เฉพาะแต่การท่องเที่ยวภายใน ประเทศเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงการท่องเที่ยวต่างประเทศด้วย ทำให้ นักท่องเที่ยวที่อยู่ตามสถานที่ ต่าง ๆ ได้ทำความรู้จักแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความ สัมพันธ์อันดีต่อกันดังคำขวัญขององค์การสหประชาชาติที่กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นสื่อนำไปสู่ สันติภาพ” ซึ่งความสัมพันธ์อันดีต่อกันนี้ จะส่งผลกระทบต่อรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ทำให้มี ความสัมพันธ์และใกล้ชิดยิ่งขึ้น² ปัจจุบันการขยายตัว ของการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพ ภูมิศาสตร์หลายอย่าง เช่น การคมนาคมขนส่ง ทักษะคุณภาพ และลักษณะภูมิประเทศแบบต่าง ๆ สิ่ง เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิด การท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วย สภาพทางภูมิศาสตร์ไม่เพียงแต่ดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างเดียวนั้น แต่ยังเป็นตัวกำหนด หรือมีผล ต่อการพิจารณาในด้านการสร้างสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม หรือสถานที่พักผ่อนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอีกด้วย³

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมากและ เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศได้เป็นจำนวนมากมหาศาล ดังจะเห็นได้จากจำนวน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น

¹ วรรณ วทวณิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, 2539, หน้า 1.

² นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, มปป : หน้า 5.

³ สถาบันเพื่อการวิจัยในการพัฒนาประเทศ. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวของประเทศ, 2540, หน้า 3.

ธุรกิจโรงแรม มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น และเป็นเครื่องมือกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างอาชีพแก่คนในชุมชนท้องถิ่น⁴ ซึ่งต่อมา การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศไทย มีรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวเป็นอันดับหนึ่งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 จนถึงปัจจุบัน⁵ สำหรับการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2538 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ทำรายได้เข้าประเทศจำนวน 1,378 แสนล้านบาท จากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งหมด 5.75 ล้านคน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ มรดกธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดประชุมนานาชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นทุกปี⁶ ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวย่อมนำความเสื่อมโทรมมาสู่สภาพแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากเป็นวงจรที่เกี่ยวกันทั้งระบบอิทธิพลเกี่ยวกันซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างและทำลายอีกส่วนหนึ่งเสมอ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่าที่คิดเพียงแต่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลในอนาคตจะเป็นเช่นไร⁷ ซึ่งผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีมากมายหลายอย่าง เช่น สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม เพราะสกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเคลื่อนกราคอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยวของค้ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น แหล่งน้ำเน่าเสีย ขยะส่งกลิ่นเหม็น และปัญหาอีกอย่างที่พบเห็นคือปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การรุกกล้าที่สาธารณะ” โดยการเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะประโยชน์ มีหลายลักษณะ เช่น การบุกรุกจับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสิทธิ์ เป็นต้น⁸ จากประเด็นปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นตามประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จึงส่งผลทำให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ขึ้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติแบบธรรมดา แต่หมายความรวมไปถึงการท่องเที่ยวจะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย⁹

⁴ พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. “การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”. จุลสารการท่องเที่ยว.

11 (2) : 52 ; เมษายน-มิถุนายน 2540.

⁵ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. แหล่งเดิม, หน้า 54.

⁶ ปรีชา บัณชุกรังสี และสหชาติ วงษ์หุ่น. “คำแผนการตลาด” “การท่องเที่ยวแสนล้าน”. เดลินิวส์, 19 เมษายน 2534. หน้า 5

⁷ บุบกร กวจินดา. ปัจจัยที่มีผลต่อการตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของมัคคุเทศน์อาชีพ, รายงานการวิจัย. 2535. หน้า 34.

⁸ สุพดี เสดทพวรรณ. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. 2543. หน้า 43

⁹ กิตติวัฒน์ รัตนเกิด ณ.อุเกิด. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism)” จุลสารการท่องเที่ยว, 16 (4) : 40 ; ตุลาคม-ธันวาคม 2541.

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ และเป็นแนวคิดที่นำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังทำให้กิจกรรมทั้งสองอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันอีกด้วย¹⁰ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ก็เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ¹¹ ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการหนึ่ง ในการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะลดน้อยหรือเสื่อมโทรมลง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ¹² การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) จึงเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่บูมทั่วโลก โดยมีแนวโน้มว่าความต้องการที่จะท่องเที่ยวแบบผจญภัย เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริงนอกจากนี้ยังอยากที่จะศึกษาทางด้านระบบนิเวศชนิดของพันธุ์พืชและสัตว์ตามแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ¹³

ภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ จึงทำให้กระแสสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ส่วนคือ 1) กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) กระแสความต้องการนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้และ 3) กระแสความต้องการพัฒนาคน จึงทำให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นองค์ประกอบหลัก 4 ประการคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการและองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, มปป.)

จังหวัดตากเป็นจังหวัดชายแดนที่มีพรมแดนติดกับประเทศพม่า โดยผ่านอำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นอำเภอที่เป็นเส้นทางเข้าสู่พม่าผ่านเมืองเมียวดี ระยะทางจากอำเภอแม่สอดเข้าสู่พม่าเป็นเส้นทางที่มีถนนตัดผ่านแต่ยังมีการสำรวจเส้นทางเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะเส้นทางจากอำเภอแม่สอดสู่เมืองมะละแหม่งอันเป็นเมืองชายฝั่งทะเลอันดามันซึ่งมีระยะทางเพียง 165 กิโลเมตร ถ้ามีการศึกษาสำรวจเส้นทางดังกล่าวจะทำให้อำเภอแม่สอดเป็นต้นทางของการไปสู่เมืองท่องเที่ยวปลายทางในพม่า จัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง โดยเฉพาะจุดในระหว่าง

¹⁰ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. มีนาคม 2540, หน้า 104.

¹¹ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. "มาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กันเถิด" จุลสารการท่องเที่ยว, 15 (1) : 54 ;มกราคม-มีนาคม 2539.

¹² กิตติวัฒน์ รัตนกิตต ณ ภูเก็ต. แหล่งเดิม.

¹³ สมศิริ ชัมเมือง. "Ecotourism. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน". โลกสีเขียว, มปป. หน้า 62.

เส้นทางซึ่งมีคุณค่าทางด้านลักษณะภูมิประเทศประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจในความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับพม่า อันเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศชาติสืบไป

2. เป้าหมาย

2.1 รายงานวิจัยเส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมการค้าและธรรมชาติจากตากสู่พม่า อันประกอบด้วย ได้แก่ เส้นทาง ตาก-แม่สอด-มะละแหม่ง

2.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภาคีที่เกี่ยวข้อง

(1) ชุมชนท้องถิ่นอำเภอแม่สอด อำเภอเมืองตาก

(2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดตาก อันได้แก่ ททท.ตาก หอการค้าตาก หอการค้าแม่สอด

(3) ส่วนราชการปกครองท้องถิ่น อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่

2.3 การประชุมสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการวิจัย โดยเชิญบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว และบุคลากรในท้องถิ่น เพื่อแสดงความคิดเห็น วิพากษ์และเสนอแนะ

3. คำถามการวิจัย

3.1 มีเส้นทางท่องเที่ยวสายใดที่สามารถเชื่อมโยง ความรู้ ความเข้าใจและมิตรภาพ ในด้านวัฒนธรรม ด้านการค้าและด้านธรรมชาติ ระหว่างตาก สู่พม่า

3.2 ชุมชนคันทาง ชุมชนระหว่างทางและชุมชนปลายทาง การท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบใด

4. วัตถุประสงค์

4.1 เพื่อศึกษาความต้องการและโครงข่ายของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

4.2 เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอดจังหวัดตากตากสู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ชุมชนมีส่วนร่วม ในการศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายในด้านการท่องเที่ยวและ
รับรู้ประโยชน์ความสำคัญของการท่องเที่ยว ผ่านการประชุมกลุ่มและการสัมมนา

5.2 รายงานการศึกษาเส้นทางและชุมชนในเส้นทางในด้านวัฒนธรรม การค้า และธรรม
ชาติ โดยผ่านการประชุมแสดงความคิดเห็นจากชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่งสหภาพเมียร์มาใช้แนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังจะได้จำแนกไว้เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 การท่องเที่ยว

2.1.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว (tourism) ได้มีนักวิชาการหลายกลุ่ม ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า “ การท่องเที่ยว (tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมิได้หมายเฉพาะการพักผ่อนหย่อนใจหรือความสนุกสนานบันเทิงรื่นรมย์ ดังที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนาเพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา ทอดจกนการเยี่ยมชม ก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น”¹⁴

วรรณ วลัยวานิช ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว คือ การเคลื่อนย้ายของประชากรแห่งหนึ่งไปสู่แห่งหนึ่ง รวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศและเดินทางต่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ได้รับรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ฉะนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าความหมายของ “ การท่องเที่ยว” จะมีความหมายอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการคือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว เดินทางด้วยความสมัครใจ และการเดินทางด้วยจุดประสงค์ใด ๆ ก็ได้มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้¹⁵

บุพดี เสตพรรณ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ว่าการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางตามเงื่อนไขมีกำหนดเป็นสากล 3 ประการ ได้แก่ เดินทางจากที่อยู่ปกติไปที่อื่นชั่วคราว เดินทาง

¹⁴ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.การท่องเที่ยว. 2529. หน้า 19.

¹⁵ วรรณ วลัยวานิช.แหล่งเดิม.หน้า 7.

โดยสมัครใจและไม่ใช่เดินทางไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ และไม่ใช่นักศึกษาที่ศึกษาในจังหวัดที่เดินทางไป¹⁶

คู่ย ชุมสาย ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวและการเดินทาง ไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง (trave) ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว และในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวมักใช้คำว่าท่องเที่ยวกับการเดินทางผสมกัน บางที่ใช้คำว่า “การท่องเที่ยว” ให้มีความหมายถึงการท่องเที่ยวและการเดินทาง¹⁷

สรุปใจความสำคัญของการท่องเที่ยว ความหมายโดยสรุป คือ การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นการเดินทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศก็ได้ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนาน หรือการเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา เพื่อหาความรู้ เพื่อติดต่อธุรกิจเป็นต้น เหล่านี้ก็คือว่าเป็นการท่องเที่ยว

2.1.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

โดยสภาพทั่วไป แล้ว อาจแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1.2.1 การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ภายในประเทศ การท่องเที่ยวลักษณะนี้ต้องมีสิ่งจูงใจอย่าง¹⁸ เช่น ความงามของภูมิประเทศความสะอาดสบายของการเดินทาง ความปลอดภัย ตลอดจนการโฆษณา หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะสถานที่นั้น นอกจากนี้การเดินทางภายในประเทศจะลำบากในการจำแนกประเภทของนักท่องเที่ยวทั้งนี้เพราะไม่มีพรมแดนระหว่างประเทศที่จะข้าม หรือผ่านดินแดน เพื่อการนับจำนวนจึงเป็นการคาดคะเนว่าประมาณ 70 – 80 % ของกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่เกิดจากนักท่องเที่ยวภายในประเทศ¹⁹

2.1.2.2 การท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่ต่างไปจากประเทศของตนและต้องผ่านขบวนการระหว่างประเทศหลายอย่าง²⁰ เช่น สุลกากร คำนตรวจคนเข้าเมือง ภาษีศุลกากร การท่องเที่ยวของชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะเดินทางมาจากต่างประเทศซึ่งมีมาตรฐานการครองชีพค่อนข้างสูง ประกอบเข้ากับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่วนใหญ่จะมีรากฐานมาจากระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจการค้า²¹ประเทศดังกล่าวนี้มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของสังคมเมืองใหม่แต่อย่างไรการท่องเที่ยวต่างประเทศนี้ขนาดของประเทศเป็นถึง

¹⁶ อูพี เตตพรณ. แหล่งเดิม. หน้า 118.

¹⁷ คู่ย ชุมสาย. หลักการท่องเที่ยว. 2527. หน้า 4-5.

¹⁸ วรณา วงษ์วานิช. แหล่งเดิม. หน้า 17.

¹⁹ นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม. หน้า 31.

²⁰ วรณา วงษ์วานิช. แหล่งเดิม. หน้า 17.

²¹ นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม. หน้า 34.

สำคัญไม่ใช่น้อย เช่น ประเทศที่มีขนาดใหญ่จะมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาก เพราะมีโอกาสที่จะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งอื่น ๆ หลายอย่างกว่าประเทศเล็ก ๆ ²²

ศิริ ฮามสุโพธิ์ โคจําแนกประเภทของการท่องเที่ยวเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง กล่าวคือ ในแง่ของสังคมวิทยาจะช่วยให้ผู้ศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในแต่ละสังคมแตกต่างกัน จนทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน ซึ่งการท่องเที่ยวสามารถจำแนกออกเป็น 7 ประเภท²³

1) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (ethnic tourism) การท่องเที่ยวประเภทนี้ประสงค์ที่จะสังเกตการแสดงทางวัฒนธรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะรวมถึงการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมฟ้อนรำ และเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาต่าง

2) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (environmental tourism) การท่องเที่ยวประเภทนี้คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวแบบชาติพันธุ์ กล่าวคือ เป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาจากแดนไกล ให้เข้ามาเที่ยว แต่ข้อนี้จะเน้นสิ่งดึงดูดใจ (attractions) ที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะเน้นชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับสู่ธรรมชาติและ การชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพที่อยู่ ในกลุ่มนี้ ซึ่งจะรวมการถ่ายภาพการเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์ เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (cultural tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัส และการเข้าร่วมในวิถีชีวิตเก่า ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปในบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุเก่า ๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการไปชมอนุสาวรีย์ โบสถ์วิหาร วิังต่าง ๆ และการแสดงแสงเสียงเหตุการณ์เด่น ๆ ในอดีตกาล เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (business tourism) มีลักษณะเด่น คือ การประชุมหรือ การพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักรวมเอาการท่องเที่ยวประเภทอื่นเข้ามาไว้ด้วยเมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจเกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งจะมีการท่องเที่ยวได้หลายประเภทบางแห่งจะเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมแล้วแต่นักท่องเที่ยวจะต้องการอย่างไร

²² วรรณ วลัยวนิช. แหล่งเดิม.

²³ ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. 2538. หน้า 142.

6) การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (recreational tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬา นันทนาการ การอาบแดดและการสมาคมในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจสถานที่ดังกล่าว ได้แก่ หาดทรายชายทะเล การแข่งขันกอล์ฟในสนามกอล์ฟชั้นเยี่ยม และการแข่งขันเทนนิส เป็นต้น การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะ

7) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (incentive tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงานประชุม ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทห้างร้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งหมด²⁴

จากประเภทของการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้วนั้นอาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวที่นั่นเกิดขึ้นและดำเนินไปตามธรรมชาติมานานแล้ว จนกระทั่งปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่มีมนุษย์จัดสร้างขึ้น (manmade) จนจัดได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งที่มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยดัดแปลงให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ ๆ ที่หลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์

2.1.3 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว ถือเป็นกิจกรรมอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายอย่างหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมหรือธุรกิจที่สนับสนุนต่าง ๆ การซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมสินค้าออกที่มองไม่เห็นด้วยสายตา (invisible export)²⁵ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวก็เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิตและการจำหน่ายอาจเรียกได้ว่าเป็น Limited Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ²⁶ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้ดุลการชำระเงินประเทศ รายได้จากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการผ่อนคลายความเสียบเทียบในการดุลชำระเงินได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์ อย่างกว้างขวาง เช่น เปลือกหอย หินสวย ๆ ตามชายหาด ไม้ไผ่²⁷ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ดีสามารถสรุป บทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ดังต่อไปนี้

²⁴ ศิริ ฮามสุโพธิ์. อ้างแล้วในหน้า 6.

²⁵ สมเกียรติ เนตรประเสริฐ. กิจกรรมนันทนาการ. 2543. หน้า 340.

²⁶ วิกรม จารุมณี. แหล่งเดิม. หน้า 5-7.

²⁷ สมเกียรติ เนตรประเสริฐ. แหล่งเดิม.

2.1.4 บทบาทและความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้อันดับที่ 1 เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่น ๆ ซึ่งเงินตราต่างประเทศที่ได้มาจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน เช่น ในปี พ.ศ. 2527 การท่องเที่ยวทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ 27,317 ล้านบาทนั้น รายจ่ายจากการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยเป็นเงินเพียง 7,208 ล้านบาท ส่วนที่เกินดุลนี้จึงมีส่วนช่วยแก้ไขการขาดดุลในด้านอื่นได้เป็นอย่างมาก²⁸ นอกจากนี้รายได้ดังกล่าวยังเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง สร้างงาน สร้างอาชีพมากมายและเป็นอาชีพเสริมด้วย อาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านหรือการผลิตอาหารไปป้อนตามเมืองการท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็จะเป็นอาชีพที่ทำรายได้เป็นอย่างดีแก่ประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ²⁹ อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังมีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมายและกว้างขวางเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการ โดยเฉพาะธุรกิจทางตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทท่องเที่ยว ฯลฯ ส่วนในธุรกิจทางอ้อมอาจเป็นอาชีพเสริม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน การใช้เวลาว่างมารับจ้างก่อสร้าง เป็นต้น³⁰ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ใดที่หนึ่งก็จะใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นเมือง และหาที่พักแรมก็จะต้องใช้เป็นค่าที่พัก เงินที่ออกไปนี้จะไม่ตกอยู่เฉพาะกับโรงแรมแต่จะกระจายออกไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่าง ๆ เมื่อหัตถกรรมพื้นเมืองขายเป็นของที่ระลึกได้ก็จะมี การนำเอาวัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึกแม้จะเป็นรายได้เล็กน้อยแต่เมื่อรวมกันก็จะเป็นปริมาณมาก ๆ ก็เป็นรายได้สำคัญ และเหตุสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องของการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็น Limited Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ จากสถิติที่ผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติของโลกได้มีปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

³¹ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่น ๆ ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่เสนอขายแก่นักท่องเที่ยว คือ ความสวยงามของธรรมชาติ หาดทราย ชายทะเล ภูเขา สภาพอากาศ และสิ่งที่มีมนุษย์ก่อสร้างขึ้นเช่น พระบรมราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือนในท้องถิ่นตลอดจน

²⁸ วรรณ วงษ์นิช. แหล่งเดิม. หน้า 18.

²⁹ วรรณ วงษ์นิช. แหล่งเดิม. หน้า 18.

³⁰ วันชัย เทียนน้อย. แหล่งเดิม. หน้า 20.

³¹ ตมเกียรติ เนตรประเสริฐ. แหล่งเดิม.

ขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปธรรมที่มีความยั่งยืนไม่ แปรผัน หรือขึ้นอยู่กับสภาพฝนฟ้าอากาศ³²

2.1.5 บทบาทและความสำคัญต่อสังคม

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สังคมไทยเป็นสังคมของชาติเก่าแก่สืบเนื่องมาเป็นพันปีจึงมีวัฒนธรรมระเบียบประเพณี นาฏศิลป์การละเล่น ฯลฯ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การนำมาออกเผยแพร่ฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีบทบาทการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวจากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่งไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนต่างประเทศย่อม หลีกเลียงไม่พ้นที่จะช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น โรงแรม ภัตตาคาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งก็จะต้องมีผู้ลงทุนหลาย ๆ ลักษณะเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นเหล่านั้น³³ แต่อย่างไรก็ดี อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคงให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปทีใดจะต้องมั่นใจว่าจะมีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ฉะนั้นแหล่งใดที่นักท่องเที่ยวเข้าไปได้แหล่งนั้นจะต้องมีความปลอดภัย³⁴ ดังที่กล่าวมาแล้ว การท่องเที่ยว ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้ดำเนินกิจการ ไม่น้อย และยังคงส่งผลไปยังการพัฒนาทางด้านสังคมของประเทศด้วย

2.1.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมนันทนาการประเภทหนึ่งสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยวให้มีความสุข สนุกสนาน และประสบการณ์ชีวิต เป็นการเปิดโอกาสโลกทัศน์ที่กว้างได้รู้ได้เห็นถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การที่เราจะให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อความพึงพอใจนั้น ปัจจัยที่นับว่าสำคัญและมีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวก่อนที่จะตัดสินใจเลือกบริการนั้น³⁵ ควรจะต้องจัดในเรื่องดังต่อไปนี้

³² ตะเอียด ศิลาน้อย. ประวัติการค้าในงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยและความเป็นมาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2528. หน้า 421.

³³ นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม. หน้า 15.

³⁴ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. 2538. หน้า 52.

³⁵ โชคชัย โชครัตนชัย. นันทนาการ. การบริหารและการจัดการ. 2540. หน้า 396.

2.1.6.1 แหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว ประเทศไทยเป็นประเทศทรัพยากรท่องเที่ยว มีสถานที่ต่างๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้างขึ้น มีวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีความปลอดภัยในการตัดสินใจเลือกจุดหมายในการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นมาตรการรักษาความปลอดภัยที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยภัยจึงต้องมีประสิทธิภาพและทั่วถึงทุกแหล่งท่องเที่ยว

2.1.6.2 โครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกหลัก เช่น ถนน สะพาน สถานีรถไฟ สนามบิน ท่าเรือ ไฟฟ้า ประปา ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย โดยปกติสิ่งเหล่านี้รัฐจะเป็นผู้จัดสร้างเพื่อความสะดวกของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

2.1.6.3 สิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่

1) การคมนาคม เมื่อผู้เดินทางซื้อบริการถึงที่ผลิต การคมนาคมขนส่งทั้งจากต่างประเทศและต่างประเทศภายในประเทศจะต้องได้รับความสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย

2) พิธีการเข้าเมืองและการบริการข่าวสาร มีการผ่อนคลายเป็นระเบียบพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกรวดเร็ว มีการบริการให้ข่าวสาร บริการจองที่พัก เป็นต้น ที่พักควรมีโรงแรมระดับต่าง ๆ ให้เลือก มีอัตราค่าที่พักเหมาะสมกับคุณภาพและความสะอาดให้บริการ

3) ร้านอาหาร มีร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะบริการสุขภาพและราคาเหมาะสม

4) บริการท่องเที่ยวมีบริการจูงนำเที่ยว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยมีมัคคุเทศก์ ที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมีอัตราค่ามัคคุเทศก์และมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว

2.1.6.4 บทบาทของเจ้าของบ้าน

1) ความเป็นมิตรไมตรี ของเจ้าของถิ่นหรือเจ้าของบ้าน การแสดงออกถึงความ เป็นมิตรไมตรีระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวอาจกระทำหรือแสดงออกได้หลายอย่างเช่น การทักทาย พุดคุย หรือเพียงแต่รอยยิ้มที่ส่งให้แก่นักท่องเที่ยวต่างถิ่นก็กลายเป็นคำชมเชยเลื่องลือไปไกลหรือการแสดงความโอบอ้อมอารีโดยการให้บริการเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่นักท่องเที่ยวตามสมควร เช่น ให้นำคัมที่พัก อนุญาตให้ถ่ายรูป หรือถ่ายรูปด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นมารยาทที่ดีของเจ้าของบ้าน จะสร้างความประทับใจให้แก่แขกผู้มาเยือนการให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว เจ้าของบ้านที่ดีจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวเป็นแขกผู้มาเยือนจาก

ต่างถิ่นหรือ ต่างชาติต่างภาษาอาจไม่คุ้นเคยต่อสภาพช่วยเหลือไปตามความสามารถที่มีอยู่ ถ้าเกินความสามารถก็อาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือต่อไป³⁶

2.1.7 ประเภทของนักท่องเที่ยว

คูด ชุมสาย และฉุบพัน พรหมโยธี . ได้อธิบายเกี่ยวกับประเภทของนักท่องเที่ยวว่า แบ่งออกเป็น 6 ประเภทดังนี้

การท่องเที่ยวส่วนบุคคลได้แก่ การท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวภายในประเทศหรือต่างประเทศของนักท่องเที่ยวที่จัดขึ้น สำหรับตัวเองและครอบครัว หรือเพื่อนฝูงโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวหรือเช่ารถขับไปกับตัวเอง โดยกำหนดว่าจะไปไหนบ้าง ไปเมื่อใด หยุดท่องเที่ยวที่ไหนบ้าง หรือจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ได้ตามที่ต้องการการท่องเที่ยวแบบทัวร์หรือแบบนำเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวของคนหนึ่งคนหรือก็คนก็ตาม ซึ่งมีได้นัดหมายกันไปเสียเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้จัดการบริษัทนำเที่ยว ผู้จัดการบริษัทนำเที่ยวจะจัดการเรื่องพาหนะ โรงแรมและบริการอื่น ๆ ให้ โดยกำหนดไว้เป็นรายการที่แน่นอน นักท่องเที่ยวไม่ต้องจัดอะไรเลย ตั้งหน้าตั้งตาเที่ยวตามที่บริษัทได้กำหนดไว้ในรายการนั้น การท่องเที่ยวแบบนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่ผู้เที่ยวขาดอิสระในเรื่องสถานที่ที่อยากจะไป และจะต้องการกระทำต่าง ๆ ตามที่ทางบริษัทกำหนดเวลาไว้ ปัจจุบันนิยมเรียกการท่องเที่ยวแบบนี้ว่า Group Tour การท่องเที่ยวตามคาบเวลาการท่องเที่ยวได้แก่ การท่องเที่ยวคาบเวลายาว การท่องเที่ยวคาบเวลาขายนั้น และการท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ ที่ WTO (world tourism organization) คือ องค์การการท่องเที่ยวโลก เรียกการทัศนจร หรือ Excursion

1) การท่องเที่ยวคาบเวลายาว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม เพื่อการศึกษาถึงหมายถึง การพัก ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน ถ้าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานคาบเวลาอันยาวนานเหมือนกันแต่สถานที่ท่องเที่ยวไปเรื่อง ๆ เช่น อาจใช้เวลา 2 – 3 เดือน

2) การท่องเที่ยวแบบทัศนจร องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดขบนิยามว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้เวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง และไม่มีการพักค้างคืนการท่องเที่ยวแบบนี้เป็นการท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการท่องเที่ยวภายในประเทศ การท่องเที่ยวจัดจำพวกตามยานพาหนะที่ใช้การท่องเที่ยว หมายถึงการท่องเที่ยวแบบใช้อากาศยาน เรือ รถไฟ รถยนต์ส่วนบุคคล และรถยนต์โดยสารในประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน การท่องเที่ยวโดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ เป็นการกระทำอย่างเป็นปกติ ธรรมดาทีเดียว การท่องเที่ยวแบบนี้อาจเป็นกลุ่มหรือที่เรียกว่า คาราวาน ซึ่งในปัจจุบันก็นิยมกันมากในประเทศที่มีพรมแดนติดกัน

³⁶ สมเกียรติ เถตรประเสริฐ . แหล่งเดิม. หน้า 344-346.

3) การท่องเที่ยวแบบบวกับล ในเรื่องการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ นับเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการค้ำระหว่างประเทศนั้น อาจจัดแบบการท่องเที่ยวเป็นแบบบวและแบบลบน ด้านนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศกลุ่มหนึ่งมาท่องเที่ยวในประเทศหนึ่งและนำเงินตราต่างประเทศมาใช้ในประเทศนั้น ก็จัดเป็นนักท่องเที่ยวแบบบวของประเทศนั้นแต่ถ้าคนในประเทศนั้นออกไปเที่ยวต่างประเทศ การท่องเที่ยวของเขาจะเป็นการท่องเที่ยวแบบลบนสำหรับประเทศนั้น เพราะเขาต้องเอาเงินตราออกไปใช้นอกประเทศ

4) การท่องเที่ยวแบบเหมาจ่าย หมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจ่ายเงินส่วนหนึ่งให้กับบริษัทนำเที่ยว ให้เพียงพอน้อยที่สุดสำหรับค่าเดินทาง ค่าพักแรม และค่าอาหาร อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแบบเหมาจ่ายที่จะเรียกเงินได้อย่างเต็มภาคภูมิ ควรจะรวมค่าใช้จ่ายสำหรับรายการพิเศษอย่างไรอย่างหนึ่งด้วย³⁷

2.1.8 สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

ในสภาพของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมของประเทศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมนิยมวัตถุนิยมมากขึ้น ตลอดจนภาวะการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดของประชากร เพื่อความอยู่รอดของตนเองและสมาชิกของครอบครัว อย่างนำวิวัฒนาการขึ้นทุกวันนี้ กล่าวว่าการขยายตัวของประชากรส่วนใหญ่ต้องทำงานหนัก บางคนทำงานเพื่อปากท้องของตนเองและสมาชิกในครอบครัว จึงไม่มีเวลามาสนใจต่อกิจการท่องเที่ยว หรือการพักผ่อนหย่อนใจ หรือการท่องเที่ยวเพื่อไปต่างแดนนัก แต่ขณะเดียวกัน คนบางคนบางกลุ่มจะประกอบกิจการทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความร่ำรวยหรือยกฐานะทางด้านสังคมให้สูงขึ้น กลุ่มชนพวกหลังจึงมีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอที่จะหาเวลาว่างออกไปท่องเที่ยว เพื่อการพักผ่อนในสถานที่ต่าง ๆ ได้ ตามความเป็นจริงแล้วกลุ่มชนทุกหมู่เหล่าไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มั่งมีหรือยากจน หรือผู้ที่อยู่ในปฐมวัย มัชฌิมวัย หรือปัจฉิมวัย ย่อมมีความปรารถนาที่ต้องการเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีโอกาสหรือสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย³⁸ แต่อย่างไรก็ดี สาเหตุที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น คือ ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลาจะต้องใช้กำลังกายหรือกำลังความคิดเป็นอย่างมาก³⁹ ด้วยเหตุนี้เองร่างกายจึงจำเป็นต้องมีการพักผ่อนเพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น การหยุดงานในช่วงสั้นสุดสัปดาห์มากปิดภาคเรียนหรือการหยุด

³⁷ ดุษฎี ชุมสาย และฉนิพนธ์ พรหมโยธี . ปฐมบทแห่งการท่องเที่ยว. 2527. หน้า 64-68.

³⁸ วิชัย เทียนน้อย . แหล่งเดิม. หน้า 5.

³⁹ นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม . หน้า 14.

พักร้อนของข้าราชการและคนงานทั่วไป จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การเดินทางท่องเที่ยว ไปในสถานที่ต่าง ๆ⁴⁰

รายได้ของประชากรดีขึ้น จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์คิดค้นสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ขึ้นมาซึ่งจะทำให้ประชากรมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีเวลาว่างเหลือพอที่จะนำมาใช้เพื่อการพักผ่อน การที่ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชากรดีขึ้นจะมีผลส่งให้ประชากรมีความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการพักผ่อนและหาความรู้เพิ่มเติมให้กับตนเอง⁴¹ เช่น การพาครอบครัวไปเที่ยวชมปราสาทหินพิมาย การเดินทางไปเทศกาลประจำปีของจังหวัดใกล้เคียง เพราะค่าใช้จ่ายถูก การเดินทางสะดวก ปลอดภัย ทำให้ประหยัดทั้งเวลาและเงินทอง แต่สิ่งที่ได้รับคือ ความรู้ ความพึงพอใจ ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว คู่มีค่ากับเงินทองที่เสียไป เป็นต้น⁴²

ความสะดวกทางด้านคมนาคม การคมนาคมนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมทำให้กิจการท่องเที่ยวปรากฏขึ้น ในสภาพปัจจุบันการไปมาติดต่อกันระหว่างสถานที่ต่าง ๆ กระทำได้สะดวกรวดเร็ว มีการตัดถนนหรือเส้นทางผ่านเข้าไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งจากการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว⁴³ แต่อย่างไรก็ต้องเสียค่าใช้จ่าย และเวลาไม่มากนัก ประกอบการเดินทางที่สะดวก จึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ประชากรอยากเข้าไปใช้บริการและคนส่วนมากมีโอกาที่จะกระทำได้อย่างถึง⁴⁴

2.1.8.1 มีเวลาว่าง เนื่องจากการเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงทำให้เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพ มีการเอาเครื่องมือและเครื่องจักรชนิดต่าง ๆ มาใช้ทำงานแทนคน จึงทำให้การผลิตสินค้ากระทำได้อย่างรวดเร็ว อันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งทำให้มีคนว่างงานมากยิ่งขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น⁴⁵ อย่างไรก็ตาม การที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากขึ้นจึงทำให้ชุมชนเกิดปัญหาในเรื่องความแออัดคับแคบ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในเมืองเกิดมลภาวะสถานทาท่องเที่ยวภายในเมืองเกิดจำกัด และสถานที่ท่องเที่ยวตามชนบท เมืองต่าง ๆ ทั้งยังมีการค้นพบแหล่งโบราณสถานใหม่ และยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ขึ้นอีกมากมาย โดยอาศัยหลักวิชาการและเพื่อสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ และมีความจำเป็น

⁴⁰ วรรณ วลัยวาณิช . แหล่งเดิม . หน้า 56.

⁴¹ วิชัย เทียนน้อย . แหล่งเดิม.

⁴² วิชัย เทียนน้อย . แหล่งเดิม . หน้า 56.

⁴³ ศรี ฮามโพธิ์ . แหล่งเดิม . หน้า 142.

⁴⁴ วรรณ วลัยวาณิช . แหล่งเดิม . หน้า 24.

⁴⁵ วิชัย เทียนน้อย . แหล่งเดิม . หน้า 27.

ต้องการสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น เช่นเดียวกัน⁴⁶ ด้วยเหตุนี้เองประชากรที่พักอาศัยอยู่ในเมือง จะหาโอกาสเดินทางท่องเที่ยวไปในท้องที่ชนบทและเมืองต่าง ๆ แต่ในทางตรงกันข้ามจะมีประชาชนชนบทบางส่วนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมือง ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมมากมายและเป็นที่น่าสนใจของชาวชนบท ดังนั้นจึงพอชี้ให้เห็น ได้ว่าการที่จำนวนของประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการสถานที่และการเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างถิ่นหรือต่างแดนจึงเพิ่มมากขึ้น⁴⁷

จึงกล่าวได้ว่า การที่ประชากรมีความเคร่งเครียดกับงานมากขึ้น ประชากรมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างดีขึ้น อันเนื่องมาจากการมีรายได้สูงขึ้น การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างพอเพียง เช่น การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า ที่พัก ร้านอาหาร ฯลฯ ตลอดจนการพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์ แหล่งข้อมูลและสถานที่ท่องเที่ยวให้ทันสมัย ถูกหลักวิชาการ สามารถเอื้ออำนวยการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งกว่านั้นการที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ผลักดันให้ประชากรแสวงหาทางออก เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดด้วยการสร้างทัศนคติและพัฒนาค่านิยมในการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ และความบันเทิงจากมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า หรือภูมิปัญญาของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับความเป็นมนุษย์และความพึงพอใจให้กับตนเอง กลุ่มของตนเองทั้งหมดที่กล่าวมาจึงถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

2.1.9 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

2.1.9.1 ผลกระทบทางด้านการเมือง การท่องเที่ยวระหว่างจะก่อให้เกิดรูปแบบของอาณานิคมขึ้นมา และในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวภายในประเทศ กลับช่วยกระตุ้นความรู้สึกภาคภูมิใจ⁴⁸ ประชาชนมีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตนที่ได้รังสรรค์ไว้ อันเป็นผลก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นหนึ่งใจเดียวกัน⁴⁹ ดังอย่างเช่น นักศึกษาและนักเรียนที่เดินทางท่องเที่ยวไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ภายในประเทศซึ่งมีผลระยะยาวในการเป็นชาตินิยมมากขึ้นถ้าหากเอกลักษณ์และเอกภาพของท้องถิ่นที่มีอยู่ไม่ถูกทำลายไปเสียก่อน⁵⁰ อย่างไรก็ตามการติดต่อระหว่างกลุ่มชนที่มีพื้นฐานต่างกัน แม้จะอยู่ในประเทศเดียวกัน ไม่เป็นผลดีเสมอไปทั้งที่เพราะอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม และศีลธรรมขึ้นได้ และนอกจากความภาคภูมิใจใน

⁴⁶ ดุ้ย ชุมสาย และอุบลพันพรหมโยธี. แหล่งเดิม. หน้า 5.

⁴⁷ ทวี ฮามตุโพธิ์. แหล่งเดิม. หน้า 143.

⁴⁸ วิชัย เทียนน้อย. แหล่งเดิม. หน้า 5.

⁴⁹ วรณา วรวานิช. แหล่งเดิม. หน้า 24.

⁵⁰ วิชัย เทียนน้อย. แหล่งเดิม. หน้า 6.

การดำรงชีวิตความชื่นชมในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นของตนอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันในบางโอกาส⁵¹

2.1.9.2 ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม จากสภาพทั่วไปทางด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม และวัฒนธรรมก็คือตัวการสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นแรงกระตุ้นทางทำให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศขึ้นมา⁵² แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็เป็นหนึ่งในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ ที่ไปเร่งการสลายตัวของวัฒนธรรม⁵³

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปวัฒนธรรมที่เรากระทำจะดีหรือไม่ดีก็ตามไม่ต้องรอการท่องเที่ยวก็พังอยู่แล้วและอย่างเร็วที่สุดที่การท่องเที่ยวทำก็คือ การไปช่วยเร่งให้พังเร็วขึ้น⁵⁴ จึงทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ถ้าเราพิจารณาทางสถิติอาจจะบอกว่าประเทศไทยไม่ได้พึ่งพาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ในทางความเป็นจริงแล้ว พึ่งค่อนข้างมากหรือกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยมากที่สุด แต่ถ้าเราไปดูเฉพาะท้องถิ่นหรือเฉพาะที่แล้วเราจะพบได้ว่า ที่ท้องถิ่นหลายแห่งที่ต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว คาราเกะสลักไม้ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกรณีตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวแล้วการแกะสลักไม้จะอยู่ไม่ได้⁵⁵ และข้อโต้แย้งพื้นฐานที่เกี่ยวกับผลกระทบทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นไม่ต้องการที่จะเห็นอิทธิพลของนักท่องเที่ยวมาแทรกแซงวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ชาวเขาเผ่าแม้วในภาคเหนือมีความต้องการให้คนทั่วไปเรียกเขาว่า “ม้ง” ถ้าใครเรียกเขาว่า “แม้ว” จะถือว่าเป็นการดูถูกเหยียดหยามเป็นต้น⁵⁶ สิ่งที่สามารถสังเกตได้อีกอย่างหนึ่งทางเป็นผลกระทบมาจากการท่องเที่ยวก็คือนักท่องเที่ยวมาจากแหล่งที่เจริญมักมองชาวพื้นเมืองอย่างถูกเหยียดหยามขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในชนบทยังถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านการค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว⁵⁷ บางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้งของชุมชนในด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี⁵⁸ อย่างไรก็ตามการที่วิถีชีวิตชาวพื้น

⁵¹ ตูพดี เสตพรธณ. แหล่งเดิม. หน้า 16.

⁵² สิริ ฮมาสุโพธิ์. แหล่งเดิม. หน้า 28.

⁵³ นิธิ เอียวศรีวงศ์. “วัฒนธรรมชุมชนกับการท่องเที่ยว” ในเวทีผู้ถูกท่องเที่ยว. 2538. หน้า 11.

⁵⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์. อ้างแล้ว. หน้า 27.

⁵⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์. อ้างแล้ว.

⁵⁶ ตู๋ย ชุมสาย. แหล่งเดิม. หน้า 23.

⁵⁷ วิชัย เทียนน้อย. แหล่งเดิม. หน้า 54.

⁵⁸ ชัยนัต ผลิตโลก อ้างใน นิธิ เอียวศรีวงศ์. แหล่งเดิม. หน้า 97.

เมืองถูกลอกแบบเพื่อการค้า เพื่อความต้องการเป็นของขวัญสำหรับนักท่องเที่ยว⁵⁹ ดังนั้นการเดินทางท่องเที่ยวมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต⁶⁰

2.1.9.3 ผลกระทบทางด้านสังคม การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสังคมในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามประวัติศาสตร์และโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมที่เป็นอยู่ แตกต่างไปตามการตอบสนองของสังคมหรือชุมชน ต่อธุรกิจการท่องเที่ยว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดกับสังคมมีจริง แต่จะตกอยู่กับคนบางกลุ่มที่มีโอกาส มีความรู้ มีต้นทุนทางการเงินอยู่แล้ว ไม่ได้เกิดกับทุกคนชุมชนบางแห่งที่พึ่งพาธุรกิจท่องเที่ยวแล้วได้รับผลกระทบจากท่องเที่ยว เราไม่สามารถควบคุมได้⁶¹ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ รัฐบาลจะต้องตัดสินใจว่า กลยุทธ์ใดที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต้องการ รวมทั้งผลกระทบทางด้านสังคมอันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว⁶² ในความเป็นจริงนั้นผลกระทบทางเศรษฐกิจก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั่นเอง ดังนั้นผลกระทบทางเศรษฐกิจ ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั่นเอง ในฐานะที่เป็นส่วนของความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน โดยตรงต่อการสร้างงานใหม่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและยังรวมทั้งการก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินสดด้วย⁶³ ตัวอย่างเช่น การสร้างระบบการท่องเที่ยวก่อให้เกิดงานใหม่สำหรับประชาชนในชุมชน และยังดึงดูดให้ประชาชนภายนอก ซึ่งกำลังแสวงหางานใหม่เข้าสู่ชุมชนด้วย แต่ในขณะเดียวกัน ก็สร้างความต้องการในการแสวงหาที่พักเพื่อการพักอาศัยเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งบริการอื่น ๆ ที่ชุมชนจะต้องจัดหา แต่การเข้ามาคนภายนอกก็ยังมีผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนใกล้เคียงด้วย ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวในบริเวณท้องถิ่นหรือชุมชน ก็จะก่อให้เกิดปัญหาสังคม คือ ขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากผู้คนชนบทได้ลี้ภัยหนีเข้าไปทำงานบริการ ในภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่⁶⁴

2.1.9.4 ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ทำงานอยู่ในอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักคิดว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อสิ่งแวดล้อม แต่เป็นการสร้างธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ต้องเป็นที่สงสัยเลยว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมด้วย⁶⁵ ซึ่งการท่องเที่ยวมี

⁵⁹ วรรณา วงษ์วานิช.แหล่งเดิม. หน้า 24.

⁶⁰ McInosh and Goldner. อ้างใน วันชัย เทียนน้อย.แหล่งเดิม. หน้า 222.

⁶¹ ชัยนต์ ผลโลก. อ้างในนิติ เอียวศรีวงศ์.แหล่งเดิม. หน้า 97.

⁶² ศิริ ฮามสุโพธิ์.แหล่งเดิม.หน้า 384.

⁶³ วรรณา วงษ์วานิช. แหล่งเดิม หน้า 25.

⁶⁴ วันชัย เทียนน้อย . แหล่งเดิม หน้า 55.

⁶⁵ สุทธิ เศรษฐพรณ. แหล่งเดิม หน้า 13.

ส่วนทำให้เกิดการผลาญทำลายและการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติ ในที่นี้มีได้เป็นการแย่งถือครองกรรมสิทธิ์ของทรัพยากร แต่เป็นการเปลี่ยนลักษณะการใช้เพื่อบริโภค มาสู่การใช้เพื่อที่จะเลี้ยงนักท่องเที่ยว เช่น ในกรณีของคนกับช้างแข่งขี่ป่าไม้ป่าไฟ หรือการแข่งขันระหว่างสนามกอล์ฟกับชาวบ้าน⁶⁶ (ตาราง 2.1) หรือการสร้างโรงแรมหรู ๆ ขึ้นมา โดยจัดแบกภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงทำให้ทัศนียภาพของบริเวณนั้นเสียไป⁶⁷ การรักษาความสะอาดของบริเวณนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าหากมีผู้เข้าไปใช้บริการมากเกินไปอาจให้สถานที่ท่องเที่ยวตกปรกเกิดมลภาวะขึ้น⁶⁸ และผลกระทบจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ประการแรกขึ้นอยู่กับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ว่าเป็นประเภทธรรมชาติหรือวัฒนธรรม มีลักษณะที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดมีความสามารถในการรับรองนักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดทั้งนี้เพราะแหล่งท่องเที่ยวจะรับนักท่องเที่ยวได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ถ้าเกินความสามารถในการรองรับจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ ประการที่สอง ลักษณะของนักท่องเที่ยวอันประกอบด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ที่แตกต่างกัน⁶⁹ ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การแข่งขันกันอย่างแหลมคมในธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้รัฐแลองค์กรต่าง ๆ เริ่มมีการตื่นตัวเริ่มตระหนักถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว⁷⁰ (ตาราง 2.2) ดังนั้น การวางแผนที่รัดกุมจะช่วยในการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวให้คงความสวยงามต่อไปได้⁷¹

2.1.10 ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

ปัจจุบันนี้ สังคมวิทยาการท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลกไปแล้ว ในหลายประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศอย่างประเทศอย่างรวดเร็ว และในอีกหลายประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญ อยู่ในลำดับที่ 1 – 3 ของ 10 ลำดับ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อประโยชน์แก่ประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก ทั้งในด้านที่มาของเงินตราต่างประเทศการจ้างงาน การกระจายโอกาสและรายได้การกระตุ้นการผลิต และความสามารถในการช่วยปรับดุลชำระเงินของประเทศ⁷² และเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยวแล้ว อาจลง

⁶⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์. แหล่งเดิม หน้า 12-13.

⁶⁷ วรรณ วรวิภาณ. แหล่งเดิม

⁶⁸ ต้อย ชุมสายต. แหล่งเดิม. หน้า 23.

⁶⁹ วรรณ วรวิภาณ. แหล่งเดิม

⁷⁰ นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม หน้า 248.

⁷¹ ต้อย ชุมสายต. แหล่งเดิม

⁷² วรรณ วรวิภาณ. แหล่งเดิม. หน้า 56.

ความเห็นหรือสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวจะให้ประโยชน์แก่สังคม 2 ทางคือ ทางตรง ทางอ้อม ซึ่งครอบคลุมไปถึงประชากรในท้องถิ่นมากมายหลายสาขาวิชาชีพทั้งตรงและทางอ้อม ดังนี้⁷³

2.1.10.1 ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทางตรง ได้แก่ รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว รายได้ส่วนใหญ่เกิดจากงานหรืออาชีพเกี่ยวกับธุรกิจโรงแรมในย่านเมืองอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทุกแห่งจะต้องจัดสถานที่พักอาศัยขึ้นมาเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยหลับนอนเป็นการชั่วคราว ที่พักที่จัดขึ้นบริการ

2.2 แนวคิดด้านเส้นทางการท่องเที่ยว

รูปแบบทางพื้นที่ (spatial patterns) ของการเดินทางติดต่อระยะทาง (distance) จะมีอิทธิพลสูงต่อการเดินทาง โดยมีปฏิสัมพันธ์ในทิศทางที่ตรงกันข้าม กล่าวคือในระยะทางที่มากขึ้นการเดินทางระหว่างจุดจะน้อยลง ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยหลักการของการเสื่อมถอยของระยะทาง (distance decay) อันแสดงถึงลักษณะของระดับความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับระยะทาง โดยที่พื้นที่ที่อยู่ในภูมิภาคใกล้กันจะมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ต่อกันมากกว่าพื้นที่ที่ห่างไกลกัน⁷⁴

นอกจากนี้ Hay (1961) ได้แสดงให้เห็นว่านอกจากระยะทางจะมีผลต่อการเดินทางแล้ว ลักษณะของการคมนาคมขนส่งก็จะทำให้เกิดความแตกต่างของการเดินทางระหว่างจุดต่อจุดโดยที่ลักษณะของการขนส่งแต่ละประเภทก็จะมีหลักการทางเทคนิคแตกต่างกัน ดังนี้

2.2.1 ทางรถไฟ (railrodes) โดยหลักการทางเทคนิคของทางรถไฟจะใช้หลักการคือมีการกีดขวางการเคลื่อนที่น้อยที่สุด ยืดหยุ่นน้อย ไว้วางใจได้ปลอดภัยสูง ซึ่งจะใช้หลักการในการขนส่งสินค้าที่มีความเทอะทะ (bulk)

2.2.2 ทางรถยนต์ (high ways) ทางรถยนต์การขนส่งมีตามสะดวก รวดเร็วสามารถขนส่งในเส้นทางเฉพาะได้โดยหลักการแล้วทางรถยนต์จะใช้ขนส่งที่เป็นเฉพาะตัว (individual transport)

2.2.3 ทางน้ำ (waterways) การขนส่งทางน้ำจะใช้การขนส่งที่มีน้ำหนักสูงแต่ใช้เครื่องจักรแรงม้าต่ำ ใช้ขนส่งที่เคลื่อนที่ช้า

2.2.4 ทางอากาศ (airways) การขนส่งทางอากาศต้องใช้สำหรับการขนส่งที่ต้องการความเร็วสูง ระยะทางไกล

⁷³ วิชัย เกียนน้อย. แหล่งเดิม. หน้า 24.

⁷⁴ Haggett P. Geography. A Modern Synthesis. p. 1975: 405-407.

2.2.5 ทางท่อ (pipelines) การขนส่งทางท่อใช้ขนส่งของที่ส่งต่อเนื่อง (continuous flow) ในปริมาณมากและปลอดภัย ส่วนใหญ่จะใช้ขนส่งของเหลว⁷⁵

แบบจำลองของการเดินทาง

Williams และ Zelinsky ได้แสดงความคิดเห็นว่ารูปแบบของการเดินทางจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านที่ครอบคลุมในด้านต่างๆ ดังนี้

ก.) ระยะทางในพื้นที่ (spatial distance) ระยะทางในพื้นที่จากจุดเริ่มต้น (origin) สู่อุณหภูมิปลายทาง (destination) จะเป็นปัจจัยที่กำหนดเวลาในการท่องเที่ยวและค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว

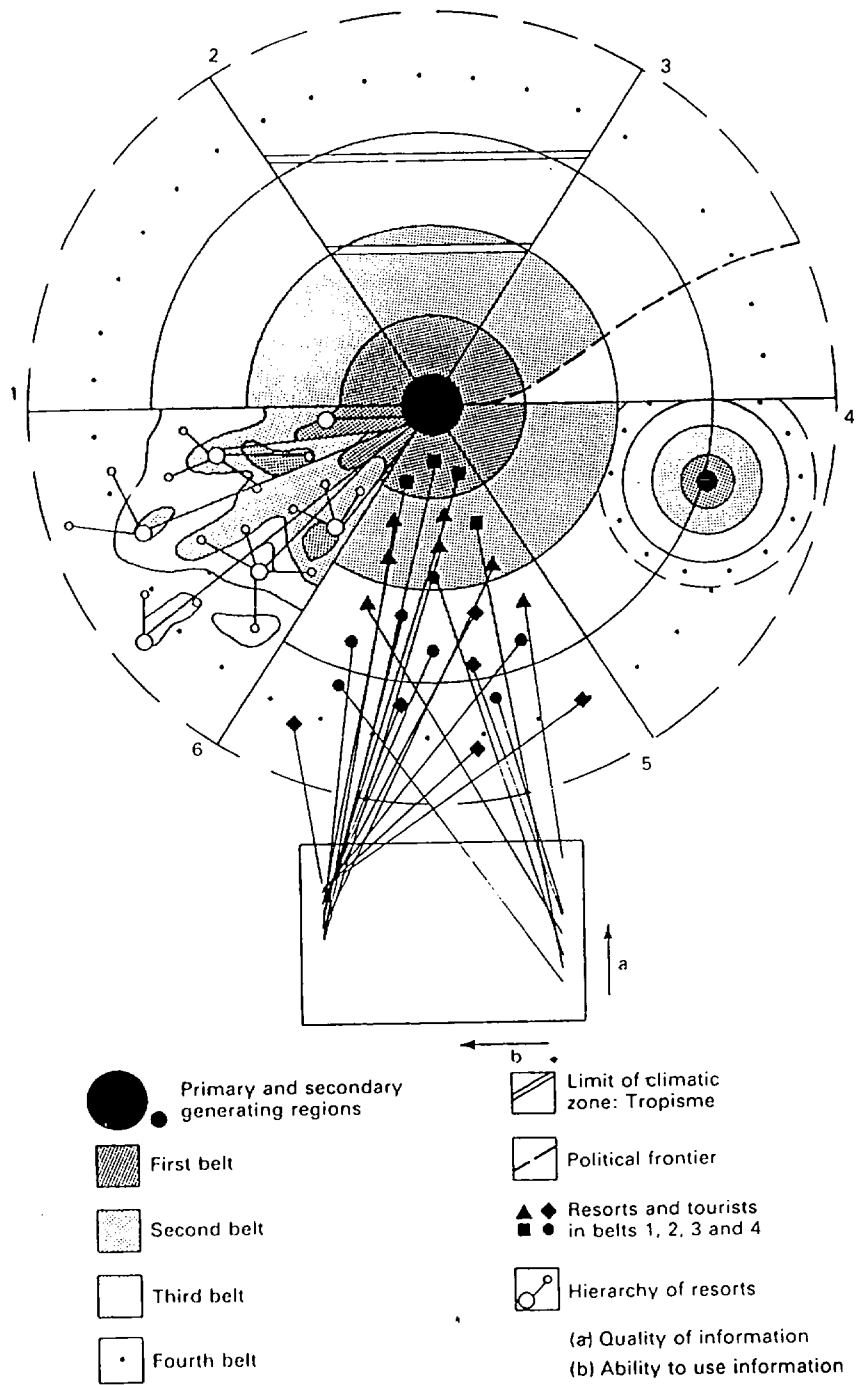
ข.) การติดต่อสืบเนื่องระหว่างชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน (international connectivity) การสัมพันธ์ทางด้านทหาร วัฒนธรรมและการเชื่อมโยงระหว่างประเทศจะทำให้ส่งผลต่อการท่องเที่ยวที่ดี เช่น แคนาดา กับ สหรัฐ เป็นต้น

ค.) การได้รับประโยชน์ร่วมระหว่างการไหลเวียนของนักท่องเที่ยว (reciprocity of travel flows) เมื่อมีการไหลเวียนของนักท่องเที่ยว ทุกจุดจะต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ง.) แรงดึงดูดของประเทศ (attractiveness) ปัจจัยภายในของประเทศปลายทาง เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัฒนธรรม กิจกรรมกีฬา ฯลฯ จะเป็นแรงดึงดูดที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่ เช่น แถบแคริบเบียน ฮาวาย

จากแนวคิดดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงการถ่ายโอนของนักท่องเที่ยวจากจุดเริ่มต้นสู่ปลายทางและการเชื่อมโยงการเดินทางโดยยึดหน้าที่ของระยะทางและค่าใช้จ่าย ทำให้ได้แนวคิดที่ว่า การถ่ายโอนของนักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าว และความหนาแน่นในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวจะลดลง เมื่อมีการแผ่กระจายนักท่องเที่ยว

⁷⁵ Hay W.H (1961) cite by . Haggett P. Geography, A Modern Synthesis. PP.1975, 405-407

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองทางพื้นที่ของนักท่องเที่ยว

ที่มา : J.M. Miossec cited by Mill. R.C. and Morrison A.M. The Tourism System : An Introductory Text , Prentice-tHall , Ontario , 1984 , p. 121.

2.3 แนวคิดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันผลสรุปของการระดมความคิดระดับนานาชาติ เช่น Global 2000 , Blueprint for Survival และ State The World ต่างประกาศสรุปว่า “ มนุษย์กำลังอยู่บนเส้นทางของการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน” เพื่อที่จะกระตุ้นให้ประชาคมโลกได้เล็งเห็นถึงผลของการพัฒนาในปัจจุบัน ซึ่งนำวิถีชีวิตของมนุษย์ไปสู่ทางตัน

รูปแบบของการพัฒนาในปัจจุบันอยู่ภายใต้ปรัชญาทางด้านวิทยาศาสตร์ และปรัชญาทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ได้สร้างกระบวนทัศน์ (paradigm) อันนำไปสู่รูปแบบของการปฏิบัติ และปฏิวัติในกิจกรรมของการพัฒนา แม้ว่าการพัฒนาภายใต้กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะเกิดประโยชน์แก่มนุษย์แต่การพัฒนาดังกล่าวก็ไม่อาจนำมนุษย์ไปสู่คุณภาพชีวิตและสันติสุขอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้

นักคิดที่สำคัญของโลก ต่างชี้ให้เห็นว่าทางออกของมนุษยชาติ คือ การปรับกระบวนทัศน์เข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ นั่นคือ กระบวนทัศน์ของการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.3.1 ความหมายการพัฒนาแบบยั่งยืน

ในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา แนวคิดของทฤษฎีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะอยู่ภายใต้ นิยามของคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายใน 2 กลุ่มคำ คือ “ การพัฒนาแบบยั่งยืน”

(Sustainabledevelopment) และกลุ่มคำในความหมายที่เกี่ยวข้องที่ใช้กันมากเช่น Sustainable Economic Development , Sustained Use of The Biosphere Geological Sustainability , Sustainable Growth หรือแม้แต่ Sustainable Use (Beck J . Brown, and other , 1987 : 713) ทำให้เกิดการนิยาม คำศัพท์ที่หลากหลายและคลุมเครือ

คำว่า Sustainable ถ้าวิเคราะห์รากศัพท์ตาม Oxford English Dictionary จะพบว่าจากรากศัพท์ภาษาฝรั่งเศส คือ Soutenir ซึ่งแปลว่าช่วยเหลือหรือสนับสนุน ต่อมานำมาใช้ในความหมายของความสามารถในการช่วยเหลือสนับสนุน รักษา และความสามารถในการรักษาไว้ได้ ส่วนคำว่า การพัฒนาหรือ Development นั้น Herman E. Daly ได้ให้คำจำกัดความว่า มีความหมายแตกต่างจากคำว่า การเจริญเติบโต (Growth) ในมิติทางกายภาพ (Physical Dimension) ในขณะที่การพัฒนานั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของระบบ (Qualitative Change) (Herman E. Daly, 1991 : 33)

นิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีนักคิดได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันมากมาย เช่น คณะกรรมาธิการ โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (World Commission on Environment and Development : WCED) ได้นิยามว่า “ การพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาที่นำไปสู่ การตอบสนองความต้องการของชนในปัจจุบันโดยปราศจากการทำให้ความต้องการของชนรุ่นหลังลดลง ”

Tivy and O Hard ได้ให้ความหมายไว้ในปี ค.ศ.1982 ไว้ว่า “ คือการจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างสูงสุดและต่อเนื่อง โดยที่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่เหมือนเดิมได้” (Tivy and O Hard , 1982 อ้างใน Brown and Other ,1987 : 714) หรือ “ คือการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งยกระดับการเพิ่มขึ้นของมาตรฐานการดำรงชีวิต ซึ่งสามารถวัดได้จากการกินดี - อยู่ดี รายได้ที่แท้จริงของประชาชน ตลอดทั้งการบริการการศึกษา สุขภาพอนามัย แหล่งน้ำ ฯลฯ โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดความยากจนถาวรโดยลดการใช้ทรัพยากร ลดการทำลายสิ่งแวดล้อม ลดการทำลายสังคมและวัฒนธรรมและลดความไม่แน่นอนทางสังคม” (Barbier B. Edward , 1987: 103) “ คือการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ได้รับทุนการใช้ทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการของชนรุ่นหลัง” ทั้งนี้โดยข้ออธิบายถึงความต้องการเพิ่มเติมว่า ความต้องการในปัจจุบันมี 2 ประเภท คือ ความต้องการขั้นพื้นฐานและความต้องการขั้นฟุ่มเฟือย การตอบสนองความต้องการดังกล่าวจะเน้นตอบขั้นพื้นฐานในระดับที่เพียงพอมากกว่าที่จะตอบสนองความต้องการขั้นฟุ่มเฟือยอย่างทั่วถึง (The Brundtland Commission อ้างใน Herman E . Daly , 1990 : 35)

Pearce W.David and Barbier Edward นิยามเพิ่มเติมในปี 1990 ว่า “ คือกลยุทธ์ในการพัฒนาที่เน้นการจัดการทุกด้าน ทั้งด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อจุดมุ่งหมายแห่งความสมบูรณ์และการกินดี - อยู่ดีของประชาชนในระยะยาว โดยเน้นการปฏิสนธินโยบาย และปฏิสนธิการปฏิบัติที่สนับสนุนมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น แต่บริโภครักษาทรัพยากรพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติจนหมดสิ้นและฝากความเสี่ยงความยากจนไว้ให้ชนรุ่นหลัง ” (Pearce W . David and Barbier B .Edward 1990 :4)

2.3.2 พัฒนาการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ได้นำมาเป็นแนวความคิดในด้านการป่าไม้และการประมงเป็นครั้งแรก โดยมาจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “ ทำให้อัตราการใช้เท่ากับอัตราที่ถูกสร้างขึ้น” จากแนวความคิดดังกล่าวเชื่อว่า จะทำให้อัตราของไม้และปลาสามารถรักษาปริมาณสำรองไว้ได้อย่างคงที่ ต่อมาในช่วงปี 1950 Alod Leopold ได้ศึกษาของความรับผิดชอบของธรรมชาติในการรองรับการพัฒนาของมนุษย์

1970 Garret Harding ได้เรียกร้องให้ชุมชนใส่ใจถึงโทษของการมีส่วนร่วมในการทำลายทรัพยากรของชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่าเกิดจากการเริ่มทำลายร่วมของแต่ละบุคคลในสังคม

1987 คณะกรรมาธิการ โลกกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมได้ให้ความหมายสำคัญกับการพัฒนาแบบยั่งยืน และได้นิยามความหมาย เพื่อให้กำหนดเป็นเป้าหมายของนโยบายการพัฒนา

1989 William D. Ruckelshaus ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นครั้งแรกในบทความของวารสาร Scientific American

1992 แนวความคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้นำไปสู่ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วย สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UNCED) ที่กรุงริโอเดอจาเนโรประเทศบราซิลได้นำไปสู่การอนุมัติ แผนปฏิบัติการที่ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่าง ๆ ในโลก นำแนวคิดฯ ไปปรับ ใช้ตามสภาพปัญหาและความจำเป็นของท้องถิ่น ปัจจุบันพัฒนาการของแนวคิดการพัฒนาแบบ ยั่งยืนได้นำเข้าไปประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรในทุกด้านเช่น

การเกษตรแบบยั่งยืน (Sustainable agriculture) แนวคิดในการเกษตรแบบเดิมคือ “ มุ่งสู่เป้า หมายการผลิตสูงสุดในระยะเวลาสั้นที่สุด” ได้ค่อย ๆ เคลื่อนย้ายกระบวนการเข้าสู่การเกษตรแบบ ยั่งยืน Conway (1985) ได้ให้นิยามของการเกษตรแบบยั่งยืนไว้ว่า “ คือความสามารถของระบบที่ จะรักษาประสิทธิภาพของการผลิตไว้ได้แม้จะถูกรบกวนจากการผลิต” โดย Conway ได้แสดงให้เห็นว่า ในการเกษตรจะต้องพิจารณาพร้อมระหว่างเป้าหมายในการผลิตสูงสุดกับความยั่งยืนสูงสุด โดยการเกษตรจะต้องให้ความสำคัญของการอนุรักษ์ดินและน้ำ ความหลากหลายทางพันธุกรรม และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อที่จะนำไปสู่การผลิตอาหารเพื่อตอบสนองคุณภาพชีวิต และ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม (Conway 1987 อ้างใน Brown and Other , 1987 : 714)

การจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน (Sustainable Energy Management) การพัฒนาเศรษฐกิจใน ปัจจุบันล้วนก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรพลังงานอย่างเพิ่มขึ้นซึ่งมีการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น อัตรา การใช้พลังงานเชื้อเพลิงยิ่งสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว พลังงานเชื้อเพลิงที่มนุษยชาติใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ เป็นพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลอันได้แก่ น้ำมัน ถ่านหิน และแก๊สธรรมชาติ ซึ่งเป็นพลังงานใช้ แล้วหมดไปดังนั้น ยังมีการพัฒนาเศรษฐกิจปริมาณพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิลก็ยิ่งหมดลง แนวคิดดัง กล่าวเริ่มเคลื่อนย้ายเข้าสู่แนวคิดด้านการพลังงานแบบยั่งยืน

การจัดการพลังงานแบบยั่งยืนมีมุมมองว่า พลังงานฟอสซิล จัดเป็นพลังงานทุน (Capital Stocks) ในขณะที่พลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานน้ำ จัดเป็นพลังงานรายได้ การผลิตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมุ่งใช้มุ่งใช้พลังงานทุนมากกว่าพลังงานรายได้ จึงเป็นเหตุให้พลัง งานอยู่ในจุดที่ขาดดุล แนวทางในการจัดการพลังงานแบบยั่งยืนจึงมุ่งใช้พลังงานรายได้ให้มากกว่า พลังงานทุน จึงจะสามารถรักษาปริมาณสำรองของพลังงานไว้ได้ อีกเหตุผลหนึ่งก็คือป้องกันการ สูญเสียพลังงานตามกฎเทอร์โมไดนามิกส์

อย่างไรก็ตามขอบเขตของการใช้พลังงานปัจจุบันจะไม่มีจุดสิ้นสุด ถ้ามนุษยชาติยังไม่ได้ แก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุของการใช้พลังงานนั่นคือการควบคุมจำนวนประชากรและการกำจัดกาจรณ เดิบโตของเศรษฐกิจ (Gever and other , 1986 อ้างใน Brown , 1987 : 15)

2.3.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Ecotourism) ปัญหาหลักของการท่องเที่ยวปัจจุบันสามารถ จำแนกได้ 2 ประการ คือ

1) นโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เน้นรายได้มากกว่าที่จะคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

2) นโยบายของรัฐถูกกำหนดเป็นส่วน ๆ ไม่สัมพันธ์กัน ขาดหน่วยงานระดับสูง ที่จะเป็นผู้ประสานนโยบายให้ออกมาเป็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มาก กว่าหนึ่งในการ แก้ไขปัญหาคือการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539)

The Ecotourism Society ได้นิยามการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ว่า “ คือการท่องเที่ยวที่รับ ผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดี ขึ้น” ส่วนเป้าหมายหลักที่การท่องเที่ยวพยายามที่ควรให้เกิดขึ้นในเชิงปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนก็คือ

1) ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

2) ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจาก การท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันและ

4) ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น (นโยบายท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538 – 2539)

2.3.4 ลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืน

รูปแบบของการพัฒนาแบบยั่งยืนได้มุ่งถึงเป้าประสงค์หลักของการพัฒนาเพิ่มขึ้นคือ “เป้าประสงค์ทางด้านนิเวศเพิ่มเติมจากเป้าประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่มุ่งพัฒนาเป็น ฐานเดิม ดังนั้นจึงเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ในหลาย ๆ ด้านเข้าร่วมกันจึงทำให้เกิดรูปแบบของ การพัฒนาที่พึงประสงค์ขึ้น ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เป็นทั้ง ปรัชญา แนวคิดอุดมการณ์ และแนวทางการปฏิบัติ หลากหลาย”

Brown และคณะ (1987 : 717) ได้เสนอถึงลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าจะต้องตั้ง อยู่บนรากฐานมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) มนุษย์ชาติต้องสามารถดำรงชีวิตบนโลก โดยได้รับการสนับสนุนทรัพยากร พื้นฐานจากโลกอย่างต่อเนื่อง

2) การใช้ทรัพยากรในการดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องสามารถรักษาระดับสำรอง ของทรัพยากรชีวภาพและระบบการผลิตทางการเกษตรไว้อย่างยาวนาน

3) จำนวนประชากรของมนุษย์ต้องสามารถรักษาระดับไว้ได้คงที่

4) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต้องสามารถจำกัดและควบคุมได้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับทรัพยากร

5) ต้องสามารถรักษาคุณภาพชีวิตของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศไว้ได้

6) เน้นการพึ่งพาตนเองโดยเฉพาะในชุมชนระดับเล็ก

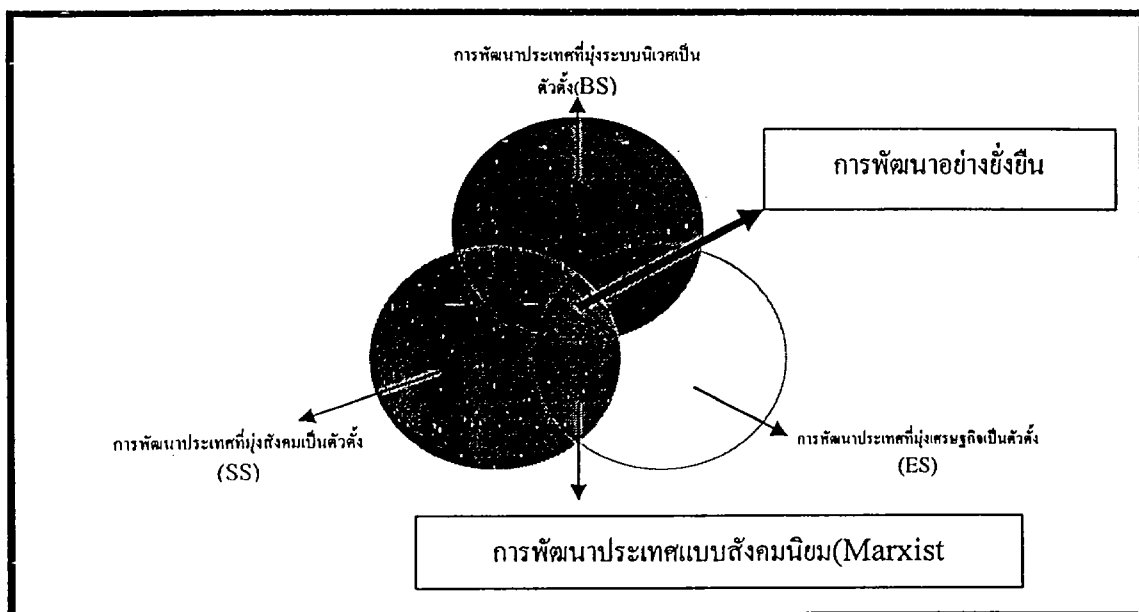
ในขณะที่ The World Conservation Strategy ได้มุ่งเน้นจุดประสงค์หลักของการพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องครอบคลุมจุดเน้นคือ

1) เน้นกระบวนการทางนิเวศและระบบสนับสนุนสิ่งมีชีวิต

2) เน้นความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

3) มุ่งเน้นประโยชน์ของการพัฒนาให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ

รูปแบบของเป้าหมายประสงค์ของการพัฒนาแบบยั่งยืนดังกล่าวจะมุ่งเน้นเสริมเป็นประสงค์ทางด้านนิเวศลงสู่เป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาแบบเดิมได้ละเลยไป โดยความจริงแล้ว Barbier (1987 : 104) ได้วิเคราะห์ว่าลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องมีความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระบบกล่าวคือ ระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม แต่ละระบบล้วนเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของซึ่งกันและกัน

จากแผนภูมิจะพบว่าเป้าหมายของการพัฒนาแต่ละส่วนจะแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนที่เหมือนกันของเป้าหมายทั้ง 3 ด้าน คือ ลักษณะของการพัฒนาแบบยั่งยืนได้แก่

- 1) เป้าหมายการพัฒนาระบบนิเวศ (BS)
 - การอนุรักษ์ความหลากหลายและความซับซ้อนทางชีวภาพ
 - การฟื้นฟูสภาพทางธรรมชาติ
 - การผลิตทางนิเวศ
- 2) เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ (ES)
 - ลดความยากจน ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานได้
 - การเพิ่มขึ้นของสินค้าและบริการ
- 3) เป้าหมายของการพัฒนาสังคม (SS)
 - ความมั่นคงของสถาบัน
 - ความเป็นธรรมทางสังคม
 - การมีส่วนร่วมในชุมชน
 - อนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Barbier (1987) ได้แสดงเป้าหมายของการพัฒนาทั้ง 3 ระบบในแผนภูมิ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าอีกรูปของเป้าหมายในทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนา เช่น การพัฒนาของโลกในปัจจุบันเป้าหมายจะอยู่ในส่วนของ ES และถ้าอีกรูปเป้าหมายในทางเศรษฐศาสตร์ และเป้าหมายทางสังคมเป้าหมายหลักในแผนภูมิจะอยู่ในส่วนที่เชื่อมซ้อนระหว่าง ES และ SS ซึ่ง Barbier ได้ให้ความคิดว่าเป็นการพัฒนาแบบมาร์กซิส (Marxist Economics) ส่วนรูปแบบของการพัฒนาแบบยั่งยืนจะมีเป้าหมายในส่วนที่เชื่อมซ้อนกันของทุกเป้าหมายในการพัฒนา

จะเห็นได้จาก เริ่มมีการพัฒนาถึงความเท่าเทียมกัน หรือสิทธิในการใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ผสมผสานเข้ามารูปของการจัดสรรทรัพยากรและการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เช่นแนวคิด Pearce และ Barbier (1990 : 2) ได้ระบุว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องมีลักษณะคือ

- 1) มีการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวอย่างแท้จริง
- 2) ระบบสุขอนามัยได้รับการพัฒนาขึ้น
- 3) มีศักยภาพในการศึกษาและแสวงหาความรู้
- 4) มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้อง
- 5) มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
- 6) มีอิสรภาพในขั้นพื้นฐาน

ส่วน Harman E. Daly (1991 : 40) ได้เสนอว่า หลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องอยู่บนหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องอยู่บนหลักการ 4 ด้าน คือ

1) ความคุมอัตราประชากรมนุษย์ให้อยู่ในระดับของความรับได้ของธรรมชาติ (Carrying Capacity) ซึ่งจะปรากฏในรูปของความเท่าเทียมในมาตรฐานการดำรงชีวิต (Standard of living)

2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จะต้องมีประสิทธิภาพมากขึ้นที่จะดึงมูลค่าเพิ่มจากการผลิตสินค้าและบริการ โดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิมหรือลดน้อยลงแต่ได้ประโยชน์ต่อมนุษย์สูงขึ้น และเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม

3) ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปจะต้องใช้ประโยชน์บนพื้นฐานของการใช้แบบผลตอบแทนต่อมนุษย์สูงสุดและผลตอบแทนยาวนานที่สุด เช่น ทรัพยากรเชื้อเพลิงฟอสซิล

4) ทรัพยากรที่สามารถสร้างขึ้นได้จะต้องใช้ในอัตราเท่ากันกับการสร้างขึ้นของทรัพยากร เช่น ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า ปลา ฯลฯ

จากแนวความคิดพื้นฐานดังกล่าวสามารถวิเคราะห์การพัฒนาแบบยั่งยืนจะมักจะมีลักษณะที่เป็นแนวความคิดในเชิงอุดมคติ นำสู่เป้าหมายใช้การปฏิบัติได้ยาก Smith และ Carlisle (1993 : 243) ได้คลี่คลายกรอบแนวคิดทางการพัฒนาแบบยั่งยืนให้สามารถไปสู่วัตถุประสงค์ในเชิงการปฏิบัติ โดยได้เสนอว่าเป้าประสงค์ของการพัฒนาแบบยั่งยืนอยู่ที่

- 1) การดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง
- 2) ศักยภาพและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น การผลิตสินค้าและบริการ
- 3) ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ศิลปกรรม และค่านิยม
- 4) ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรหมุนเวียนให้มากขึ้น เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์
- 5) ลดการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้
- 6) เน้นความมั่นคงและฟื้นฟูสภาพในระบบการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม
- 7) ผลสนระหว่างเป้าเชิงนิเวศและเชิงสังคมเพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจและนโยบายทางรัฐศาสตร์ตลอดจนเทคนิคปฏิบัติการในพื้นที่

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของการพัฒนาแบบยั่งยืนยังมีลักษณะกึ่งเป้าหมายเชิงปรัชญาและอุดมคติ แต่เป้าหมายของกาพัฒนาแบบยั่งยืนชัดเจนแล้ว กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืนในเชิงปฏิบัติ จะต้องเริ่มต้นที่การมุ่งสร้างการรับรู้ที่ดีของชุมชน และการวางแผนการปฏิบัติโดยมีองค์กรท้องถิ่นเป็นองค์กรดำเนินการ

ความชัดเจนของการดำเนินการขององค์กรท้องถิ่นจะต้องมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน ภายใต้กรอบความเหมาะสมของสังคมสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีโดยสนับสนุนการวางแผนกระบวนการพัฒนา การตัดสินใจของชุมชนเป็นหลัก

บทสรุปรูปแบบการพัฒนาแบบตะวันตกที่เป็นต้นแบบของการพัฒนาทั่วโลก อันมีฐานมาจากความมั่นใจในเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์และความชอบธรรมตามหลักเศรษฐศาสตร์แบบเสรีนิยมต่างได้พัฒนาโลกให้อยู่ในสภาพที่เหมือนกันคือ สามารถตอบสนองความต้องการเชิงปัจเจกบุคคลของมนุษย์ให้มากขึ้นจึงบริโภคและทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมด้านอื่นๆ อันทำให้ผลของการพัฒนาในปัจจุบัน ไม่สามารถที่จะนำพามนุษย์ไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในสังคมที่सानติสุขอย่างถาวรได้

จุดเปลี่ยนที่จะสามารถเป็นทางออกให้กับการพัฒนาของมนุษย์คือ ต้องเปลี่ยนรูปแบบของการพัฒนาแบบเดิมเข้าสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนหรือเรียกว่า การเคลื่อนย้ายกระบวนการทัศน์ (Paradigm Shift) อันได้แก่ การมุ่งการพัฒนาโดยให้ความสำคัญสูงสุดทางด้านนิเวศวิทยา ร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างประสานและสอดคล้องกัน สิ่งสำคัญอีกด้านหนึ่งคือการให้ความสำคัญต่อ “ สิทธิ ” ซึ่งจะปรากฏในด้านการกระจายทรัพยากรและการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาประชาชนหรือแม้กระทั่งการคำนึงถึงสิทธิของชนรุ่นหลัง

การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นรูปแบบใหม่ของการพัฒนาที่มักจะได้รับการเห็นด้วยในหลายๆที่ ฝ่ายในเชิงหลักการอันเปรียบเสมือนเป็นอุดมคติ แต่ในทางปฏิบัติยังต้องอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาหารูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากและเป็นสิ่งที่ท้าทายในศักยภาพของมนุษย์ในการที่จะเคลื่อนย้ายแนวความคิดเดิมที่มั่นคงและตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ดังประสงค์แต่นำมนุษย์ไปสู่จุดวิกฤตไปสู่แนวคิดใหม่ที่มุ่งตอบสนองคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันนำสังคมมนุษย์ไปสู่สานติสุขได้อย่างมั่นคงและยาวนาน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและ การค้า ในครั้งนี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.1 การศึกษารวบรวมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางสายวัฒนธรรมการค้าและธรรมชาติตากสู่พม่า เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ เน้นการสำรวจภาคสนาม โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) การศึกษาภาคสนามในพื้นที่ (Field Study) ตลอดทั้งการศึกษาสนามในระยะสั้น (Field Trip) โดยศึกษาชุมชนในเส้นทางท่องเที่ยว อย่างน้อย 5 ชุมชน ในด้านวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและด้านศักยภาพด้าน การค้า

3.2 การศึกษาความต้องการและโครงข่ายของชุมชนด้านการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Research) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ชั้น คือ

1. ชั้นศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นทางในด้านการกำหนดนโยบายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ชั้นพัฒนาบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแผนปฏิบัติการดังนี้

3.1 แผนปฏิบัติการ

วัตถุประสงค์ที่ 1 กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบมีส่วนร่วม					
กิจกรรม/ทำอะไร	ช่วงเวลา	สถานที่	ผู้ดำเนินการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ผลที่เกิดจากกิจกรรม
1. จัดประชุมทีมงานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน	มี.ค.47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร	ทีมงานวิจัย	ทีมงานวิจัยมีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย	คณะวิจัยได้มีความเข้าใจในกระบวนการวิจัย

กิจกรรม/ทำอะไร	ช่วงเวลา	สถานที่	ผู้ดำเนินการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ผลที่เกิดจากกิจกรรม
2 จัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจารย์ นักศึกษา บุคลากรในท้องถิ่น องค์กร/หน่วยงาน/อบต. หอการค้า	ก.ค. 47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษา แม่สอด	-ทีมงานวิจัย -วิทยากรผู้ทรง คุณวุฒิ	ได้ทราบความต้องการและ ปัญหา ตลอดจนทั้ง เครือข่าย/ นโยบายการท่องเที่ยวจากชุมชน	คณะวิจัยได้ทราบ ถึงความต้องการ และปัญหาและ เครือข่ายของการ ท่องเที่ยวใน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษา นโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบมีส่วนร่วม

กิจกรรม/ทำอะไร	ช่วงเวลา	สถานที่	ผู้ดำเนินการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ผลที่เกิดจากกิจกรรม
3.จัดทำสนทนากลุ่ม และนำเสนอนโยบาย การท่องเที่ยวชุมชน	ก.ค.47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษา แม่สอด	คณาจารย์ วิทยากรผู้ ทรงคุณวุฒิ	ได้แนวนโยบาย และแนวความคิด การท่องเที่ยว จากชุมชน	คณะวิจัยได้รับ ทราบแนวคิดการ วิจัยและแนว ความคิดการท่องเที่ยว โดยชุมชน
4.รวบรวม วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูล และสรุป	ก.ค47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร	คณาจารย์	ได้ข้อมูลผ่านการประมวลแล้ว พร้อมที่จะดำเนินการต่อไป	ได้ข้อมูลที่เป็น ประเด็นจากการ สนทนากลุ่มอัน สามารถนำไป แนวทางในการ ศึกษาเส้นทาง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ชั้นสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม ธรรมชาติการค้า				
กิจกรรม/ทำอะไร	ช่วงเวลา	สถานที่	ผู้ดำเนินการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
1.ประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการ	ส.ค.47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษา แม่สอด	คณาจารย์	ทีมงานมีความเข้าใจในงาน
2.ศึกษาประสานเส้นทาง เส้นทางท่องเที่ยวในจุดปลายทาง	ส.ค.47	ประเทศพม่า	คณาจารย์	การประสานงานและเส้นทางในปลายทาง
3.การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยว ก. สำรวจเส้นทาง ข. สำรวจแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ค. สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ก.ย.47	เส้นทางแม่สอด-พม่า	คณาจารย์	- การเดินทางสำรวจเส้นทาง - รายงานการสำรวจเส้นทาง
วัตถุประสงค์ที่ 3 ชั้นนำเสนอนโยบาย การพัฒนาบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน				
กิจกรรม/ทำอะไร	ช่วงเวลา	สถานที่	ผู้ดำเนินการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
1.ประชุมชี้แจงการเสนองานต่อชุมชนเพื่อวิพากษ์	ก.ย.47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษา แม่สอด	อาจารย์ วิทยากรผู้ทรง คุณวุฒิ	- ผลการประชุม
2.นำเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตากสู่พม่า	มี.ค-เม. ย.47	สถาบันราชภัฏ กำแพงเพชร	คณะวิจัย	- รายงานการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาการสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวแม่สอดสู่พม่าเส้นทางสายวัฒนธรรม ธรรมชาติและการค้ามี ผลการวิจัยดังนี้

4.1 พื้นที่ศึกษา

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก¹

4.1.1.1 ประวัติความเป็นมา

มีหลักฐานว่า เมื่อประมาณ 140 ปีที่ล่วงมา บริเวณที่ตั้งอำเภอแม่สอด ปัจจุบันนี้ ได้มีชาวกระเหรี่ยงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านพะหน่อเก” ต่อมามีคนไทยจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือพากันอพยพมาทำมาหากินในบริเวณนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนชาวกระเหรี่ยงของเจ้าของถิ่นฐานเดิมได้อพยพไปอยู่ที่อื่น เพราะไม่ชอบอยู่ปะปนกับชนเผ่าอื่นนาน ต่อมาเมื่อประชาชน เพิ่มขึ้นจำนวนมากและมีความเจริญตามลำดับ ทางราชการจึงได้มาตั้งด่านเก็บภาษีดั้งเดิม

เมื่อปีพุทธศักราช 2441 ทางราชการจึงยกฐานะหมู่บ้านขึ้นเป็นอำเภอเรียกว่า “อำเภอแม่สอด” ให้อยู่ในเขตการปกครองของมณฑลนครสวรรค์ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขการปกครองใหม่ อำเภอแม่สอดจึงได้มาขึ้นกับจังหวัดตาก อำเภอแม่สอดจึงเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 8 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ

สำหรับประวัติความเป็นมาของชื่ออำเภอแม่สอด นั้น สันนิษฐานไว้เป็น 3 นัย คือ

1. กล่าวกันว่า อำเภอแม่สอดเป็นเมืองเดียวกันกับ “เมืองฉอด” ที่เป็นเมืองหนึ่งซึ่งยังประชิดชายแดนราชอาณาจักรสุโขทัย เมืองฉอดมีเจ้าเมืองปกครองชื่อ “พ่อขุนสามชน” คำว่าเมืองฉอดเรียกกันนานเข้าอาจกลายเป็น “แม่สอด” ก็เป็นไปได้

2. อำเภอแม่สอดอาจได้ชื่อมาจากลำห้วยสายสำคัญคือ “ห้วยแม่สอด” ที่ไหลคดเคี้ยว (สอดไปสอดมา) ผ่านหมู่บ้านนี้

3. แม่สอด อาจมาจากคำว่า “เหมซ็อด” ในภาษามอญ ซึ่งแปลว่า พม่าตาย

4.1.2 สภาพทั่วไป

4.1.2.1 ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

¹ สำนักงานอำเภอแม่สอด บรรยายสรุปอำเภอแม่สอด 2545 สำนักงานอำเภอแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

อำเภอแม่สอด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดตาก โดยมีระยะห่างจากตัวจังหวัด 87 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 509 กิโลเมตร ตามเส้นทางคมนาคมระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 16 องศา 43 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 98 องศา 35 ลิปดาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอแม่ระมาด	จังหวัดตาก
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอพบพระ	จังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก	จังหวัดตาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศพม่า โดยมีแม่น้ำเมยเป็นเส้นกั้นพรมแดน	

อำเภอแม่สอดมีพื้นที่ทั้งหมด 1,986,011.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,241,322.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.11 ของเนื้อที่จังหวัด (พื้นที่จังหวัด 16,734,549 ตารางกิโลเมตร)

4.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอแม่สอดเป็นที่ราบประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ อำเภอนอกนั้นเป็นที่ภูเขาสูง

4.1.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศประกาศด้วยฤดูกาลต่าง ๆ 3 ฤดู ได้แก่

- ฤดูฝน ปกติ เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – ตุลาคม
- ฤดูหนาว ปกติ เริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์
- ฤดูร้อน ปกติ เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม – เมษายน

อุณหภูมิ เฉลี่ยตลอดปี 27 องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน มกราคม – มีนาคม 23.1 องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน เมษายน – มิถุนายน 28.9 องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน กรกฎาคม – กันยายน 27.7 องศาเซลเซียส

อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน ตุลาคม – ธันวาคม 23.8 องศาเซลเซียส

ปริมาณน้ำฝน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ปี พ.ศ.	จังหวัดตาก		อำเภอแม่สอด		สูงสุด
	ปริมาณน้ำฝน (มม.)	เฉลี่ย	ปริมาณน้ำฝน (มม.)	เฉลี่ย	
2543	1,338.5	111.54	1,437.5	119.73	46.3 มม.
2544	1,162.5	96.88	1,346.8	172.23	76.4 มม.
2545	1,181.1	98.43	1,936.9	161.66	121.9 มม.
2546	859.27	71.60	1,212.5	101.04	73.9 มม.

4.1.2.4 พื้นที่และการใช้ประโยชน์

พื้นที่ของอำเภอแม่สอดมีประมาณ 1,968.116 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,241,322.5 ไร่ แบ่งเป็น

1. พื้นที่การเกษตร จำนวน 346,116 ไร่ แยกเป็น
 - พื้นที่ทำนา จำนวน 62,338 ไร่ หรือร้อยละ 28.40 ของพื้นที่การเกษตร
 - พื้นที่ทำสวน จำนวน 22,161 ไร่ หรือร้อยละ 6.40 ของพื้นที่การเกษตร
 - พื้นที่ทำไร่ จำนวน 209,487 ไร่
 - พื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน 500 ไร่
 - พื้นที่ทำการประมง จำนวน 435 ไร่
2. พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 741,807 ไร่ แยกเป็น
 - 2.1 พื้นที่ป่าสงวน จำนวน 648,687 ไร่
 - ป่าแม่สอด 246,500 ไร่
 - ป่าช่องแคบ – แม่โกนเกน 47,500 ไร่
 - ป่าแม่ละเมา 354,687 ไร่
 - 2.2 พื้นที่อุทยานแห่งชาติ
 - อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช 93,120 ไร่
3. พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย จำนวน 39,692 ไร่

4.1.2.5 แหล่งน้ำที่สำคัญ

แม่น้ำเมย (พม่าเรียกว่า “แม่น้ำตองยิน” เป็นเส้นกั้นพรมแดนตามธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า แม่น้ำสายนี้มีได้ไหลลงจากเหนือมาทางใต้เหมือนแม่น้ำโดยทั่วไป แต่ไหลจากใต้ขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งเหมือนแม่น้ำกกในเขตจังหวัดเชียงราย โดยแม่น้ำเมยมีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอพบพระ และไหลผ่านอำเภอแม่สอด ทางทิศตะวันตกผ่านอำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยางตลอดจนถึงอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน บรรจบกับแม่น้ำสาระวินและไหลเข้าไปในเขตพม่า

ลำห้วยแม่ละเมา เป็นลำห้วยไหลผ่านตำบลด่านแม่ละเมา ตำบลพะวอ และตำบลแม่กาษา ไหลลงสู่แม่น้ำเมยในเขตท้องที่ตำบลแม่กาษา ลำห้วยนี้ส่วนหนึ่งใช้เป็นเส้นแบ่งอาณาเขต ระหว่างตำบลพะวอกับตำบลด่านแม่ละเมา

ลำห้วยแม่สอด ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาถนนธงชัย แล้วไหลผ่านตำบลแม่สอด ตำบลแม่ปะ โดยแยกเป็น 2 สาย สายแรกไหลลงแม่น้ำเมยในเขตตำบลแม่ปะ และอีกสายหนึ่งไหล

ผ่านตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ตาว ตำบลท่าสายลวด ไหลลงแม่น้ำเมยที่บ้านห้วยม่วง
ตำบลท่าสายลวด

อ่างเก็บน้ำชลประทานบ้านห้วยฝาย เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่สร้างกันลำห้วยแม่
สอคในเขตบ้านห้วยฝาย ตำบลพระธาตุผาแดง โดยกรมชลประทานเป็นผู้จัดสร้าง เนื้อที่ประมาณ
500 ไร่ สามารถกักน้ำได้ประมาณ 5.5 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่
ประชาชนใช้น้ำเพื่อการเกษตรเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่

โครงการอ่างเก็บน้ำชลประทานห้วยลึก เป็นโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่
กันลำห้วยในเขตแม่ปะเหนือ ตำบลแม่ปะ เป็นโครงการตามพระราชดำริ โดยกรมชลประทานเป็น
ผู้จัดสร้างใช้เนื้อที่ประมาณ 420 ไร่ สามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ 4.8 ลูกบาศก์เมตร สามารถเอื้อ
อำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนเพื่อนำน้ำในการเกษตรเป็นเนื้อที่ประมาณ 4,730 ไร่

4.1.2.6 ภูเขาที่สำคัญ

เทือกเขาดนนรงค์ชัย เป็นเทือกเขาสูง อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอแม่สอค
ใช้เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอแม่สอคกับอำเภอเมืองตาก และเป็นสันปันน้ำระหว่างแม่น้ำเมย
กับแม่น้ำปิงอยู่ในเขตอำเภอแม่สอค มีความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ยอดเขาสูงสุดในเขต
อำเภอแม่สอคสูง 870 เมตรจากระดับน้ำทะเล เทือกเขานี้เป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดตากออกเป็น 2 ภาค
คือภาคตะวันออกและภาคตะวันตกอำเภอที่อยู่ในเขตตะวันออกมีอำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก
และอำเภอสามเงา และกิ่งอำเภอวังเจ้า ภาคนี้จะมีอากาศร้อนจัดและแห้งแล้ง ฝนตกน้อย (ตาม
ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เรียกว่า “เขตร่มเงาฝน” เนื่องจากอีกภาคหนึ่งมีลักษณะเป็นชายฝั่งทะเล คือ
ทะเลอันดามันในเขตประเทศพม่า ลมไม่สามารถพาไปน้ำซึ่งจะเป็นฝนไปตกอีกภาคหนึ่งเพราะ
มีเทือกเขาดนนรงค์ชัยกั้นอยู่) อำเภอที่อยู่ในภาคตะวันตก มีอำเภอแม่สอค อำเภอแม่ระมาด
อำเภอท่าสองยาง อำเภออุ้มผาง และอำเภอพบพระ ภาคนี้มีอากาศหนาวเย็น ฝนตกชุก อุดมสมบูรณ์

4.1.2.7 ลักษณะทางการปกครอง

อำเภอแม่สอคแบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง
ท้องที่ พ.ศ. 2547 ออกเป็น 9 ตำบล 86 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลแม่ตาว	จำนวน 6 หมู่บ้าน
2. ตำบลท่าสายลวด	จำนวน 6 หมู่บ้าน
3. ตำบลพระธาตุผาแดง	จำนวน 7 หมู่บ้าน
4. ตำบลพะวอ	จำนวน 9 หมู่บ้าน
5. ตำบลค่านแม่ละเมา	จำนวน 10 หมู่บ้าน
6. ตำบลแม่ปะ	จำนวน 10 หมู่บ้าน

7. ตำบลแม่กุ	จำนวน 10 หมู่บ้าน
8. ตำบลมหาวัน	จำนวน 12 หมู่บ้าน
9. ตำบลแม่กาษา	จำนวน 16 หมู่บ้าน

4.1.2.8 หน่วยการปกครองท้องถิ่น

อำเภอแม่สอดประกอบด้วยเทศบาลเมือง จำนวน 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองแม่สอดมีพื้นที่ 27.20 ตารางกิโลเมตร เทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลแม่กุ มีพื้นที่ 8.32 ตารางกิโลเมตร และเทศบาลตำบลท่าสายลวด มีพื้นที่ 10.10 ตารางกิโลเมตร องค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง โดยทุกตำบลได้รับการประกาศยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดแล้ว ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปะ	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2538
2. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตาว	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
3. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวด	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
4. องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
5. องค์การบริหารส่วนตำบลพะวอ	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
6. องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
7. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กุ	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
8. องค์การบริหารส่วนตำบลมหาวัน	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540
9. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กาษา	ประกาศยกฐานะฯ เมื่อปี 2540

4.1.2.9 ลักษณะทางการปกครอง²

อำเภอแม่สอดมีประชากร จำนวน 66,461 คนแยกเป็นชาย 33,049 คน แยกเป็นหญิง 33,412 แยกเป็นรายตำบลได้ดังนี้

² ข้อมูลจาก ฝ่ายทะเบียนและบัตรฯ ที่ทำการปกครองอำเภอแม่สอด (ข้อมูล ณ วันที่ 3 พ.ค. 46)

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	แม่กุ	10	1,823	1,784	3,607	1,086
2	พะวอ	9	3,203	3,090	6,293	2,045
3	แม่ตาว	6	3,286	3,105	6,391	2,100
4	แม่กาษา	15	53,12	5,318	10,630	3,357
5	ท่าสายลวด	6	750	1,618	2,368	935
6	แม่ปะ	10	5,558	5,245	10,803	4,078
7	มหาวัน	12	6,451	6,694	13,145	3,331
8	ค่านแม่ละเมา	10	3,893	3,717	7,610	1,946
9	พระธาตุผาแดง	6	2,773	2,841	5,614	1,830
	รวม	86	33,049	33,412	66,461	20,708

เทศบาลเมืองแม่สอด เทศบาลตำบลแม่กุ และเทศบาลตำบลท่าสายลวดมีประชากรและครัวเรือนดังนี้

ลำดับที่	เทศบาล	หมู่บ้าน/ชุมชน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	เมืองแม่สอด	18	14,441	14,523	28,964	11,143
2	ตำบลแม่กุ	4	3,033	3,041	6,074	1,860
3	ตำบลท่าสายลวด	4	2,758	2,569	5,327	2,165
	รวม	26	20,232	20,133	40,365	15,168

รวมในพื้นที่อำเภอแม่สอดมีจำนวนประชากร 95,425 คน จำนวนครัวเรือน 31,851 จำนวนหมู่บ้าน 86 หมู่บ้านและจำนวนชุมชน 18 ชุมชน

4.1.2.10 ด้านการเมืองการปกครอง

1) จำนวนและรายชื่อหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ แยกเป็น

1.1 หน่วยงานสังกัดภูมิภาค มีจำนวน 9 หน่วย ได้แก่

- ที่ทำการปกครองอำเภอ
- สถานีตำรวจภูธรอำเภอ
- สำนักงานที่ดินจังหวัดตากสาขาแม่สอด
- สำนักงานเกษตรอำเภอ
- สำนักงานพัฒนาชุมชน
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ
- สัสดีอำเภอ
- สำนักงานขนส่งจังหวัดตากสาขาแม่สอด
- สถานีตำรวจภูธรตำบลพะวอ

1.2 หน่วยงานสังกัดส่วนกลาง มีจำนวน 26 หน่วย ได้แก่

- ศาลจังหวัดแม่สอด
- อัยการจังหวัดแม่สอด
- หน่วยเฉพาะกิจทหารราบที่ 4
- ด้านตรวจคนเข้าเมืองตาก
- ด้านศุลกากรแม่สอด
- หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 33
- โรงพยาบาลอำเภอแม่สอด
- เรือนจำจังหวัดแม่สอด
- กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 346
- แขวงทางตากที่ 2
- สำนักงานคลังจังหวัด ณ อำเภอแม่สอด
- นิคมสหกรณ์อำเภอแม่สอด
- สำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาแม่สอด
- สรรพสามิตเขตพื้นที่ 2
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2
- สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาอำเภอแม่สอด
- สถานีตรวจอากาศแม่สอด
- ด้านกักกันสัตว์ระหว่างประเทศ
- ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน
- สำนักงานบังคับคดีจังหวัดตากสาขาแม่สอด
- ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อนำโดยแมลงที่ 18
- สำนักงานพัฒนาที่ดินอำเภอแม่สอด
- หน่วยเฉพาะกิจตำรวจท่องเที่ยวแม่สอด
- ด้านกักสัตว์ระหว่างประเทศ
- สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยแม่สอด
- โครงการชลประทานงานส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3

1.3 หน่วยบริการส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 12 หน่วย ได้แก่

- เทศบาลเมืองแม่สอด
- เทศบาลตำบลแม่กุ
- เทศบาลตำบลท่าสายลวด
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปะ
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กุ
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กาษา
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตาว
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวด
- องค์การบริหารส่วนตำบลมหาวัน
- องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง
- องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา
- องค์การบริหารส่วนตำบลพะวอ

1.4 หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

1. ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขอำเภอแม่สอด
2. สำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอแม่สอด
3. สำนักงานประปาส่วนภูมิภาคอำเภอแม่สอด
4. ธนาคารออมสิน สาขาแม่สอด

1.5 หน่วยงานเอกชน

1. บริษัท ภูเก็ตแอร์ไลน์
2. โรงพยาบาลพะวอ
3. สำนักงานบริการโทรศัพท์อำเภอแม่สอด

4.1.2.11 สภาพทางเศรษฐกิจ

1. การเกษตรกรรม

พื้นที่ทำนาประมาณ 74,360 ไร่ ผลผลิตรวม 158,921 ตัน / ปี

พื้นที่ทำไร่ ประมาณ 243,298 ไร่ พืชไร่ที่สำคัญได้แก่ ถั่วเหลือง , ถั่วเขียว,

ข้าว, โปด , ฝัสดง , มะม่วง , ขนุนหน้

ลำดับที่	ตำบล	ครัวเรือนเกษตร	พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)						
				นา	พื้นที่ไร่	ไม้ยืนต้น	ไม้ผล	พืชผัก	ไม้ดอก	อื่น ๆ
1	แม่สอด	125	3,537	2,733	13,592	139	480	7	1	18
2	ท่าสายลวด	343	9,860	4,368	16,221	103	164	-	-	5
3	พะวอ	782	11,827	3,882	18,210	398	328	1	-	27
4	แม่กาษา	1,853	36,914	9,965	35,594	101	4,118	133	-	13
5	แม่กุ	1,195	42,169	12,716	42,007	286	1,057	97	5	4
6	แม่ตาว	905	17,060	12,943	19,856	163	81	10	-	36
7	แม่ปะ	740	19,605	6,518	21,270	99	2,397	232	4	8
8	มหาวัน	1,100	35,602	6,882	37,215	1,163	648	22	625	47
9	ด่านแม่ละเมา	744	9,049	3,424	25,941	262	204	203	15	-
10	พระธาตุผาแดง	779	18,159	10,929	19,392	630	83	114	5	15
รวม		8,566	203,782	74,360	249,298	3,344	9,560	819	655	173

อำเภอแม่สอดได้รับรางวัลชนะเลิศ การปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ระดับประเทศ 2 ครั้งดังนี้
ครั้งที่ 1 ปี 2542 โดยกลุ่มเกษตรกรตำบลพระธาตุผาแดง

ครั้งที่ 2 ปี 2544 โดยกลุ่มเกษตรกรตำบลแม่กุ

2. การปศุสัตว์ จำนวนสัตว์ในพื้นที่โดยประมาณมีดังนี้

ช้าง 64 ตัว ม้า 99 ตัว แพะ 647 ตัว ห่าน 404 ตัว แกะ 400ตัว โค 14,675ตัว กระบือ
2,496ตัว ม้า 1ตัว สุกร 10,327 ตัว เป็ด 3,842 ตัว ไก่ 105,562 ตัว สุนัข 13,714 ตัว

3. การประมง

- มีแหล่งน้ำสาธารณะเพาะพันธ์สัตว์ 61 แห่ง พื้นที่รวม 577.5 ไร่

- สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเอกชน 201 แห่ง พื้นที่รวม 158 ไร่

- ผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยง 316 ตัน /ปี

- ผลผลิตสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ 1,154 ตัน /ปี

4. การอุตสาหกรรม

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม มีจำนวนทั้งสิ้น 151 โรง คิดเป็นจำนวนเงินลงทุนทั้งหมด
1,231,494,722 บาท จำนวนคนงาน 11,953 คน ประกอบไปด้วยกิจกรรมอุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่
โรงงานสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม , โรงสีข้าว, โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป, โรงงานหน่อไม้บรรจุ
ปิ๊บ, อาหารกระป๋อง, โรงงานผลิตภัณฑ์จากไม้, อุตสาหกรรมอัญมณีเครื่องประดับ สิ่งประดิษฐ์
เซรามิค, น้ำดื่ม, โรงงานทำน้ำแข็ง

5. การพาณิชย์และการบริการ

5.1 รายการสินค้าชายแดน ส่งออก-นำเข้า 10 อันดับ ระหว่างไทยกับพม่า

ด้านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ลำดับ	สินค้าส่งออก	สินค้านำเข้า
1	ผงชูรส	โคมีชีวิต
2	รองเท้าแตะฟองน้ำ	กระป๋องมีชีวิต
3	ยารักษาโรค	สิ่งประดิษฐ์ที่ทำด้วยไม้
4	เหล็กแผ่นได้จากการรีดเย็น	กึ่งแม่น้ำแช่แข็ง
5	ผ้าพิมพ์ฝ้าย 100% ผ้าทอ	ปูทะเลสด
6	โลชั่นบำรุงผิว	หอมแดง
7	ผ้าฝ้ายตัดเสื้อ	กระเพาะปลาตากแห้ง
8	เสื้อยืด	ปลาเบญจพรรณสด

ลำดับ	สินค้าส่งออก	สินค้านำเข้า
9	เส้นด้ายคววมซอมสีสังเคราะห์	พริกแห้ง
10	น้ำมันพืช	เศษพลอย

มูลค่าการส่งออกสินค้าชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ปี 2543 – 2547

เดือน	2547	2546	2545	2544	2543
มกราคม	748,778,599.65	731,660,880.73	417,461,005.34	97,341,952.74	354,960,659.69
กุมภาพันธ์	811,954,235.71	377,082,700.04	299,900,629.93	145,474,314.21	232,980,403.90
มีนาคม	983,303,899.01	405,602,443.37	429,509,242.35	195,279,369.20	283,851,205.14
เมษายน	874,571,824.36	435,395,236.51	286,203,793.04	214,375,890.99	232,252,252.73
พฤษภาคม		552,564,095.90	223,370,190.90	258,543,127.19	336,543,689.28
มิถุนายน		427,211,863.45	86,548,819.81	248,629,436.67	29,4745,553.38
กรกฎาคม		424,688,395.72	84,771,009.88	183,588,294.76	354,040,337.54
สิงหาคม		463,893,637.34	123,335,111.85	249,835,073.00	397,379,355.06
กันยายน		485,039,102.45	102,734,310.88	281,373,034.04	375,496,586.29
ตุลาคม		570,106,767.75	151,822,884.96	397,059,827.04	490,845,317.07
พฤศจิกายน		515,888,497.08	291,391,840.15	402,025,461.78	443,374,065.12
ธันวาคม		704,240,396.39	266,563,245.65	481,591,793.59	91,715,579.55
รวม	3,418,608,588.73	5,733,374,016.73	2,763,612,084.74	3,155,117,602.21	3,979,085,004.72

มูลค่าการนำเข้าสินค้าชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ปี 2543 - 2547¹

เดือน	2547	2546	2545	2544	2543
มกราคม	47,444,191.35	44,198,423.83	109,730,598.79	87,236,674.37	48,958,974.04
กุมภาพันธ์	42,389,200.48	38,342,004.40	75,419,913.76	88,892,743.27	46,235,772.66
มีนาคม	42,358,458.08	27,100,529.98	53,607,232.64	174,159,788.42	56,251,952.38
เมษายน	37,539,184.07	188,680,944.42	39,074,646.28	78,868,212.11	41,233,416.79
พฤษภาคม		38,297,185.33	45,627,860.19	318,487,012.15	68,656,622.32

¹ หอการค้าจังหวัดตาก 18 ปี หอการค้าจังหวัดตาก สำนักงานหอการค้าจังหวัดตาก

เดือน	2547	2546	2545	2544	2543
มิถุนายน		26,522,010.10	19,983,028.76	7,4376,293.05	53,869,685.37
กรกฎาคม		30,156,130.09	19,016,807.00	227,248,691.61	60,284,496.82
สิงหาคม		70,135,532.06	39,862,704.62	164,169,855.34	57,887,033.52
กันยายน		41,572,702.60	35,951,813.67	123,011,408.25	50,122,911.59
ตุลาคม		47,854,957.40	30,799,520.10	126,139,817.82	58,786,302.11
พฤศจิกายน		45,604,593.84	36,787,888.95	83,964,472.03	66,695,132.75
ธันวาคม		44,987,604.71	34,175,720.77	118,131,407.20	68,684,348.94
รวม	169,731,033.98	473,640,608.76	540,037,735.83	1,664,686,375.62	677,666,652.29

5.2 สถาบันการเงิน

ธนาคาร จำนวน 10 แห่ง

1. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
2. ธนาคารกรุงไทย จำกัด
3. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด
4. ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด
5. ธนาคารทหารไทย จำกัด
6. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
7. ธนาคารกสิกรไทย จำกัด
8. ธนาคารออมสิน
9. ธนาคารอาคารสงเคราะห์
10. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

5.3 รายได้เฉลี่ยของประชากร

ประชากรอำเภอแม่สอดมีรายได้เฉลี่ยครัวละ 32,787 บาท ต่อปี

6. การท่องเที่ยว

6.1 อำเภอแม่สอดมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

ศาลเจ้าพ่อพะวอ ตั้งอยู่บนเนินเชิงเขาพะวอ บนทางขวาดถนนสายตาก – แม่สอด (ทางหลวงหมายเลขที่ 105) บริเวณกิโลเมตรที่ 62 – 63 ห่างจากตัวอำเภอแม่สอด ประมาณ 17 กิโลเมตร ในศาลมีรูปหล่อพะวอ (พะวอ แปลว่า นายขาว) ยืนถืออาวุธง้าว ด้วยท่าที่สง่างามมาก เป็นที่สักการะบูชาของชาวจังหวัดตาก อำเภอแม่สอด และอำเภอใกล้เคียง ตลอดจนผู้ที่มาท่องเที่ยวผ่านไปมาพบเห็นเป็นอย่างมากเล่ากันว่า ท่านเป็นนักรบชาวกะเหรี่ยงเป็นนายด่านแม่ละเมา คอยป้องกันข้าศึกมิให้ข้ามเขาเข้ามาในเมืองไทยมีผู้เล่าว่าศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าใครไปล่าสัตว์บริเวณ เขาพะวอมักเกิดเหตุต่าง ๆ เช่น รถเสีย เจ็บป่วย หรือหลงทาง และเพราะเหตุที่เจ้าพ่อพะวอเป็น นักรบจึงชอบเสียงปืน ผู้ที่เดินทางผ่านหรือไปกราบไหว้สักการะจึงยิงปืนถวายท่าน หรือจุดประทัด

หรือกคแตรรถววย ด้านทางขวามือ เป็นที่ชมทิวทัศน์ ภูเขา ป่าไม้ ตามธรรมชาติสวยงามมาก และยังเปรียบเสมือนที่พักริมทางอีกด้วย เพราะเมื่อเลยศาลไปเพียงเล็กน้อยจะเป็นทางลาดลงมุ่งสู่ อำเภอแม่สลด ด้านซ้ายมือจัดเป็นสนามยิงปืนสำหรับผู้ที่จะยิงปืนถววยเจ้าพ่อ

ศาลเจ้าพ่อขุนสามชน อยู่ทางขวามือริมเส้นทางสายตาก - แม่สลด ตรง กิโลเมตรที่ 17 - 72 เป็นศาลเจ้าริมทางลักษณะเดียวกับศาลเจ้าพ่อพะวอ ศาลนี้เพิ่งสร้างเสร็จและทำพิธีเปิดเมื่อปลายปี 2523 เหตุที่สร้างศาลนี้เล่ากันว่ามีคนหอบคิผู้หนึ่งเจ็บป่วยด้วยโรคอัมพาตมาช้านาน แล้วได้ฝันว่ามีผู้มาบอกให้สร้างศาลเจ้าพ่อขุนสามชนขึ้นตรงบริเวณที่เป็นศาลปัจจุบัน คหบดีผู้นั้น จึงสร้างศาลขึ้นเพื่อถววยเจ้าพ่อขุนสามชนนับแต่นั้นมาอาการของคหบดีผู้นั้นก็เป็นปกติ ชาวบ้าน จึงให้ความเคารพนับถือศาลนี้มาก

วัดโพธิ์คุณ อยู่ที่บ้านห้วยหินฝน หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ปะ การเดินทางสามารถเดินทางโดยเส้นทางตาก - แม่สลด (ทางหลวงหมายเลข 105) จากจังหวัดตาก เมื่อถึงหลักกิโลเมตรที่ 69 จะมีป้ายบอกทางเข้าวัดอยู่ด้านซ้ายมือ เลี้ยวเข้าไปอีกประมาณ 300 เมตร จะถึงบริเวณวัด ซึ่งเป็น ศาสนสถานที่ตั้งอยู่กลางธรรมชาติที่เงียบสงบ มีความงดงาม ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทย ได้รับการออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างด้วยสถาปนิกที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เหมาะสำหรับเที่ยวชมเพื่อศึกษาศิลปกรรม และพักผ่อน

เนินพิศวง อยู่ที่บ้านห้วยหินฝน หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ปะ การเดินทางสามารถเดินทางโดยใช้เส้นทางสายตาก - แม่สลด (ทางหลวงหมายเลข 67) จะมีป้ายบอกว่าได้เดินทางมาถึงเนินพิศวงแจ้งอยู่ทางด้านซ้ายมือเนินพิศวงเป็นสถานที่ ๆ มีความห้ศจรรย์ ซึ่งได้รับการพิสูจน์จากผู้เดินทางจำนวนมาก ที่ได้เดินทางผ่านเส้นทางสายตาก - แม่สลด ว่ารถยนต์ซึ่งดับเครื่องยนต์ และจอดสนิทแล้วสามารถเคลื่อนที่ไปยังยอดของเนินที่สูงกว่าได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะรถยนต์จะมีน้ำหนักหรือขนาดเท่าใด

น้ำตกแม่กาษา อยู่หมู่ 2 บ้านแม่กาษา ตำบลแม่กาษา ห่างจากตัวอำเภอแม่สลด 18.5 กิโลเมตรเป็นทางลาดยาง 13 กิโลเมตร ทางลูกรัง 5.5 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์จากอำเภอแม่สลดใช้เวลาประมาณ 30 นาที น้ำตกแม่กาษาเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ มีทางเดินขึ้นไปบนเขาสูง มีถ้ำและธารน้ำกว้างประมาณ 2 เมตร จากปากถ้ำถึงน้ำตก ในฤดูฝนมีน้ำมาก แต่ในฤดูแล้งไม่มีน้ำ

บ่อน้ำร้อนแม่กาษาอยู่หมู่ที่ 11 บ้านโพธิ์ทอง ตำบลแม่กาษา อำเภอแม่สลด ห่างจากอำเภอแม่สลดประมาณ 21 กิโลเมตร เป็นทางลาดยาง 13 กิโลเมตร และทางลูกรัง 8 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์จากอำเภอแม่สลดใช้เวลาประมาณ 30 นาที บ่อน้ำร้อนแม่กาษาอยู่ในตัวหมู่บ้านมี 2 บ่อ บ่อแรกกว้างประมาณ 2 เมตร บ่อที่สองกว้างประมาณ

1 เมตร นอกจากนี้ยังมีธารน้ำร้อนเป็นสายมาบรรจบกับธารน้ำเย็น เมื่อนักท่องเที่ยวผ่านเข้าไป หมู่บ้านจะได้กลิ่นกำมะถันอยู่ทั่วไป และมีไอน้ำจาง ๆ ลอยขึ้นเหนือพื้นดินเล็กน้อยเมื่อเข้าไปดู ที่ปากบ่อน้ำร้อนจะเห็นฟางและการเดือดของน้ำได้ชัดเจน อุณหภูมิของน้ำสูงพอสมควร

น้ำตกธารารักษ์ หรือน้ำตกเจดีย์โก๊ะ หรือน้ำตกผาชัน อยู่หมู่ที่ 7 บ้านเจดีย์โก๊ะ ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สลด ประมาณ 26.5 กิโลเมตร เป็นทางลาดยาง 26 กิโลเมตร และทางลูกรัง 500 เมตร การเดินทางโดยรถยนต์จากอำเภอแม่สลดใช้เวลาประมาณ 30 นาที น้ำตกธารารักษ์จัดว่าเป็นน้ำตกสวยงามมากแห่งหนึ่ง

ตลาดริมเมย อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สลด อยู่บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 105 ห่างจากอำเภอแม่สลดประมาณ 5 กิโลเมตร ตลาดริมเมยเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ คือเป็นที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองของทั้งไทยและพม่า โดยเฉพาะมีร้านจำหน่ายอัญมณี เช่น หยก ทับทิม ยี่ห่วยและพลอยสีจากพม่า ซึ่งได้แก่อำเภอมะเขวดี การขายสินค้าประเภทอุปโภค โดยมากมักขายเป็นหน่วยน้ำหนักของพม่าเรียกว่า ปัน (1 ปัน เท่ากับ 1.6 กิโลกรัม) มีแม่น้ำเมยเป็นลิ่งบอเขตแดนไทย-พม่า และที่น่าแปลกคือน้ำในแม่น้ำเมยไหลจากทิศใต้ไปทิศเหนือ

คอกช้างเผือก อยู่บนถนนแยกจากทางหลวงหมายเลข 105 กิโลเมตรที่ 82-83 (ถนนสายแม่สลด - ริมเมย เข้าถนนลูกรังประมาณ 3 กิโลเมตร) ไปทางบ้านท่าอาจ ตำบลท่าสายลวด เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยสุโขทัย มีประวัติเล่าต่อกันมาว่ามะกะโท ได้ลักพาตัวเจ้าหญิงสร้อยทองพระราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหงหนีไปอยู่หงสาวดี ภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระเจ้าฟ้ารั่วเวลานั้นมีช้างเผือกเชือกหนึ่งคู่ร้ายมาก พ่อขุนรามคำแหงทางเสียดขัตติยานัน ว่าจะเป็นช้างคู่บารมีของพระนครเมื่ออธิษฐานเสร็จช้างได้บ้ายหน้าไปทางทิศตะวันตก แสดงว่าจะเป็นช้างคู่บารมีพระเจ้าฟ้ารั่ว จึงแจ้งให้มารับช้างนั้น เมื่อช้างมาถึงเชิงเขาแห่งหนึ่งมีแม่น้ำขวางกั้นทหารที่ติดตามจึงทำพะเนียดล้อมไว้ เมื่อพระเจ้าฟ้ารั่วมาถึงพิชิตมอบช้าง ณ ที่พะเนียด

4.1.2.12 สภาพทางสังคม

1) การศึกษาให้อำเภอแม่สลด แยกเป็น

1.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน

- การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา จำนวนโรงเรียน 54 แห่ง
จำนวนครู 131คน จำนวนนักเรียน 3,976 คน
- การศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวนโรงเรียน 37 แห่ง จำนวนห้องเรียน 425 ห้อง จำนวนครู 386 คน จำนวนนักเรียน 17,053 คน
- การศึกษาระดับอุดมศึกษา

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด

- ภาคปกติ จำนวนหมู่เรียน 16 หมู่เรียน นักศึกษา 265 คน

อาจารย์ 15 คน

- ภาค กศ.บป. จำนวนหมู่เรียน 26 หมู่เรียน นักศึกษา 687 คน

อาจารย์ 30 คน

2) วิทยาลัยการอาชีพแม่สอด

จำนวนห้องเรียน 17 ห้อง นักเรียน 517 คน ครู 32 คน

1.2 การให้บริการข้อมูลข่าวสาร ห้องสมุดประชาชนจำนวน 1 แห่ง
ห้องสมุดประจำตำบล 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 46 แห่ง แหล่งความรู้หมู่บ้าน 1 แห่ง

1) ด้านการศาสนาและวัฒนธรรม

- ประชาชนนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 97.46 ศาสนาอิสลามร้อยละ 0.43

- มีวัด 38 แห่ง มัสยิด 3 แห่ง โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง

2) การสาธารณสุข ได้แก่

2.1 โรงพยาบาลแม่สอด (รัฐบาล) เป็นโรงพยาบาลขนาด 310 เตียง
แพทย์ 23 คน ทันตแพทย์ 5 คน เภสัชกร 15 คน พยาบาลวิชาชีพ 209 คน

2.2 โรงพยาบาลพะวอ (เอกชน) เป็นโรงพยาบาล 128 เตียง
แพทย์ 4 คน เภสัชกร 1 คน พยาบาล 50 คน

2.3 คลินิกหมอซิลเทียร์ ตั้งอยู่ที่ 467 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสายลวด
อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก อาสาสมัครให้บริการฟรี มีเตียงคนไข้ 60 เตียง

2.4 สถานีอนามัย 55 แห่ง

2.5 สถานบริการสาธารณสุขชุมชน 4 แห่ง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 74 แห่ง

2.6 ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ นำโดยแมลงที่ 18 เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ 30 คน

4.1.2.13 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย

1.1 แม่น้ำเมย (พม่าเรียกว่า “แม่น้ำตองยิน”) เป็นเส้นกั้นพรมแดนตาม
ธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า แม่น้ำสายนี้มีได้ไหลลงจากเหนือมาทางใต้เหมือน
แม่น้ำโดยทั่วไป แต่ไหลจากทางใต้ขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งเหมือนแม่น้ำกในเขตจังหวัดเชียงราย
โดยแม่น้ำเมยมีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอพบพระและไหลผ่านอำเภอแม่สอด ทางทิศตะวันตกผ่าน
อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยางตลอดจนถึงอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนบรรจบกับ

แม่น้ำสาละวินและไหลเข้าไปในเขตพม่าลงอำมะตะบันสู่ทะเลอันดามัน น้ำในแม่น้ำเมยจะมีน้อยในฤดูแล้ง

1.1 ลำห้วยแม่ละเมา เป็นลำห้วยไหลผ่านตำบลด่านแม่ละเมา ตำบลพะวอและตำบลแม่กาษา ไหลสู่แม่น้ำเมยในเขตท้องที่ตำบลแม่กาษา ลำห้วยนี้ส่วนหนึ่งใช้เป็นเส้นทางแบ่งอาณาเขตระหว่างตำบลพะวอกับตำบลแม่ละเมา

1.2 ลำห้วยแม่สอด ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาถนนธงชัยแล้วไหลผ่านตำบลแม่สอด ตำบลแม่ปะ โดยแยกออกเป็น 2 สาย สายหนึ่งไหลลงแม่น้ำเมยในเขตตำบลแม่ปะ และอีกสายหนึ่งไหลผ่านตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ตาว ตำบลท่าสายลวดไหลลงแม่น้ำเมยที่บ้านห้วยม่วง ตำบลท่าสายลวด

1.3 อ่างเก็บน้ำชลประทานบ้านห้วยฝาย เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่สร้างกั้นลำห้วยแม่สอดในเขตบ้านห้วยฝาย ตำบลพระธาตุผาแดง โดยกรมชลประทานเป็นผู้จัดสร้างเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ สามารถกักน้ำได้ประมาณ 5.5 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนให้แก่ประชาชนใช้น้ำเพื่อการเกษตรเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่

1.4 โครงการอ่างเก็บน้ำชลประทานห้วยลึก เป็นโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่กั้นลำห้วยในเขตแม่ปะเหนือ ตำบลแม่ปะ เป็นโครงการตามพระราชดำริ โดยกรมชลประทานเป็นผู้จัดสร้างใช้เนื้อที่ประมาณ 420 ไร่ สามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ 4.8 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนเพื่อใช้น้ำในการเกษตรเป็นเนื้อที่ประมาณ 4,730 ไร่

2) ป่าไม้ ได้แก่ พื้นที่ป่า มีจำนวน 1,390,494 ไร่ แยกเป็น

พื้นที่ป่าสงวน จำนวน 648,687 ไร่

1. ป่าแม่สอด จำนวน 246,500 ไร่

2. ป่าช่องแคบ-แม่โกนเกน จำนวน 47,500 ไร่

3. ป่าแม่ละเมา จำนวน 354,687 ไร่

พื้นที่อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช 93,120 ไร่

3) ดิน ได้แก่

พื้นที่ของอำเภอแม่สอดมีประมาณ 1,986.116 ตารางกิโลเมตร หรือ

1,241,322.5 แบ่งเป็น

1. ที่ดินในการทำการเกษตร จำนวน 346,116 ไร่ แยกเป็น

- พื้นที่นา จำนวน 74,360 ไร่ หรือร้อยละ 28.40 ของพื้นที่การเกษตร

- พื้นที่ทำสวน จำนวน 22,161 ไร่ หรือร้อยละ 6.40 ของพื้นที่การเกษตร

- พื้นที่ทำไร่ จำนวน 249298 ไร่
- พื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน 500 ไร่
- พื้นที่ทำการประมง จำนวน 87.76 ไร่

4) ภูเขา ได้แก่ เทือกเขาดนนรงค์ชัย เป็นเทือกเขาอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอแม่สลด ใช้เป็นเส้นแบ่งอาณาเขตระหว่างอำเภอแม่สลดกับอำเภอเมืองตาก และเป็นสันปันน้ำระหว่างแม่น้ำเมยกับแม่น้ำปิงอยู่ในเขตอำเภอแม่สลด ยอดเขาสูงสุดในเขตอำเภอแม่สลดสูง 870 เมตร จากระดับน้ำทะเล เทือกเขานี้เป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดตากออกเป็น 2 ภาคคือภาคตะวันออกกับภาคตะวันตกแห้งแล้งฝนตกน้อย (ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์เรียกว่า “เขตร่มเงาฝน” เนื่องจากอีกภาคหนึ่งมีลักษณะเป็นชายฝั่งทะเล คือ ทะเลอันดามันในเขตประเทศพม่า ลมไม่สามารถพาไอน้ำน้ำซึ่งจะเป็นฝนไปตกอีกภาคหนึ่งเพราะมีเทือกเขาดนนรงค์ชัยกั้นอยู่) อำเภอที่อยู่ในภาคตะวันตกมีอำเภอแม่สลด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภออุ้มผาง และอำเภอพบพระ ภาคนี้มีอากาศหนาวเย็น ฝนตกชุก อุดมสมบูรณ์

5) แร่ธาตุ อำเภอแม่สลดมีแร่ที่สำคัญคือ แร่สังกะสี อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุผาแดง

6) การทำเหมืองแร่ ในพื้นที่อำเภอแม่สลดมีบริษัทที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการทำเหมืองแร่จำนวน 3 บริษัท คือ

1. บริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด
2. บริษัท ตากโมนิ่ง จำกัด
3. บริษัท แม่ปิงพนากิจ จำกัด

4.2 ผลการศึกษาด้านความต้องการและโครงสร้างของชุมชน อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก ด้านการท่องเที่ยว

ชุมชนแม่สลดจังหวัดตากมีความเห็นต่อการท่องเที่ยวเส้นทางแม่สลดสู่พม่าว่ามีความสามารถเป็นไปได้และมีความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ดังนี้

4.2.1 การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากวัฒนธรรมไทยกับสหภาพเมียนมาร์มีส่วนที่คล้ายคลึงกันในการนับถือพุทธศาสนา ถ้าใช้ลักษณะร่วมดังกล่าวให้เป็นการนำร่อง เช่น การทำบุญวิปัสสนา การทำบุญประจำวัดต่างๆ ในพม่า ฯลฯ จะทำให้สามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

4.2.2 การดำเนินการต่างๆ ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยให้มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรเป็นผู้ดำเนินการหลักแล้วประสานกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

แนวคิดและหลักการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนต้องชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4.2.3 ปัญหาของเส้นทางสายนั้นอยู่ใน 2 ประเด็นหลักคือ

ก. การเมือง

ข. ความปลอดภัยจากสภาพถนนที่คดเคี้ยวมาก แต่ถ้ามีการเปิดการท่องเที่ยวสายนี้มากขึ้นก็สามารถพัฒนาเส้นทางสายนี้ได้ ถ้าพัฒนาให้ดีแล้ว การเดินทางจากแม่สอดสู่พะเยาใช้เวลา (2 ชั่วโมง) จากพะเยาสู่มะละแหม่งใช้เวลา 1 ชั่วโมง เวลาสูงสุดของเส้นทางสายนี้สู่มะละแหม่ง 3 ½ ชั่วโมง จะทำให้สามารถติดต่อกันได้ง่ายขึ้น และจะได้ประโยชน์ทางการค้าต่อมา

ชุมชนแม่สอดให้ความสนับสนุนเนื่องจาก ถ้าการศึกษาครั้งนี้สำเร็จจะทำให้สร้างความเข้าใจสมานฉันท์ต่อกันได้มากขึ้น

4.2.4 ชุมชนแม่สอดอยากให้การวิจัยมีลักษณะเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (R&D) และเริ่มพัฒนาในพื้นที่อำเภอแม่สอดและอำเภอทางฝั่งตะวันตก และสามารถพัฒนาการวิจัยในลักษณะนี้ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด เพื่อที่จะได้มีงบประมาณในการสนับสนุนต่อไป

4.2.5 สภาอุตสาหกรรมแม่สอดยินดีสนับสนุนการท่องเที่ยวของอำเภอแม่สอด เนื่องจาก การพัฒนาอุตสาหกรรมของสภาอุตสาหกรรมซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์จังหวัด กำลังมีนโยบายที่จะขยายขอบเขตการรับผิดชอบไปสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

4.2.6 ทางหน่วยงานหัวหน้าหน่วยงานชายแดนไทย – พม่ามีความเห็นด้วยกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่จะจัดการศึกษาเส้นทางฯ อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย – พม่า อันจะเป็นช่องทางที่ดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชีวิต ของประชาชนทั้งสองประเทศและสามารถแก้ไขปัญหาด้านอื่นๆ ได้ เช่น ปัญหาแรงงาน ฯลฯ

4.2.7 ชุมชนแม่สอดเห็นว่าการดำเนินการควรมีสถาบันวัฒนธรรมฯ เป็นหน่วยงานประสาน โดยใช้ “ศาสนาและวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของทั้งสองประเทศเป็นตัวการของการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี เช่น การทอดผ้าป่า จัดไปนมัสการ/วิปัสสนาวัดต่างๆ

4.2.8 ควรเชิญตัวแทนของประเทศพม่าเข้าร่วมประชุมด้วยให้เป็นการพบกันทั้งสองฝ่าย เพื่อที่จะได้รับทราบถึงจุดหมายร่วมกัน

4.2.9 ประเทศไทยควรเชิญทางพม่าเข้ามาท่องเที่ยวในไทยด้วย เช่น เส้นทางแม่สอด ดาก สุโขทัย พิษณุโลก

4.2.10 ควรมีการผลักดันให้ “แม่สอด” เป็นด่านถาวร เช่น สามารถประทับตรา VISA ให้นักท่องเที่ยวได้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาแม่สอดมากขึ้น

4.2.11 ควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นสำหรับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ ของที่ระลึก

4.2.12 การท่องเที่ยวแม่สอดจะสมบูรณ์ขึ้นถ้ามีการเชื่อมโยงเข้าไปในพม่า จะทำให้มีลักษณะเหมือนกับการท่องเที่ยวในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่สามารถเดินทางเข้าไปในประเทศลาว เขมร เวียดนามได้ ทางแม่สอดมีความเจริญในด้านการค้ากว่าจุดอื่น แต่การท่องเที่ยวไม่สามารถเปิดเส้นทางสู่พม่าได้ ถ้าสามารถดำเนินการได้แม่สอดจะมีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น

4.2.13 การเปิดประตูสู่อันดามันเป็นยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด อันนำประโยชน์สู่ประชาชนทั้งสองประเทศ

4.2.14 ประเด็นที่สำคัญของไทยและพม่า คือ การปรับความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างพม่ากับไทย ต้องมุ่งทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

4.2.15 พม่ามีทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวสูงมากทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อันเอื้อต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว

4.2.16 ควรพัฒนาการศึกษาให้เป็นคู่ขนาน เช่น การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยว สำหรับคนพม่าที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในไทยด้วย เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

4.2.17 ควรลดข้อจำกัดบางอย่างของทางการลง เพื่อที่จะทำให้บรรยากาศของการท่องเที่ยวดีขึ้น เช่น ด้านพื้นที่และด้านเวลาที่นักท่องเที่ยวพม่าเข้าสู่ไทยควรขยายขึ้น

4.2.18 พม่า และไทย มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ประชาชนในแถบชายแดนก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีหมู่บ้านคนไทยในพม่า มีคนพม่าเดินทางเข้ามาในไทยเป็นปกติ

4.2.19 ควรใช้การวิจัยด้านการท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน อันนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างประเทศมากขึ้น

4.3 ผลการศึกษาด้านเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์

การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ มีผลการศึกษาออกเป็น 3 ด้านคือ 1) เส้นทางการค้าในสมัยโบราณ 2) เส้นทางการเดินทางเส้นทางเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามเส้นทางหลวงในสหภาพเมียนมาร์ 3) เส้นทางเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตากถึง

เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามลักษณะทางกายภาพ 4) เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามเส้นทางเขตวัฒนธรรมโดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 เส้นทางทางการค้าสมัยโบราณ

เส้นทางการค้าที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับพ่อค้าวัวต่างในภาคเหนือของประเทศไทย จำแนก ได้เป็น 3 เส้นทางดังนี้ 1) เส้นทางบก ระหว่างมะละแหม่ง – ภาคเหนือของประเทศไทย – รัฐฉานในพม่า และยูนนาน 2) เส้นทางเรือ ระหว่างกรุงเทพฯ กับภาคเหนือของประเทศไทยและ 3) เส้นทางบกสายสั้นๆ เชื่อมระหว่างเมืองต่อเมืองในภาคเหนือ ชูลิทธิ ชูชาติ (2545) ได้ศึกษาเส้นทางสายแม่สอด ถึงเมืองมะละแหม่งในการวิจัยเรื่องพ่อค้าวัวต่างผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2525 โดยมีรายละเอียดของเส้นทางในภาคเหนือทั้งหมด ดังนี้

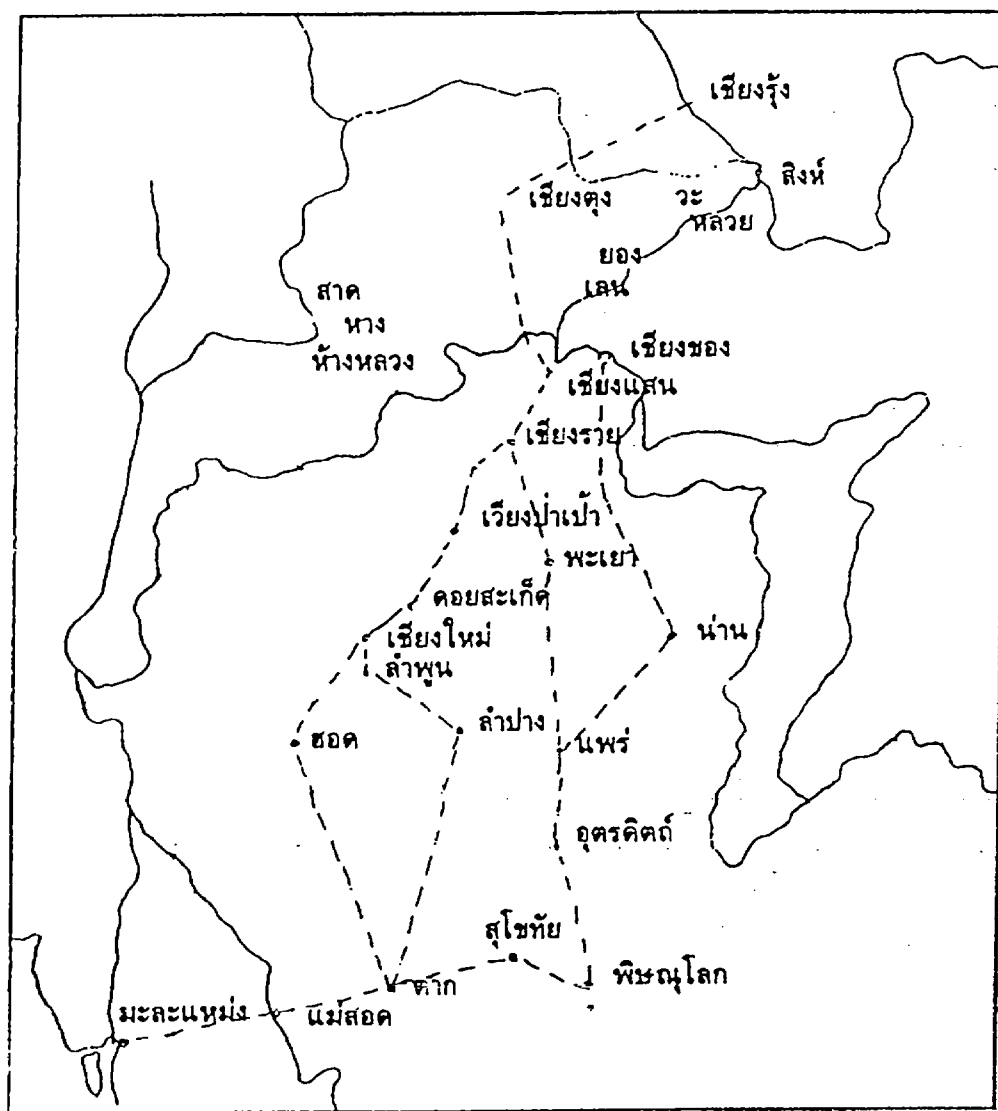
4.3.1.1 เส้นทางบกเชื่อมระหว่างมะละแหม่ง – ภาคเหนือ – รัฐฉาน และยูนนาน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางการค้าระหว่างประเทศ กองคาราวานฮ่อจายูนนานและเงี้ยวจากรัฐฉาน เดินทางผ่านภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อไปซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มะละแหม่ง แล้วนำสินค้าดังกล่าวเร่ขายตามเมืองที่ตนเองเดินทางผ่าน พ่อค้าเร่เหล่านี้ก่อนออกเดินทางได้นำผลิตผลจากท้องถิ่นของตนเองมาขายในหมู่บ้านซึ่งเดินทางผ่าน แล้วซื้อผลิตผลในหมู่บ้านซึ่งเดินทางผ่าน เพื่อนำไปขายยังหมู่บ้านอื่นๆ อีก เมื่อถึงมะละแหม่งก็ซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมกลับไป

กองคาราวานซึ่งเดินทางผ่านสายนี้มี จีนฮ่อ เงี้ยว และคนไทยในภาคเหนือบ้าง จีนฮ่อใช้ม้าเป็นสัตว์พาหนะ เงี้ยวและไทยใช้วัวต่าง นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าชาติอื่นๆ พ่อค้าเร่เหล่านี้บางครั้งได้เดินทางเข้าไปในลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

การค้าสายนี้ แม่สอด จังหวัดตากนับว่าเป็นด่านการค้าที่สำคัญสำหรับเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ คือ เชียงใหม่

พ่อค้าวัวต่างจากเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือซึ่งได้เดินทางไปค้าขายยังเมืองมะละแหม่ง มีเส้นทางการค้าที่สำคัญ ดังนี้

ก. เส้นทางระหว่างมะละแหม่ง – แม่ฮ่องสอน เส้นทางนี้กองคาราวาวัวต่างได้เดินทางผ่านสถานที่สำคัญดังนี้ คือ มะละแหม่ง – ป่าพูน (Paphoon) – แม่สอด – แม่ระมาด – ท่าสองยาง – แม่ตัน – วัวลุง – บ่อหลวง – แม่ลาข – แม่เหาะ – แม่สะเรียง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 เดือน พ่อค้าบางคนอาจเดินทางต่อไปยังแม่ฮ่องสอน โดยผ่านแม่ลาน้อย แม่ลาหลวง ขุนยวม และถึงแม่ฮ่องสอน

ภาพ 4.1 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวาน จีนฮ่อ และเงี้ยว
ที่มา : ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2545.

ในการเดินทางค้าขายระหว่าง แม่ฮ่องสอน กับมะละแหม่ง พ่อค้าวัวต่างบางคนใช้เส้นทางลัด โดยเริ่มต้นเดินทางจากแม่ลาน้อย หรือแม่สะเรียงแล้วเลียบน้ำแม่ขวม ลำน้ำสาละวินในพม่าเพื่อเดินทางมายังมะละแหม่ง

สินค้าซึ่งพ่อค้าวัวต่างซื้อไปขายเป็นพืชผลในหมู่บ้านเล็กๆ น้อยๆ เช่น ซ้อกระเทียม หัวหอม จากแม่ลาน้อย หรือ ซ้อหมาก พลู จากท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ก็มีผลิตผลจากป่า เช่น น้ำผึ้ง หนังสัตว์ เขาสัตว์ หรือบางที่พ่อค้าวัวต่างต้องการไปซื้อสินค้ามากกว่านำสินค้าจากหมู่บ้านไปจำหน่าย สินค้าซึ่งซื้อไปจำหน่าย ได้แก่ เกลือ ปลาแห้ง น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข ค้าน เสื้อผ้า สำเร็จรูป เครื่องใช้ทำด้วยโลหะ ฯลฯ

เส้นทางการค้าสายมะละแหม่ง - แม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน ได้หมดความสำคัญเมื่อได้มีการสร้างทางรถไฟสายเหนือถึงสถานีนครเชียงใหม่ ในปี ค.ศ. 1921 ทั้งนี้ เพราะสินค้าจากกรุงเทพฯ ได้ลำเลียงโดยพาหนะรถไฟถึงเชียงใหม่ พ่อค้าวัวต่างจากแม่สะเรียง แม่ลาน้อย ก็ได้เดินทางมาซื้อสินค้าที่เชียงใหม่แทน บ้านวังลุง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางรวมสินค้าที่สำคัญทางด้านใต้ ก่อนสร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่สินค้าถูกลำเลียงจากกรุงเทพฯ ขึ้นมาทางเรือ แต่หลังจากนั้นแล้วก็ได้มีพ่อค้านำสินค้าจากเชียงใหม่มาจำหน่ายที่ฮอด เพื่อขายต่อไปยังหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีพ่อค้าวัวต่างเป็นคนกลางในการรับซื้อ

ระยะเวลาเดินทางจากแม่ลาน้อย ถึงฮอด ประมาณ 10-12 วัน มีเส้นทางผ่าน ดังนี้ แม่ลาน้อย - แม่สะเรียง - แม่เหาะ - บ่อสะหรี่ - บ่อหลวง - นาคอเรือ - วังลุง (ฮอด) สินค้าที่ซื้อไปขาย พ่อค้าวัวต่างอาจขายในราคาที่สูงกว่าต้นทุน ตั้งแต่ 3-4 เท่า เช่น ในปี ค.ศ. 1947 ซ่อน้ำปลาจากวังลุง ขวดละ 1.25 บาท จำหน่ายที่แม่ลาน้อย ขวดละ 3.50 บาท ซ้อเกลือ 20 ลิตร 5 ขาย 20 ลิตร 25 บาท

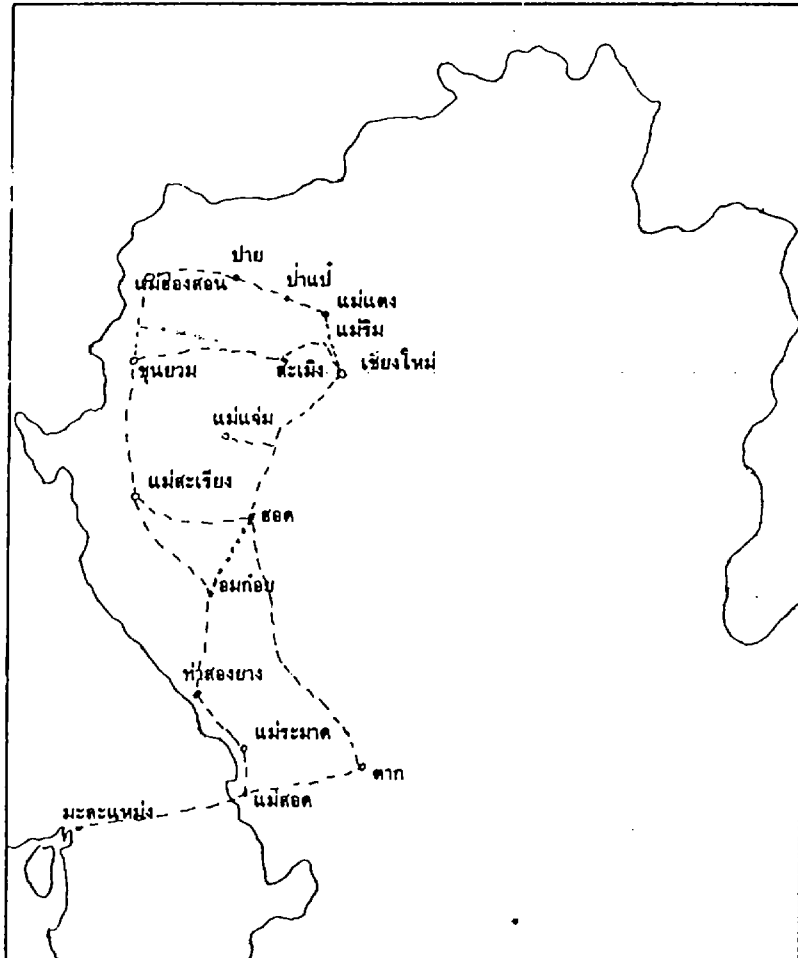
สำหรับพ่อค้าวัวต่างบริเวณขุนยวม อำเภอเมือง และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน นับตั้งแต่ได้มีการสร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่แล้ว ก็ได้เดินทางมาซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานต่างประเทศ และอาหารทะเล ที่เชียงใหม่มากยิ่งขึ้น พ่อค้าในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวแล้ว มักเดินทางตัดตรงมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อมายังเชียงใหม่ เช่น พ่อค้าอำเภอขุนยวมก็เดินทางผ่านห้วยโป่งตรงมายังอำเภอแมริม ใช้เวลาเดินทางจากขุนยวม ถึงป่าแป๋ ประมาณ 16 วัน

เมื่อพ่อค้าวัวต่างเดินทางมาถึงแมริมก็หยุดกองคาราวานได้ แล้วเดินทางโดยพาหนะรถยนต์เข้ามาซื้อสินค้าในเมืองเชียงใหม่

ข. เส้นทางระหว่าง มะละแหม่ง - เชียงใหม่ เส้นทางนี้มีความสำคัญมาก ก่อนการสร้างทางรถไฟสายเหนือถึงลำปาง (ค.ศ. 1916) และถึงเชียงใหม่ (ค.ศ. 1921) เพราะเส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางที่รวมเร็วกว่าเส้นทางอื่นๆ ในการลำเลียงสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ เชื้อเพลิงเครื่องใช้ทำด้วยโลหะ ฯลฯ เข้าสู่หมู่บ้านในภาคเหนือ นอกจากนี้ เส้นทางสายนี้ยังเป็นเส้นทางผ่านของกองคาราวานเงี้ยว และจีนฮ่อด้วย

จากรายการสินค้าเข้าในปี ค.ศ. 1911 พ่อค้าได้ซื้อสินค้าจากเมืองมะละแหม่งเข้ามาจำหน่ายในเชียงใหม่ เป็นเงิน 286.750 บาท แต่มีสินค้าออกจากเชียงใหม่ไปเมืองมะละแหม่ง เพียง

40,000 บาท สินค้าที่เชียงใหม่ต้องการมาก คือ ผ้า ด้าย น้ำมันก๊าด เครื่องเหล็ก เครื่องเรือน เกลือ ฯลฯ ผลผลิตจากป่าซึ่งเป็นสินค้าออกเหล่านี้ พ่อค้าวัวต่างได้ซื้อจากหมู่บ้านหรือไม้กีขาวนาในหมู่บ้านนำมาขายให้แก่พ่อค้าในเมืองเชียงใหม่ เพื่อส่งเป็นสินค้าออกยังเมืองละมะแหม่ง หรือบางที่ที่ล่องเรือลงมาขายกรุงเทพฯ

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวานวัวต่าง ระหว่างมะละแหม่ง – แม่ฮ่องสอน และ แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่
ที่มา : ชูลิทธิ ชูชาติ, 2545.

ก. เส้นทางการค้าขายระหว่างเชียงใหม่ – มะละแหม่ง นอกจากมีกองคาราวานวัวต่างม้าต่าง แล้วยังมีการกรรับจ้างหามสินค้า โฮลล์ แฮมมวอลฮอลเลท (Holt S. Hallett) ซึ่งเข้ามาในภาคเหนือในปี ค.ศ. 1884 ได้บันทึกไว้ว่าในปีหนึ่งๆ มีกองคาราวาน ม้า ล่อ เดินทางผ่านเชียงใหม่ ประมาณปีละ 700-1,000 ตัว และมีกองคาราวานวัวต่างจากรัฐฉานประมาณปีละ 7,000 – 8,000 ตัว นอกจากนี้ยังมีวัวต่างขนสินค้าระหว่างเชียงใหม่ – ลำปาง ประมาณปีละ 3,000 ตัว มีกรรมกร

หาบสินค้าจากมะละแหม่งผ่านเชียงใหม่เข้าสู่รัฐฉาน ประมาณปีละ 4,000 คน เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของภาคเหนือระยะในการเดินทางจากมะละแหม่งถึงระแหงประมาณ 7 วัน

กองคาราวานจีนฮ่อ ซึ่งเดินทางจากเชียงรุ่ง และเมืองตาลี ได้นำ ผ้าไหม หมวกฟาง กะทะทองแดง มันฮ่อ ฯลฯ เข้ามาจำหน่ายในภาคเหนือนอกจากสินค้าดังกล่าวแล้ว จีนฮ่อยังได้นำฝิ่นเข้ามาจำหน่ายด้วย

เส้นทางที่กองคาราวานฮ่อ เดินทางประจำ แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ

๑. เส้นทางระหว่าง ตาลี - เชียงตุง - เชียงราย แล้วแยกไปเชียงใหม่ - ตาก - แม่สอด - มะละแหม่ง

๒. เส้นทางระหว่าง ตาลี - เชียงตุง - เชียงราย แล้วตัดตรงมายัง พะเยา - แพร่ - อุตรดิตถ์

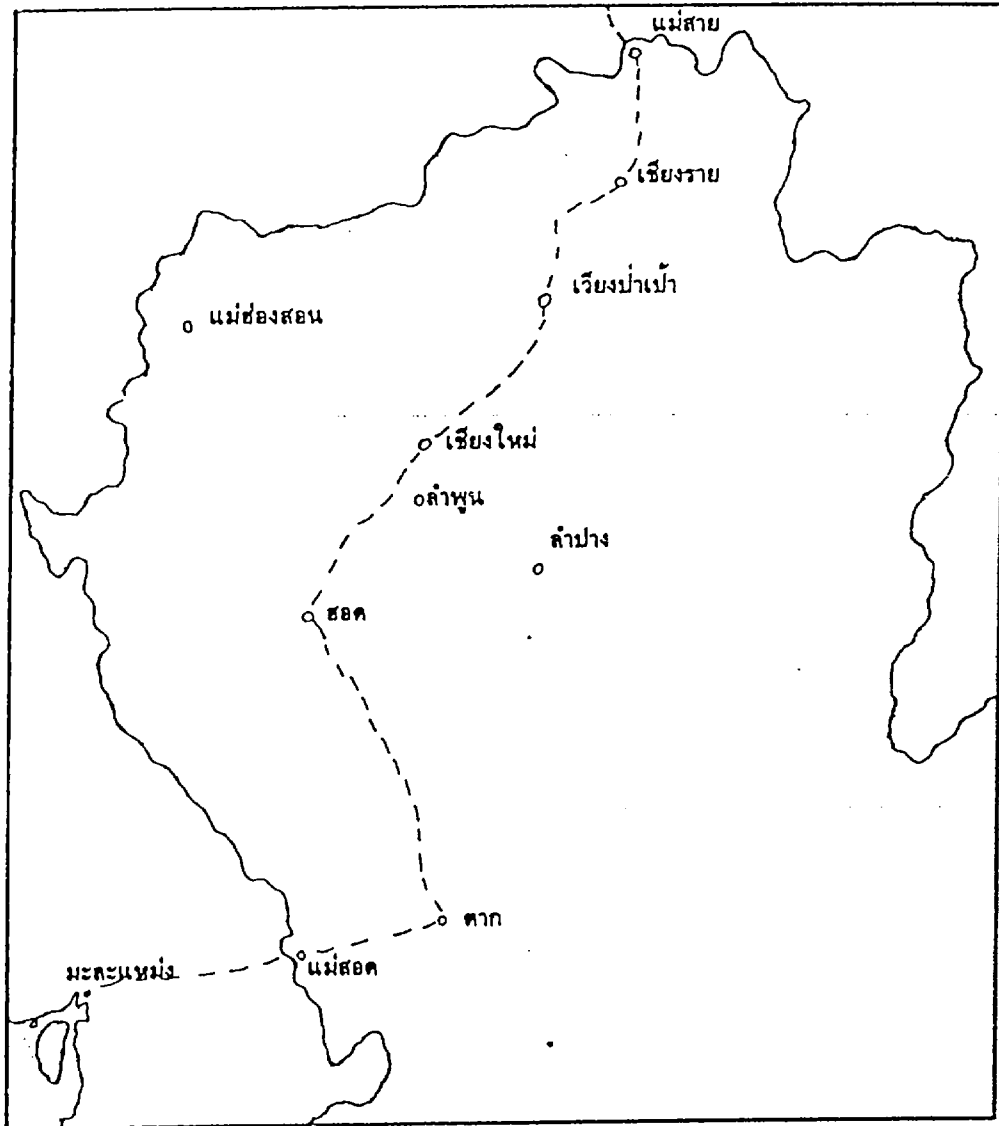
สินค้าที่จีนฮ่อซื้อจากภาคเหนือ ได้แก่ ฝ้ายดิน เกลือ ปลาแห้ง และสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรม สินค้าเหล่านี้นำไปจำหน่ายในยูนนานสำหรับกองคาราวานเงี้ยวก็ซื้อสินค้าจากภาคเหนือในลักษณะเช่นเดียวกับฮ่อ

ในขณะที่กองคาราวานของ ฮ่อ และเงี้ยว เดินทางเข้ามาค้าขายในภาคเหนือแต่พ่อค้าวัวต่างในภาคเหนือไม่นิยมเดินทางไปค้าขายในรัฐฉานและยูนนาน

ทั้งนี้เพราะไม่มีความชำนาญในการค้าขาย จึงไม่สามารถแข่งขันกับเงี้ยวได้ เกี่ยวกับเรื่องนี้พ่อค้าว่าต่างคนไทยได้ให้เหตุผลที่ไม่ได้เดินทางขึ้นไปค้าขายกับเงี้ยวในรัฐฉาน และฮ่อในยูนนาน เพราะไม่มีความจำเป็นต้องขึ้นไปซื้อสินค้าในท้องถิ่นดังกล่าวแล้ว ในภาคเหนือมีสินค้าที่จำเป็นพร้อมบริบูรณ์กว่ารัฐฉานและยูนนาน

๓. เส้นทางระหว่าง มะละแหม่ง - น่าน เส้นทางสายนี้มีความสำคัญน้อยกว่าเส้นทางมะละแหม่ง - เชียงใหม่ ทั้งนี้เพราะพ่อค้าเมืองน่านมักเดินทางล่องตามลำน้ำน่าน หรือเดินทางบกมาซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมและปลาแห้ง ที่ท่าอิฐ ท่าเสา จังหวัดอุตรดิตถ์ มากกว่าที่เดินทางไปยังมะละแหม่ง แต่ก็มีพ่อค้าและกองคาราวานบางส่วนได้ใช้เส้นทางดังกล่าวแล้ว เช่น พ่อค้าไทย จีนฮ่อ เงี้ยว และพม่า สินค้าซึ่งพ่อค้าซื้อจากมะละแหม่ง ได้แก่ เสื้อผ้า ด้าย น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข และสินค้าสำเร็จรูปอื่นๆ จากโรงงานอุตสาหกรรม

การเดินทางค้าขายระหว่างมะละแหม่ง กับ น่าน กองคาราวานได้เดินทางจากมะละแหม่ง - ผาปูน - แม่สอด - ตาก - สุโขทัย - พิษณุโลก - อุตรดิตถ์ - แพร่ - น่าน พ่อค้าบางคนอาจเดินทางถึงเชียงคำแล้วล่องเรือตามลำน้ำโขง ถึงหลวงพระบาง - หนองคาย เพื่อซื้อไหมดิบ กายาน นำไปขายในพม่า ที่เมืองหลวงพระบางนอกจากมีไหมดิบเป็นสินค้าออกที่สำคัญแล้วหลวงพระบางยังเป็นแหล่งส่งควายเข้ามาจำหน่ายในภาคเหนือ ประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ควายจากหลวงพระบางได้ถูกส่งเข้ามาจำหน่ายในเชียงใหม่ ประมาณปี 5,000 - 6,000 ตัว

ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงการเดินทางของกองคาราวานวัวต่างระหว่าง มะละแหม่ง – เชียงใหม่
ที่มา : ชูลิทธิ ชูชาติ, 2540.

ง. เส้นทางมะละแหม่ง – ลำปาง ก่อนสร้างทางรถไฟถึงลำปาง (ค.ศ.1916) ก็ได้มีพ่อค้าวัวต่างจากลำปางเดินทางค้าขายกับมะละแหม่ง เพื่อซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับพ่อค้าในเมืองอื่นๆ ของภาคเหนือ กองคาราวานเดินทางจากมะละแหม่ง – แม่สอด – ตาก แล้วเลียบแม่น้ำวังขึ้นมอลำปาง สำหรับกองคาราวานซึ่งต้องการเดินทางไปเชียงใหม่ก็เดินทางเลียบแม่น้ำปิง

เส้นทางการค้าระหว่างมะละแหม่งกับภาคเหนือของประเทศไทย ยังมีเส้นทางเล็กๆ ซึ่งไม่มีความสำคัญมากนักอีกหลายเส้นทาง เส้นทางดังกล่าวแล้วหมดความสำคัญเมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือถึงเชียงใหม่ ทั้งนี้เพราะสินค้าสำเร็จรูปได้ถูกส่งจากกรุงเทพฯ เพื่อจำหน่ายในภาคเหนือ

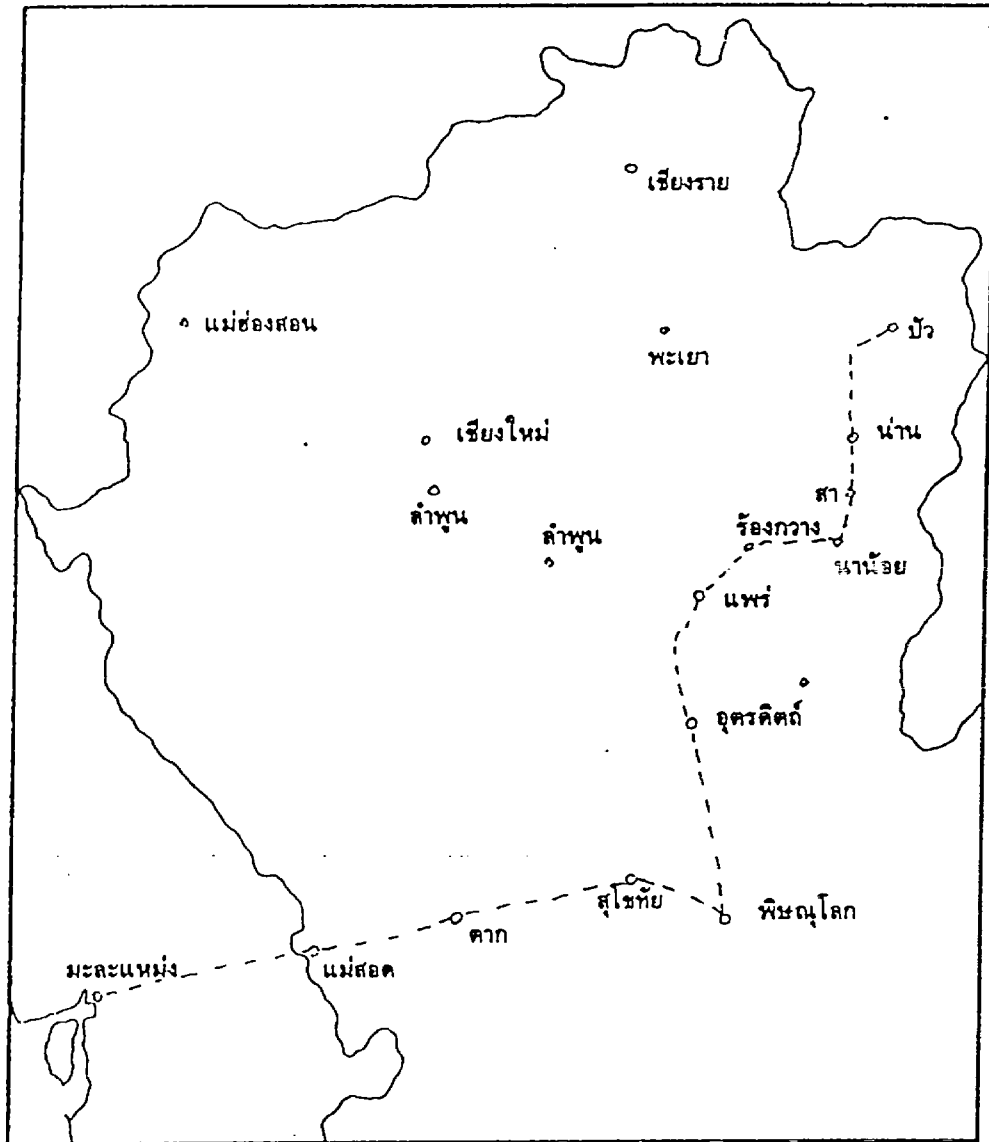
สำหรับพ่อค้าซึ่งเดินทางค้าขายในเส้นทางนี้ ก็มีกองคาราวานม้าต่างจีนฮ่อ กองคาราวานวัวต่างของเงี้ยวและคนไทย นอกจากนี้ยังมีพ่อค้า พม่า แยก ปากีสถาน พ่อค้าจีน และคนไทย พ่อค้าเหล่านี้อาจใช้คนหาบหาม หรือใช้ช้างบรรทุกสินค้าในการเดินทางค้าขาย

4.3.2 เส้นทางการค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับภาคเหนือของประเทศไทยเส้นทางนี้มีสายสำคัญ 2 สาย คือ

4.3.2.1 เส้นทางแม่น้ำปิง เส้นทางนี้มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของภาคเหนือ

4.3.2.2 เส้นทางแม่น้ำน่าน เส้นทางนี้มีท่าอิฐ จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ

นอกจากเส้นทางแม่น้ำปิง แม่น้ำน่านแล้ว ก็ยังมีเส้นทางแม่น้ำวัง ซึ่งผ่านเมืองลำปาง เส้นทางแม่น้ำยม ซึ่งผ่านเมืองแพร่ เส้นทางแม่น้ำกวัง ซึ่งผ่านเมืองลำพูน ลำน้ำดังกล่าวแล้วมีเรือค้าขายผ่านเช่นเดียวกัน แต่ก็เบาบางมากเมื่อเทียบกับลำน้ำ ปิง และ น่าน

ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าขาย ระหว่าง มะละหมั่ง – น่าน
ที่มา : ชูติทธิ ชูชาติ, 2540.

เส้นทางเรือเหล่านี้ มีความสำคัญกับพ่อค้าวัวต่างอย่างไร พ่อค้าเรือซึ่งเดินทางระหว่าง กรุงเทพฯ กับภาคเหนือ ได้ซื้อปลาแห้ง เกลือ หรืออาหารทะเลอื่นๆ ตลอดจนสินค้าสำเร็จรูป เช่น เสื้อผ้า ผ้า ด้าย น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข เครื่องใช้ทำด้วยเหล็ก ฯลฯ บรรทุกขึ้นมาทางเรือ เพื่อมาจำหน่ายในเมืองในภาคเหนือ ต่อจากนั้นพ่อค้าวัวต่างก็ได้รับซื้อสินค้าเหล่านี้จากพ่อค้าเรือเพื่อนำเข้าไปจำหน่ายในหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง ในขณะเดียวกัน พ่อค้าวัวต่างก็ได้นำผลิตผลจากป่า และพืชผลพื้นบ้านบรรทุกวัวต่างมาขายให้แก่พ่อค้าเรือ เพื่อล่องส่งขายยังภาคกลางด้วย

การล่องเรือค้าขายระหว่าง - กรุงเทพฯ - เชียงใหม่ เส้นทางแม่น้ำปิงเส้นทางแม่น้ำปิง มีเรือหางแมลงป่อง หรือเรือแม่ปะ เดินทางค้าขายระหว่างเชียงใหม่กรุงเทพฯ ก่อนสร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่ปีละมากๆ ประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีเรือขนส่งสินค้าระหว่างเชียงใหม่ - กรุงเทพฯ ปีละประมาณ 1,000 ลำ เรือแต่ละลำบรรทุกสินค้าได้ประมาณ 2 ½ ตัน การเดินเรือไป - กลับ เสียเวลาประมาณ 2-3 เดือน ทั้งนี้เพราะต้องผ่านเกาะแก่งใหญ่ๆ ถึง 32 แก่ง จากบริเวณเมืองฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ถึงจังหวัดตาก นอกจากนี้ในฤดูแล้งน้ำต้นทุนไม่สะดวกในการเดินเรือ บางครั้งต้องขุดทรายเพื่อให้เรือเดินได้

สินค้าซึ่งพ่อค้าวัวต่างและชาวนาคนอื่นๆ ได้นำมาขายให้แก่พ่อค้าเรือแล้วพ่อค้าเรือส่งขายยังกรุงเทพฯ ได้แก่ ครั้ง สีเสียด หนังสือตัว เขาสัตว์ น้ำมัน หมู น้ำผึ้ง ฯลฯ สำหรับสินค้าเข้าซึ่งพ่อค้าเรือซื้อมาจากในภาคเหนือ ได้แก่ ผ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป ค้าย ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด เทียนไข สบู่ สุรา เครื่องใช้ทำด้วยเหล็ก เกลือ ปลาแห้ง ฯลฯ ในการล่องเรือค้าขาย พ่อค้าต้องมีเงินทุนอย่างน้อย 10,000 รูปี ดังนั้นถ้าใครเป็นพ่อค้าทางเรือต้องมีเงินทุนมากพอสมควร

ถ้าเปรียบเทียบกับพ่อค้าวัวต่างแล้ว พ่อค้าทางเรือย่อมมีเงินในการลงทุนมากกว่าพ่อค้าวัวต่าง พ่อค้าวัวต่างมีวัวต่าง 20 ตัว ซื่อน้ำมันก๊าดที่ลำปาง ปีละ 4 รูปี (ค.ศ. 1918) วัว 1 ตัว บรรทุกน้ำมันก๊าดได้ 2 ปีบ ถ้าวัว 20 ตัว บรรทุกได้ 40 ปีบ คิดเป็นราคาน้ำมันก๊าดประมาณ 160 รูปี ในการเดินทางพ่อค้าวัวต่างอาจมีเงินสดสำรอง เพื่อใช้จ่ายในการเดินทางอีกประมาณ 100 - 150 รูปี ดังนั้นถ้าพ่อค้าวัวต่างมีเงินประมาณ 300 รูปี หรือน้อยกว่านั้น ก็สามารถควมวัวต่างถึง 20 ตัว เดินทางค้าขายได้ ในกรณีของพ่อค้าวัวต่างที่ค้าขายเมียง อาจมีเงินลงทุนน้อยกว่านั้น เพราะเมียงราคาถูกเมียง 350 กำ ราคาประมาณ 2 แถบ (รูปี) (ค.ศ. 1927) วัว 1 ตัว บรรทุกเมียงได้ 350 กำ ถ้าวัว 20 ตัว ก็บรรทุกเมียงได้ 7,000 กำ คิดเป็นเงินเพียง 40 รูปี เท่านั้น

เส้นทางเรือสายแม่น้ำวัง มีเมืองลำปางเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ จากรายงานของทางราชการในปี ค.ศ. 1912 ปรากฏว่าในเดือนหนึ่งๆ มีพ่อค้าเรือชาวจีนได้นำสินค้าจากกรุงเทพฯ ส่งมาขายยังลำปางประมาณ 90,000 รูปี สินค้าส่วนมากเป็นผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมของอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1911 มีสินค้าจากกรุงเทพฯ ส่งขายยังลำปางเป็นเงิน 380,700 บาท แต่มีสินค้าออกจากลำปางเพียง 75,600 บาท เท่านั้น

เนื่องจากการขนส่งทางเรือเต็มไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นราคาสินค้า ซึ่งส่งจากกรุงเทพฯ เข้ามาจำหน่ายในภาคเหนือ จึงมีราคาสูงกว่าราคาสินค้าชนิดเดียวกันซึ่งจำหน่ายในกรุงเทพฯ หลายเท่า เช่น น้ำมันก๊าด ราคาสูงกว่า 5 เท่า เกลือ ราคาเพิ่มขึ้น 20 เท่า

เส้นทาง ลำน้ำน่าน เป็นเส้นทางการค้าทางเรือสายสำคัญด้านตะวันออกระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง ก่อนการพัฒนาการคมนาคมทางบกในภาคเหนือทำอิฐ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน

อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ สินค้าจากกรุงเทพฯ ได้ถูกส่งขึ้นมาขายที่ตลาดท่าอิฐ ต่อจากนั้นก็มีการค้าวัวต่างจากเมืองแพร่ เมืองน่าน พะเยา และเชียงราย ได้นำข้าวเปลือก เขาสัตว์ หนังสัตว์ ขี้ผึ้ง ยาสูบ และผลิตผลจากป่าอื่นๆ มาขายที่ตลาดท่าอิฐ ต่อมาจากนั้นก็ซื้อเกลือ น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เสื้อผ้า ปลาแห้ง ไปขายยังท้องถิ่นของตน พ่อค้าวัวต่างซื้อเกลือที่อุตรดิตถ์จำนวนหนึ่ง ราคา 5 บาท สามารถนำไปขายที่พะเยาได้ราคาประมาณ 25-30 บาท

นอกจากมีกองคาราวานของพ่อค้าวัวต่างในภาคเหนือมาซื้อสินค้าที่ทำอิฐแล้ว ยังมีกองคาราวานของฮ่อ เจี้ยว หรือ พ่อค้าชาติอื่นๆ มาซื้อสินค้าที่ทำอิฐด้วย ทำอิฐจึงเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของภาคเหนือด้านฝั่งตะวันออกในขณะที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญด้านตะวันตก

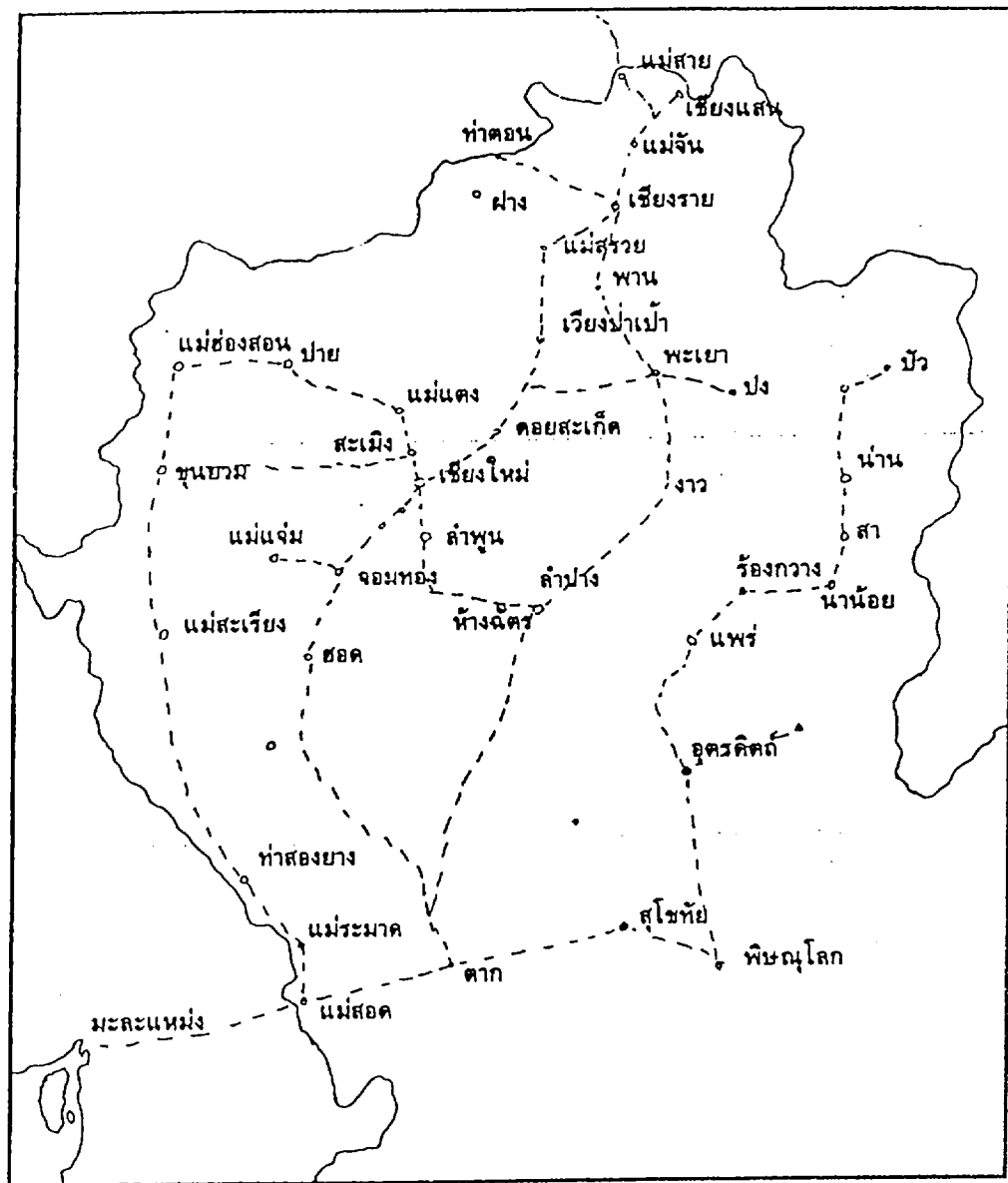
4.3.3 เส้นทางบกสายสั้นๆ (เส้นทางวัวต่าง) เชื่อมระหว่างเมืองต่อเมืองในภาคเหนือ เส้นทางวัวต่างซึ่งเชื่อมระหว่างเมือง หรือ ระหว่างเมืองกับหมู่บ้านในภาคเหนือมีเกือบทุกๆ หมู่บ้าน แต่เฉพาะเส้นทางวัวต่างซึ่งเชื่อมระหว่างเมืองต่อเมือง ที่สำคัญยกตัวอย่างได้ ดังนี้

4.3.3.1 เส้นทางระหว่างเชียงใหม่ – แม่มาลัย – ป่าแป๋ – เมืองปาย ระยะเวลาเดินทางประมาณ 20 วัน เส้นทางนี้พ่อค้าวัวต่างนำข้าวสารจากเมืองปาย มาขายที่ป่าแป๋ แล้วซื้อเมี่ยงจากป่าแป๋ มาขายที่เชียงใหม่ต่อจากนั้นก็ซื้อปลาแห้ง เกลือ น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข สบู่ เสื้อผ้า นำมาขายที่ป่าแป๋ และเมืองปาย สำหรับราคาสินค้า ซื้อน้ำมันก๊าดจากเชียงใหม่ถึงละประมาณ 1 รูปี แล้วนำไปขายเมืองปายได้ถึงละ 3-4 รูปี ซื้อมะพร้าวผลละ 5 สตางค์ ขายไปผลละ 25 สตางค์ (ราคาสินค้า ประมาณ ปี ค.ศ. 2937)

4.3.3.2 เส้นทางระหว่างเชียงใหม่ – ลำปาง เส้นทางนี้พ่อค้าวัวต่างเริ่มต้นจากเชียงใหม่ ผ่าน ลำพูน แม่ท่า ภูเขาขุนตาล ห้างฉัตร ลำปาง พ่อค้า วัวต่างจากเชียงใหม่ส่วนมากได้ซื้อเมี่ยงจากคอกยสะเกิด หรือป่าแป๋แล้วนำไปขายที่ลำปาง แล้วซื้อเกลือ ปลาแห้ง น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เสื้อผ้า นำมาขายที่เชียงใหม่ ราคาน้ำมันก๊าดที่ลำปาง ปีบละ 4 รูปี นำมาขายที่สะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ราคาปีบละ 20 รูปี (ประมาณ ค.ศ. 1917) ได้กำไรประมาณ 5 เท่า การเดินทางจากเชียงใหม่ – ลำปาง เสียเวลาประมาณ 4 วัน แต่ถ้านับระยะเวลาที่ต้องพักเพื่อซื้อขายสินค้าในหมู่บ้านแล้ว เสียเวลาประมาณ 1 เดือน

4.3.3.3 เส้นทางระหว่างเชียงใหม่ – พะเยา – เมืองปง ใช้เวลาเดินทางไป – กลับประมาณ 1 เดือน แต่ถ้านับระยะเวลาที่ต้องพักเพื่อซื้อขายสินค้าอีกประมาณ 1 เดือน ดังนั้นการเดินทางค้าขายระหว่างเชียงใหม่ – พะเยา ใช้เวลาประมาณ 2 เดือน หรือ 2 ½ เดือน สินค้าซึ่งพ่อค้าวัวต่างนำมาจากเชียงใหม่ คือ เมี่ยง เมื่อขายเมี่ยงหมดแล้วก็ซื้อปลาแห้งจากพะเยา ยาเส้นจากเมืองปง มาขายที่เชียงใหม่ พ่อค้าซื้อเมี่ยงจากคอกยสะเกิด 350 กำ ราคา 2 รูปี (ค.ศ. 1930) ขายที่พะเยา 350 กำ ราคา 4 รูปี เมี่ยง 350 กำ สามารถแลกยาเส้นที่เมืองปงได้ 100 ก้อน ยาเส้น 100 ก้อน

ชายที่เชียงใหม่ได้ก่อนละ 28 สตางค์ ยาเส้น 100 ก้อน ชายได้เงินทั้งหมด 28 บาท หรือ ประมาณ 35 รูปี (คิดอัตราเทียบรูปีละ 80 สตางค์) ในเวลา 1 ปี พ่อค้าวัวต่างเดินทางค้าขายระหว่างเชียงใหม่ – เมืองปง ได้ประมาณ 1 ครั้งเท่านั้นเพราะต้องทำนาและมีปัญหาจากการเดินทางในฤดูฝน พ่อค้าบางคนแต่ก็มีส่วนน้อยเมื่อเสร็จจากการค้าขายระหว่างเชียงใหม่ – เมืองปง แล้ว อาจเดินทางไปค้าขายยังเมืองอื่นๆ อีก

ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงเส้นทางวัวต่าง (เฉพาะที่สำคัญ) ในภาคเหนือของประเทศไทย
ที่มา : ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2545.

4.3.3.4 เส้นทางท่าอิฐ – พะเยา – เชียงราย พ่อค้าวัวต่างในเขตอำเภอต่างๆ ของ จังหวัดพะเยาและเชียงราย ได้มาซื้อสินค้าจากท่าอิฐที่อุดรดิตถ์ พ่อค้าเหล่านี้อาจมาจากอำเภอบ้าน ปง ปัว เทิง เชียงคำ เชียงม่วน เชียงของ ฯลฯ สินค้าที่พ่อค้าวัวต่างนำมา ส่วนมากเป็นผลิตผลในท้องถิ่น เช่น พ่อค้าในอำเภอบ้าน ชื้อพริก ฝ้าย หวาย ฝ้ายทอ ข้าวสาร ข้าวเปลือก ผลมะแค่น นำไปขายยัง หมู่บ้านต่างๆ ที่ผ่านไปยังท่าอิฐ แล้วซื้อเสื้อผ้า ปลาแร่ ปลาแห้ง เกลือ ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าดนำไปขาย ยังเมืองพาน พ่อค้าจากเชียงของอาจซื้อไหม เงินแท่ง เงินเหรียญ จากลาวแล้วนำมาขายยังเมืองแพร่ อุดรดิตถ์ และเชียงราย

4.3.3.5 เส้นทางท่าอิฐ – แพร่ – น่าน เส้นทางสายนี้พ่อค้าเมืองแพร่เมืองน่านได้ เดินทางมาเพื่อซื้อสินค้าประเภท ปลาแห้ง เกลือ เสื้อผ้า ด้าย ไม้ขีดไฟ เทียนไข น้ำมันก๊าด รวมทั้ง สินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมอื่นๆ ซึ่งส่งจากกรุงเทพฯ ไปจำหน่ายในภาคเหนือ โดยใช้เส้นทาง ลำแม่น้ำน่าน สำหรับสิ่งของที่นำมาขายส่วนมากเป็นผลิตผลจากท้องถิ่น

ที่ตำบลบ่อเกลือเหนือ บ่อเกลือใต้ อำเภอปัว จังหวัดน่าน มีเกลือสินเธาว์และเกลือสินเธาว์นี้ เคยส่งไปจำหน่ายยังจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ ก่อนมีการพัฒนาการคมนาคมทางบก พ่อค้าวัวต่างจากเมืองพาน พะเยา ลำปาง เชียงคำ เชียงของ ปง เทิง ฯลฯ ได้มาซื้อเกลือสินเธาว์ที่ อำเภอปัว สำหรับการค้าขายด้วยพาหนะวัวต่างระหว่าง อำเภอปัวกับอำเภอเมืองน่าน อธิบายได้ดังนี้

พ่อค้าวัวต่างจากอำเภอเมืองน่าย ซื้อเสื้อผ้า ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด ปลาแห้ง ปลาหู ข้าวสาร เพื่อนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับเกลือสินเธาว์ที่บ่อเกลือ ระยะทางจากอำเภอเมืองน่าน- อำเภอปัว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 วัน เส้นทางผ่านตำบลเวียงจัน ตำบลดู่ฟง ตำบลอวน และ อำเภอปัว ราคาเกลือสินเธาว์ซื้อจากบ่อเกลือ 15 กิโลกรัม เป็นเงิน 5 บาท หรือกิโลกรัมละประมาณ 33 สตางค์ แล้วนำมาขายปลีกกิโลกรัมละ 1.50 บาท (ค.ศ. 1950) เกลือ 15 กิโลกรัม ขายได้เงิน 22.50 บาท วัว 1 ตัว บรรทุกเกลือได้ประมาณ 30 กิโลกรัม – 50 กิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของ วัวด้วย ดังนั้น วัว 1 ตัว ในการเดินทางค้าขายเกลือ 1 ครั้ง สามารถทำกำไรให้เจ้าของประมาณ 35-58 บาท ถ้ามีวัวต่าง 10 ตัว จะได้กำไรจากการค้าขายเกลือสินเธาว์ประมาณ 350-580 บาท ในการเดินทางค้าขายระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอปัว ระยะเวลาไป – กลับ 15 วัน ในการเดินทาง 15 วัน จำค่าลูกจ้างคนละ 20 บาท (ค.ศ. 1950) สำหรับค่าอาหารและค่าใช้จ่ายอย่างอื่นในการเดินทาง เป็น หน้าที่ของนายจ้างจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด

เกลือสินเธาว์ที่อำเภอปัว นอกจากได้ส่งไปจำหน่ายในจังหวัดน่านแล้วก่อนการ พัฒนาการคมนาคมทางบกในภาคเหนือ (ก่อน ค.ศ. 1914) ยังได้ส่งไปจำหน่ายในจังหวัดภาคเหนือ อื่นๆ รวมทั้งประเทศลาว กองคาราวานของ เจี้ยว และฮ่อ ก็ได้เดินทางมาซื้อเกลือในภาคเหนือ ประชาชนในภาคเหนือในอดีตก่อน (ค.ศ. 1914) ยังบริโภคเกลือซึ่งนำมาจากสถานที่ต่างๆ ต่อไปนี้

1) เกลือทะเลจากมะละแหม่ง พ่อค้าซื้อจากมะละแหม่ง ผ่าน แม่สอด ตาก แล้วเข้ามาจำหน่ายใน ภาคเหนือ

2) เกลือทะเลจากกรุงเทพฯ

3) เกลือสินเธาว์จากบ่อเกลือ อำเภอปัว

สำหรับเส้นทางวัวต่างซึ่งเชื่อมระหว่าง เมืองต่อเมือง และระหว่างเมืองกับหมู่บ้านในภาคเหนือยังมีอีกมากมายหลายเส้นทาง แต่ที่ขกตัวอย่างก็เฉพาะเส้นทางที่สำคัญ ซึ่งเชื่อมระหว่างเมืองต่อเมืองในภาคเหนือ โดยยึดหลักว่าด้านตะวันตก มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง สำหรับด้านตะวันออกมีท่าอิฐ เป็นศูนย์กลาง ศูนย์กลางการค้าดังกล่าวแล้วนอกจากมีพ่อค้าวัวต่างในภาคเหนือมาซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าแล้ว ยังมีพ่อค้า เงี้ยว จากรัฐฉาน พ่อค้าพม่า แจก กุลา จีนฮ่อ เข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ายังดินแดนดังกล่าวแล้วด้วย

4.3.3.6 เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามเส้นทางหลวงในสหภาพเมียนมาร์

การเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) สหภาพเมียนมาร์ มีเส้นทางเดินทางที่พัฒนาจากเส้นทางทางการค้าในสมัยโบราณที่ได้พัฒนาขึ้นเป็นเส้นทางที่สามารถเดินทางติดต่อกันโดยทางรถยนต์ในปัจจุบัน โดยหลักแล้วเส้นทางหลวงในสหภาพเมียนมาร์เส้นทางสายที่ 8 เป็นเส้นทางที่เชื่อมเมืองหลวงคือย่างกุ้ง (Rangoon) สู่อากาศใต้ของประเทศ โดยเป็นเส้นทางที่เริ่มจาก เมืองย่างกุ้ง สู่มืองพะโค (Bago) เมืองตะตง (Thatong) และมาถึงเมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ผ่านสู่มือง Maeilk จนถึงเมือง Kaw Thoung ในภาคใต้ของประเทศ

เส้นทางหลวงสายรองที่แยกออกจากเส้นทางหลวงสายหลักสายที่ 8 ที่เชื่อมทางหลวงสายที่ 8 ที่เชื่อมสู่อำเภอแม่สอดจังหวัดตาก คือเส้นทางหลวงสาย 85 ดังนั้นการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ต้องเริ่มจากเส้นทางหลวงสาย 85 แล้วจึงเชื่อมโยงสู่มืองหลวงสายหลักสายที่ 8 จึงสามารถเดินทางสู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) หรือสู่มืองย่างกุ้ง (Rangoon) ได้

เส้นทางหลวงสายที่ 85 เริ่มขึ้นจากเมืองเมียวดี (Myawadi) เมืองชายแดน ตรงข้ามอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ไปจนถึงเมือง Kawhareit ซึ่งจากเมืองดังกล่าวสามารถเดินทางสู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ได้สองเส้นทาง คือเส้นทางทางทิศเหนือ ที่ผ่านชุมชน Hawpalut ชุมชนผาอัน (Hpa-an) สู่มืองตะตง (Thaton) อันเป็นการบรรจบกับเส้นทางหลวงสายที่ 8 และเดินทางสู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ในทางทิศใต้ โดยผ่านเมือง Phung และเมืองเมาะตะมะ (Mottama) ส่วนอีกเส้นทางหนึ่งคือการเดินทางแยกจากเมืองKawhareit สู่มืองมะละแหม่ง

(Mawlamyai) มาทางเส้นทางทางทิศใต้ โดยแยกมาผ่านชุมชนLaungkaing ชุมชนMetharaw ชุมชน Taunggde ชุมชน Kodo จนถึงเมือง Modon และเมื่อถึงเมืองMudon เป็นเมืองที่เส้นทางหลวงสายที่ 85 บรรจบกับเส้นทางหลวงสายที่ 8 ก็สามารถเดินทางสู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ได้ โดย ย้อนขึ้นไปในทางทิศเหนือของเส้นทางหลวงสายที่ 8

ดังนั้นเส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) สหภาพเมียนมาร์ จึงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ตามเส้นทางคือ

4.3.3.7 เส้นทางสายแม่สอด เมียวดี (Myawdi) สู่เมือง Kaw hariet เป็นเส้นทาง หลวงสายรองในสหภาพเมียนมาร์สายที่ 85 เริ่มจากเมืองเมียวดี (Myawdi) ผ่านชุมชน Pachaung ชุมชน Yaathit ชุมชนTingany naung ชุมชนNaungkate สู่เมือง Kaw hariet ซึ่งเป็นเมืองที่ สามารถจะแยกการเดินทางออกสู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ได้สองทางคือเส้นทางทาง ทิศเหนือ และเส้นทางทางทิศใต้

4.3.3.8 เส้นทางสายเมือง Kaw hariet สู่เมือง ตะตง (Thaton) สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) เป็นเส้นทางหลวงสายรองในสหภาพเมียนมาร์สายที่ 85 จากเมือง Kaw hariet สามารถจะแยกการเดินทางออกสู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) โดยเดินทางขึ้นไปทางเหนือ สู่เมือง Hawpalut และเมืองผาอัน (Hpa-an) และสู่เมือง ตะตง (Thaton) ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเส้น ทางหลวงสายหลักสายที่ 8 ระยะทางจากเมือง Kaw hariet สู่เมืองตะตง (Thaton) จากเมืองตะตง (Thaton) เดินทางสู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) โดยใช้เส้นทางหลวงสายหลักสายที่ 8 ผ่านเมือง Phung เมืองเมอะตะมะ (Mottama) และสู่เมืองมะละแหม่ง(Mawlamyai)

4.3.3.9 เส้นทางสายเมือง Kaw hariet สู่เมือง Mudun สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) จากเมือง Kaw hariet อันเป็นจุดแยก สามารถเดินทางสู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ในทางทิศใต้โดยใช้เส้นทางหลวงสาย 85 ผ่านชุมชน Laungkaing ชุมชน Winku ชุมชน Tihuthan ชุมชน Metharaw ชุมชน Taunggde ชุมชน Kodo และสู่ชุมชน Mudun ซึ่งชุมชน Mudun เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลวงสายหลัก สายที่ 8 จากนั้นจึงเดินทางโดยใช้ทางหลวงสายหลักสายที่ 8 ขึ้นทางทิศเหนือ สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai)

โดยสรุปการเดินทางจากอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) สามารถเดินทางได้สองเส้นทาง เส้นทางแรกจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมือง เมือง Kaw hariet แล้วเดินทางทางทิศเหนือผ่านเมืองตะตง (Thaton) สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) และเส้นทางที่สองจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองเมือง Kaw hariet

แล้วเดินทางทางทิศใต้เส้นทางแรกจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่มืองเมือง Kaw hariet แล้วเดินทางทางทิศใต้สู่ชุมชน Mudun สู่มืองมะละแหม่ง(Mawlamyai)

4.3.4 เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามลักษณะทางกายภาพ

เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ สามารถแบ่งการเดินทางออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือเส้นทางในเขตภูเขาสูงสลับซับซ้อน และเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.4.1 เส้นทางในเขตภูเขาสูงสลับซับซ้อน จากอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก เมื่อข้ามสู่สหภาพเมียนมาร์โดยพรมแดนคือแม่น้ำเมย จะมีเมืองเมียวดี (Myawadi) เป็นเมืองชายแดนของสหภาพเมียนมาร์ เส้นทางจากเมืองเมียวดี (Myawadi) สู่มือง Kaw hariet อันเป็นเส้นทางหลวงสาย 85 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ในช่วงนี้เส้นทางจะต้องผ่านภูเขา ซึ่งเป็นเทือกเขา Dawna ซึ่งเรียงตัวในแนวเหนือใต้ แต่การเดินทางสู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) เป็นเส้นทางในแนวตะวันตก ตะวันออก ดังนั้นเส้นทางจึงต้องตัดผ่านเทือกเขา Dawna ระยะทางในช่วงนี้จึงต้องผ่านภูเขาสูงสลับซับซ้อน จุดสูงสุดสูงประมาณ 1,151 เมตรจากระดับน้ำทะเล

4.3.4.2 เส้นทางในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ เส้นทางหลังจากการผ่านเขตภูเขาสูงสลับซับซ้อนแล้วการเดินทางจะเริ่มเข้าสู่เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำในสหภาพเมียนมาร์ จะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีดินตะกอนที่เกิดจากการทับถมของแม่น้ำ เป็นที่ลุ่มน้ำขังในบางช่วง บางช่วงในฤดูน้ำหลากอาจมีน้ำท่วม ที่ราบดังกล่าวเป็นที่ราบกว้างใหญ่เชื่อมกับที่ราบตอนกลางของประเทศ เส้นทางดังกล่าวจะเริ่มตั้งแต่เมือง Naungkate เมือง Kaw hariet ทั้งการเดินทางทางทิศเหนือผ่านเมืองตะตง (Thaton) สู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) และเส้นทางทางทิศใต้เส้นทางแรกจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่มืองเมือง Kaw hariet แล้วเดินทางทางทิศใต้สู่ชุมชน Mudun สู่มืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) เป็นการเดินทางในเส้นทางในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทั้งสองเส้นทาง

4.3.5 เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ ตามเขตวัฒนธรรม

เส้นทางการเดินทางจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ สามารถแบ่งการเดินทางผ่านเขตวัฒนธรรมหลัก 2 เขตวัฒนธรรม คือ เขตวัฒนธรรมกระเหรี่ยง และเขตวัฒนธรรมมอญ

4.3.5.1 เขตวัฒนธรรมกระเหรี่ยง เมื่อข้ามสู่สหภาพเมียนมาร์โดยพรมแดนคือแม่น้ำเมย จะมีเมืองเมียวดี (Myawadi) เป็นเมืองชายแดนของสหภาพเมียนมาร์ เส้นทางจาก

เมืองเมียวดี (Myawadi) สู่เมือง Kaw hariet อันเป็นเส้นทางหลวงสาย 85 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ในช่วงนี้เส้นทางจะต้องผ่านภูเขา ซึ่งเป็นเทือกเขา Dawna ซึ่งเรียงตัวในแนวเหนือใต้ดังกล่าวมาแล้ว เส้นทางดังกล่าวเป็นเขตภูเขาสูง สลับซับซ้อน อันเป็นเขตวัฒนธรรมกระเหรี่ยง ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบชุมชนภูเขา การเดินทางในช่วงนี้จะทำให้สามารถเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมกระเหรี่ยง วิถีชีวิตความเป็นอยู่และ ภูมิปัญญาของวัฒนธรรมกระเหรี่ยงได้

4.3.5.2 เขตวัฒนธรรมมอญ เมื่อการเดินทางจะเริ่มเข้าสู่เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำในสหภาพเมียนมาร์ จะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีดินตะกอนที่เกิดจากการทับถมของแม่น้ำอันเป็นเขตวัฒนธรรมมอญ โดยมีเมืองใหญ่ที่สำคัญคือเมืองเมาะตะมะ (Mottama) และเมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) อันเป็นเขตวัฒนธรรมที่ใหญ่ของชาวมอญ

4.4 สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ในเส้นทางสายอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถึงเมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านพาหนะในการเดินทาง ร้านอาหาร ห้องสุขา โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 ด้านพาหนะในการเดินทาง การเดินทางในสหภาพเมียนมาร์ พาหนะในการเดินทางจะสามารถแบ่งออกได้เป็น ประเภทคือ

4.4.1.1 รถโดยสารประจำทาง รถโดยสารประจำทางในการเดินทางจะเป็นรถที่ผ่านการใช้งานมานานหลายสิบปี ผ่านการซ่อมบำรุงโดยทักษะและอุปกรณ์ดัดแปลงในประเทศเพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์ยาวนานที่สุดภายใต้การเสียดค่าใช้จ่าน้อยที่สุด ส่วนใหญ่จะไม่มีเครื่องปรับอากาศ และแทบทั้งหมดของรถโดยสารจะมีการขนส่งคนและสินค้าร่วมกัน รถโดยสารประจำทางจะใช้เดินทางเชื่อมระหว่างเมือง

4.4.1.2 รถจักรยาน รถจักรยานเป็นพาหนะการเดินทางที่คนพม่านิยมเนื่องจากมีราคาไม่สูง และสามารถเดินทางในลักษณะส่วนตัวได้ รถจักรยานจะใช้เดินทางในระยะทางสั้นๆ

4.4.1.3 รถม้า รถม้าเป็นพาหนะที่เป็นรถรับจ้างมักใช้รับจ้างในบริเวณที่เชื่อมกับเส้นทางรถโดยสารประจำทางเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นพาหนะที่ยังเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และยังคงนิยมใช้กันโดยทั่วไปในพม่า

4.4.2 ร้านอาหาร ร้านอาหารในสหภาพเมียนมาร์ส่วนใหญ่ยังคงเป็นร้านอาหารที่มุ่งบริการชุมชน ไม่ได้มุ่งพัฒนาการบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ลักษณะทางกายภาพส่วนใหญ่จะเป็นร้านคล้ายๆกันคือ อยู่ในบริเวณชุมชน อยู่ใต้ถุนบ้านหรือเป็นเพิงพัก มีโต๊ะเตี้ยไว้ให้ลูกค้านั่ง มีอาหารพื้นเมือง เช่น ขนมนม้งอินคาหรือขนมจีน หรือข้าวซอย หรือข้าวไวบริการเป็นอาหารหลัก ส่วน

เครื่องดื่มที่นิยมได้แก่กาแฟ หรือน้ำอัดลมที่ผลิตภายในประเทศ คุณภาพและความสะอาดอยู่ในระดับอาหารพื้นบ้านที่มุ่งบริการชุมชนเป็นหลัก

4.4.3 ห้องสุขา ห้องสุขาในเส้นทางจะพบเฉพาะในจุดที่รถจอดพัก ส่วนใหญ่จะเป็นห้องสุขาแบบง่ายๆ เป็นส้วมซึม กันด้วยไม้แผ่น บางพื้นที่ก็ไม่มีห้องสุขาบริการ

4.4.4 สถานีบริการน้ำมัน เนื่องจากน้ำมันเป็นสินค้าควบคุมและหายากสถานีบริการน้ำมันจึงมีเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น เมียวดี เมะตะมะ ฯลฯ แต่ชุมชนขนาดเล็กอาจหาน้ำมันได้ในลักษณะของการแบ่งขาย

4.4.5 โรงแรมที่พัก โรงแรมที่พักในเส้นทางจะพบลักษณะของเกสต์เฮาส์ในชุมชนใหญ่ อันได้แก่ เมืองเมะตะมะ (Mottama) และฮาอัน (Hpa-an)

4.4 ปัญหาและอุปสรรคในเส้นทางระหว่างแม่สอดสู่เมืองเมียวดีสหภาพเมียนมาร์

ปัญหาและอุปสรรคในเส้นทางระหว่างแม่สอดสู่เมืองมะละแหม่งสหภาพเมียนมาร์สามารถสรุปได้เป็นประเด็นทางด้านกายภาพ ทางด้านวัฒนธรรม ทางด้านพาหนะ ทางด้านการเมืองการปกครอง และทางด้านการจัดการดังนี้

4.4.6 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านกายภาพ ปัญหาและอุปสรรคทางด้านกายภาพ เป็นปัญหาหลักของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ เพราะเนื่องจากเหตุผลหลักสองด้าน คือประการแรกเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านเทือกเขา Dawna ทำให้เส้นทางคดเคี้ยว ลำบาก ประกอบกับประการที่สองคือสภาพรถโดยสารที่ผ่านการใช้งานมานานและคุณภาพของถนนที่แคบและพื้นผิวถนนที่ขรุขระ ทำให้ช่วงแรกของการเดินทางจากเมืองเมียวดีสู่เมือง Kawhareit เป็นไปด้วยความยากลำบาก และเป็นช่วงที่ใช้ระยะเวลาในการเดินทางมากที่สุด ในปัจจุบันมีการทำเส้นทางสายนี้ใหม่โดยมีความทันสมัยและขุ่นระยะทางมากขึ้นคาดว่าในอนาคตจะทำให้มีความสะดวกมากขึ้น

ส่วนในพื้นที่ราบระหว่างเมือง Kawhareit สู่เมืองมะละแหม่ง (Mawlamyai) ทั้งเส้นทางสายเหนือที่ผ่านเมืองตะตง (Thaton) หรือเส้นทางสายใต้ที่ผ่านเมือง Mudun อาจมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมในฤดูฝนในบางช่วงของเส้นทาง

4.4.7 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านเขตวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคทางด้านเขตวัฒนธรรม เป็นปัญหาที่สำคัญด้านหนึ่งเช่นกัน ในการเดินทางในเส้นทางระหว่างแม่สอดสู่เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ เนื่องจากในเส้นทางสายนี้แม้ระยะทางจะประมาณเพียง 100 กิโลเมตรเศษ แต่ในเส้นทางสายนี้ผ่านเขตวัฒนธรรมถึง 2 เขตวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมกระเหรี่ยงและวัฒนธรรมมอญ และถ้าเดินทางด้วยทางหลวงหมายเลข 8 ต่อไปถึงย่างกุ้งก็จะผ่านเขตวัฒนธรรมพม่า อันเป็นการเดินทางผ่าน 3 เขตวัฒนธรรม ในสหภาพเมียนมาร์ความแตกต่างด้าน

ชาติพันธุ์และการจัดการด้านชาติพันธุ์อาจทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการเดินทางได้ เช่นการตรวจตราที่เข้มงวด

4.4.8 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านยานพาหนะ ปัญหาและอุปสรรคทางด้านยานพาหนะแม้จะเป็นปัญหาที่สามารถจัดการได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงเป็นปัญหาสำหรับการเดินทางเนื่องจากคุณภาพของรถโดยสารประจำทางที่ใช้มานานหลายสิบปี ประกอบกับการใช้รถโดยสารขนส่งสินค้าร่วมด้วย และการขนส่งผู้โดยสารมากเกินไปเกินความสามารถในการรับได้ของรถโดยสาร จัดเป็นปัญหาของการเดินทางที่สำคัญทำให้การเดินทางยากไม่สะดวก และใช้ระยะเวลาในการเดินทาง

4.4.9 ปัญหาและอุปสรรคทางการปกครอง ปัญหาและอุปสรรคทางการปกครอง เป็นปัญหาภายในประเทศ ที่ส่งผลต่อการเดินทางของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตาก ตู้เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ เนื่องจากต้องผ่านเขตที่แตกต่างด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อนโยบายในการปกครองในแต่ละเขต ที่อาจจะมีผลต่อการเดินทาง ทำให้เกิดความยากลำบากและใช้ระยะเวลาในการเดินทางนานขึ้น

4.4.10 ปัญหาในด้านการจัดการ ปัญหาในด้านการจัดการเป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากไม่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศทำให้ สหภาพเมียนมาร์ ไม่ได้พัฒนาเส้นทางในสายเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตากตู้เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์ นี้ซึ่งต่างจากเส้นทางสายอื่นในประเทศที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น มัณฑะเลย์ หรือพุกาม เส้นทางสายเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตากตู้เมืองมะละแหม่ง สหภาพเมียนมาร์จึงเป็นเส้นทางที่ใช้ติดต่อระหว่างเมืองชายแดน ใช้ขนส่งสินค้าเป็นหลัก ดังนั้นการจัดการด้านความสะดวก ความปลอดภัยตลอดทั้งระบบที่สนับสนุนการท่องเที่ยวยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้

4.4.11 ปัญหาในด้านระบบการจัดการการเดินทาง ปัญหาหลักของเส้นทางสายแม่สอดเมียวดี ตู้มะละแหม่งในด้าน 1) สภาพเส้นทางมีพื้นผิวทางจราจรขรุขระยากลำบากในการเดินทางด้วยความเร็ว 2) ถนนแคบรถไม่สามารถเดินทางสลับกันได้ทุกช่วง 3) เส้นทางการเดินทางตัดผ่านสันเขา คดเคี้ยว 4) เส้นทางตลอดเส้นทางพัฒนามาจากเส้นทางเท้าในสมัยโบราณ 5) เส้นทางมุ่งใช้ขนส่งสินค้าผ่านแดนไทย - พม่า รถส่วนใหญ่จึงเป็นรถที่ใช้ในการขนส่ง เช่น รถแปดล้อ รถสิบล้อ เป็นต้น ดังนั้นในเส้นทางแม่สอด - มะละแหม่ง จึงมีระบบการจัดการการเดินทางที่เรียกว่า “เข้าวัน - ออกวัน” กล่าวคือ ตลอดเส้นทางจะมีการจัดระบบรถให้เดินทางทางเดียวตลอดวัน เช่น วันแรกเป็นการเดินทางจาก แม่สอดตู้เมียนมาร์ ก็จะเป็นการเดินทางจากแม่สอดตู้เมียนมาร์ ทั้งหมดไม่มีรถสวนทางที่เดินทางจากเมียนมาร์สู่แม่สอดเลย พอวันที่สองเป็นการเดินทางจากเมียนมาร์สู่

แม่สอดก็จะเป็นการเดินทางจากเมียนมาร์สู่แม่สอดทั้งหมด โดยไม่มีรถจากแม่สอดเดินทางสวนทางเช่นกัน

การจัดการเดินทางในเส้นทางดังกล่าว จัดแบบสลับวันต่อวันทำให้ส่งผลการขนส่งสินค้า เช่น อาหารทะเล พืชไร่ ที่มีผลต่อการจัดการในด้านอื่นๆ เช่น หน่วยศุลกากร การขนส่งสินค้าภายในประเทศไทย เป็นต้น

4.5 จุดเด่นและข้อได้เปรียบของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง

สภาพเมียนมาร์ จุดเด่นและข้อได้เปรียบของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตาก สู่เมืองมะละแหม่ง สภาพเมียนมาร์ที่สามารถนำมาพัฒนาสู่การเดินทางและการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจกับประเทศเพื่อนบ้านในอนาคตมีดังนี้

4.5.1 จุดเด่นและข้อได้เปรียบทางด้านกายภาพ จุดเด่นและข้อได้เปรียบทางด้านกายภาพ เป็นจุดที่โดดเด่นมากของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่ง สภาพเมียนมาร์ เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านสันเขา Dawna และสภาพของป่าไม้ในสภาพเมียนมาร์ยังมีความพิสุทธิ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีทัศนียภาพงดงาม มีความสมบูรณ์ของพรรณไม้ ถ้ามีการจัดการที่ดีจะสามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ คือใช้การท่องเที่ยวเป็นวิถีของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติในเส้นทาง เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ฯลฯ โดยให้ประชาชนในประเทศมีส่วนร่วมในการพัฒนา พื้นที่ มีส่วนร่วมในรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาในอนาคต

4.5.2 จุดเด่นและข้อได้เปรียบทางด้านวัฒนธรรม จุดเด่นและข้อได้เปรียบทางด้านวัฒนธรรมนับได้ว่าเป็นจุดที่โดดเด่นมากของเส้นทางสายแม่สอด จังหวัดตากสู่เมืองมะละแหม่ง สภาพเมียนมาร์เช่นกัน เนื่องจากการเดินทางในเส้นทางสายนี้ผ่านเขตวัฒนธรรมกระเหรี่ยง วัฒนธรรมมอญ และวัฒนธรรมพม่า ทำให้มีความหลากหลายทางเขตวัฒนธรรม มีอาคาร บ้านเรือน วัด ตลาด ร้านค้า อาหาร การแต่งกายที่แตกต่างกันออกไป และในด้านอาคารบ้านเรือนหรือลักษณะของรถโดยสารประจำทาง หรือเรือข้ามท่าที่เก่าแก่ก็สามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวแบบอภิมหาอดีต (nostalgia) ที่ตื่นตาเร้าใจ (exotic) ของคนไทยได้

การท่องเที่ยวที่ทำให้ผู้เดินทางสามารถเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนปลายทางเพื่อทำให้สามารถเข้าใจถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างและหลากหลายได้ จะนำมาซึ่งความเข้าใจ ความรัก ความเคารพและศรัทธาในวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน อันเป็นเป้าหมายหลักสูงสุดของการท่องเที่ยวคือการนำสู่สันติสุขร่วมกันในที่สุด

บรรณานุกรม

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและพัฒนากองทุนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ, 2546.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. เอกสาร โรเนียว. มปป.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เข้าใจถิ่นเข้าใจเที่ยวตาก. สนพ. สารคดี : กรุงเทพฯ, 2543.
- วัลลภ ทองอ่อน. การพัฒนาอย่างยั่งยืน : แนวคิดปรัชญา หรือทางออก. พิภู (ปีที่ 1). 2542.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยว. 2529. หน้า 19.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. 2538. หน้า 52 นิคม จารุมณี. แหล่งเดิม. หน้า 5-7.
- ละเอียด ศิลาน้อย ประวัติการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยและความเป็นมาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2528 หน้า 412.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวไทย, 2538.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 76 จังหวัดในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี พ.ศ.2538-2539,” จุลสารการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: 2539.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ประวัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2527.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย, มีนาคม หน้า 104
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว 2540-2546” จุลสารการท่องเที่ยว. 19(4): 11; ตุลาคม-กันยายน. 2543.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. Ecotourism การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ไท-สยาม, 17(235) พฤศจิกายน. 2543.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “คลองลานอุทยานเมืองกำแพงเพชร”. อนุสาร อ.ส.ท. 52(5). กันยายน 2532.
- การฝึกหัดครู, กรม. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา, 2533.
- กิติ วิชัยดิษฐ์. ศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. งานราชการวิจัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2540.
- กิตติวัฒน์ รัตนดิถก ณ ภูเก็ต. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)” จุลสารการท่องเที่ยว 17(8): 40-52 ; พฤศจิกายน-ธันวาคม. 2541.

- ชำนาญ ม่วงทิม. “สถานภาพของอาชีพมัคคุเทศก์ในปัจจุบัน” คู่มือมัคคุเทศก์. อัมรินทร์พรินต์ติ้ง
พลับพลึง, 2541.
- โชคชัย โชครัตนชัย. นันทนาการ : การบริหารและการจัดการ, กรุงเทพฯ, 2540.
- ณรงค์เดช นวลมีชื่อ. “Ecotourism ทางออกฤาเพียงแค่กระแส” อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 17(7) : 54-63;
ตุลาคม-ธันวาคม. 2539.
- คุ้ม ชุมสาย. หลักการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยานินเตอร์เนชั่นแนล, 2518.
- คุ้ม ชุมสายและฉวีพันธ์ พรหมโยธี. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ; ไทยวัฒนาพานิช,
กันยายน. 2536.
- ทวี ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย, กรุงเทพฯ: โอเคียนสโตร์, มปป.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “วัฒนธรรมชุมชนกับการท่องเที่ยว” ในเวทีผู้ถูกเที่ยว, หน้า 1-35 เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์มีงเมือง, 2538.
- นิคม จารุณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โอเคียนสโตร์, 2536.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ์. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สามเจริญพานิชย์, 2535.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “ข้อความพิจารณาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”.
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 15(6)44-50; กรกฎาคม-กันยายน. 2539.
- บุบผา คุมมานนท์. หลักกรมมัคคุเทศก์, กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู,
ธันวาคม. 2527.
- บุญกร ภวจินดา. สรุปผลการวิจัย. “ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ
อาชีพมัคคุเทศก์”. 2535.
- ประพนธ์ เกียรติศักดิ์ดวงศ์. “ททท. กับการจัดการ Ecotourism” อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 15(8) : 10-11;
พฤศจิกายน – ธันวาคม. 2539.
- ประเสริฐ ศรีสุวพันธุ์. กำแพงเพชร, กำแพงเพชร: ไพบูลย์การพิมพ์นครสวรรค์, 2525.
- ปรีชา บัณฑิตรังสีและสหชาติ วงษ์หุ่น. “ผ่านแผนการตลาดการท่องเที่ยวแสนล้าน”, เดลินิวส์,
19 เมษายน 2543. หน้า 5
- ไพฑูริย์ พงศบุตรและคณะ. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
ธันวาคม 2542.
- พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. “การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์”, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, 11(2): 52 ; เมษายน – มิถุนายน 2540.

- เพ็ญสุรัตน์ ศรีสวัสดิ์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ, 2521.
- ภราดร พัญญิวีเชียร. “พัฒนาท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน”. วารสารการท่องเที่ยว, 15(3): 44-50; กรกฎาคม – กันยายน. 2539.
- รณกร ตีตานนท์. “การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาป่าชุมชน”. วารสารการท่องเที่ยว, 17(2): 38-48; เมษายน – มิถุนายน. 2541.
- บุพดี เสตพรธณ. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: พิษณุการพิมพ์, 2542.
- บุพดี เสตพรธณ. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: พิษณุการพิมพ์, 2543.
- นงนุช นีรัตน์ตระกูล. “การดำเนินการเรื่อง Ecotourism ในประเทศไทย”. วารสารการท่องเที่ยว, 15 (3): 11-14; กรกฎาคม – กันยายน. 2539.
- ละเอียด ศิลาน้อย. ประวัติการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยและความเป็นมาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- วราภรณ์ บุตรพลอยและคณะ. 76 จังหวัดในเมืองไทย, นนทบุรี: สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, เมษายน. 2541.
- วรรณภา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์, มิถุนายน, 2539.
- วรรณภา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.
- วิทยา ประทุมธารรัตน์. Guide book national of Thailand : อุทยานแห่งชาติคลองลาน, 2543.
- วิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สถาบัน แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, มีนาคม 2540.
- วิเชียร เทียนน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528.
- วินัย บุญมา. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร, ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, 2541.
- วัลลภ ทองอ่อน. “การพัฒนาแบบยั่งยืน : แนวคิดปรัชญาหรือทางออก”. วารสารพิภพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, 2540.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว, ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย, 2538.
- ศรีพร สมบุญธรรม. “Ecotourism” การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์สัญลักษณ์ใหม่แห่งทศวรรษ” วารสารการท่องเที่ยว, 12(1): 29-32; มกราคม – มีนาคม, 2536.

- สมเกียรติ เนตรประเสริฐ. กิจกรรมนันทนาการ, คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์, 2543.
- สมบัติ กาญจนกิจ. นันทนาการชุมชนและโรงเรียน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สมศรี ยิ้มเมือง “Ecotourism การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. โลกสีเขียว. มปป.
- สมุทร สิริบุรี. การวิจัยเชิงภูมิศาสตร์, ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- สุดาพร วรพล. การจัดการการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. จุลสารการท่องเที่ยว. 16(4): 31-33; เมษายน – มิถุนายน. 2540.
- สุขเกษม ทิพโชติและคณะ. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติคลองลาน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร : วิเคราะห์เชิงภูมิศาสตร์พฤติกรรม, รายงานการสัมมนาสังคมศึกษา. สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, 2540.
- สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติคลองลาน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร, กำแพงเพชร. อุทยานแห่งชาติคลองลาน, 2540.
- อารี บุญอาจ. นันทนาการเบื้องต้นสำหรับครู, ภาควิชาพลศึกษาและนันทนาการ คณะครุศาสตร์ สหวิทยาลัยอีสานใต้สุรินทร์, 2532.
- M,Il. R.C, and Morrison. A.M. The Tourism System : An Introductory Text. Ontario : Prentice-Hall, 1984.
- Haggett. P. Geography: A Modern Synthesis, New York: Harper & Row. 1975.

ภาคผนวก 1

ประเด็นการสนทนากลุ่ม “ทิศทางการท่องเที่ยว แม่สอด – พม่า : เส้นทางสาย วัฒนธรรม
 ธรรมชาติและการค้า มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด” วันที่ 25 มิถุนายน
 พ.ศ. 2547 เวลา 13.00 – 16.30 น.

ผู้เข้าร่วมสนทนา

คุณเขงก์ ยะกำนะ	ประธานสมาคมวัฒนธรรมไทย – พม่า
รต.อ.สมบัติ พันธุ์รงค์	อัครราชทูต
คุณวิสูตร บัวชุม	ททท.ภาคเหนือ เขต 4
คุณสุชาติ ตริรัตน์วัฒนา	หอการค้าจังหวัดตาก
คุณวิบูลย์ กาสมสันต์	หอการค้าจังหวัดตาก
คุณฐิติกร กาสมสันต์	หนังสือพิมพ์ข่าวสด
คุณก่อเกียรติ ทรัพย์วาริ	เลขานุการสมาคมไทย – พม่า
คุณจันทร์ศิริ ทศนียานนท์	ที่ปรึกษาสภาบริหารมูลนิธิ
คุณเชิดชู โอบกิจเจริญชัย	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมหาวัน
คุณอำนาจ นันทหาร	ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก
พ.ต.นิพนธ์ เพียรพิกุล	หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดนไทย – พม่า
สอ.วุฒิไกร คณพลก่อกุล	เจ้าหน้าที่หน่วยประสานงานชายแดนไทยพม่า
นายวัลลภ ทองอ่อน	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ดร.ปจารีย์ ผลประเสริฐ	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.รัตนา รักการ	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
	ประธานการสนทนา

ผศ.รัตนา รักการ : อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น : 1.การดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นถือเป็นภาระหน้าที่หลักของ
 มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ทางมหาวิทยาลัยพยายามที่จะให้เร่งมีการศึกษาค้นคว้า วิจัยใน
 พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกเพื่อที่จะตอบสนองการพัฒนาการค้าชายแดนเช่น การศึกษาเรื่องโคขุนเป็นต้น
 การวิจัยเรื่อง “ การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวแม่สอด – มะละแหม่ง เส้นทางสายวัฒนธรรม
 ธรรมชาติและการค้า” เป็นการวิจัย เรื่องหนึ่งที่ได้รับอนุมัติงบประมาณจากสำนักงานการ
 อุดมศึกษา และเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นพบ
 มุ่งได้ข้อมูลจากท้องถิ่น จึงขอขอบพระคุณและขอให้ทุกท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอันจะเป็น
 ประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

คุณยงต์ ยะกำนะ : ประธานสมาคมวัฒนธรรมไทย-พม่า

ประเด็น : สมาคมวัฒนธรรมไทย-พม่า มีหน้าที่ประสานงานกับองค์กรต่างๆ ของรัฐที่ดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งสองประเทศทางสมาคมฯ เห็นว่า การดำเนินการทางด้านธุรกิจกับประเทศพม่าจะสามารถดำเนินได้ดีขึ้นถ้ามีการประสานงานทางด้านอื่นร่วมด้วย โดยเฉพาะทางด้านการท่องเที่ยว และเห็นว่าลู่ทางในการติดต่อกับประเทศพม่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากวัฒนธรรมไทยกับพม่ามีส่วนที่คล้ายคลึงกันในการนับถือพุทธศาสนา ถ้าใช้ลักษณะร่วมดังกล่าวให้เป็นการนำร่อง เช่น การทำบุญวิปัสณา การทำบุญประจำวัดต่างๆ ในพม่า ฯลฯ จะทำให้สามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

2. การดำเนินการต่างๆ ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยให้มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรเป็นผู้ดำเนินการหลักแล้วประสานกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แนวคิดและหลักการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนต้องชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คุณสุชาติ ตริรัตน์วัฒนา : ประธานหอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : การเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในประเทศพม่าเป็นความต้องการของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเฉพาะการเดินทางสู่มะละแหม่ง ในเส้นทางแม่สอด เมวดี มะละแหม่ง ถ้าสามารถเปิดเส้นทางนี้ได้จะเป็นทั้งเส้นทางสู่ทะเลของคนในภาคเหนือและเป็นประตูสู่การเดินทางไปต่างประเทศที่สามารถไปเข้ากลับเย็นได้

ปัญหาของเส้นทางสายนั้นอยู่ใน 2 ประเด็นหลักคือ

การเมือง ความปลอดภัยจากสภาพถนนที่คดเคี้ยวมาก แต่ถ้ามีการเปิดการท่องเที่ยวสายนี้มากขึ้นก็สามารถพัฒนาเส้นทางสายนี้ได้ ถ้าพัฒนาให้ดีแล้ว การเดินทางจากแม่สอดสู่ผะอ่างใช้เวลา (2 ชั่วโมง) จากผะอ่างสู่มะละแหม่งใช้เวลา 1 ชั่วโมง เวลาสูงสุดของเส้นทางสายนี้สู่มะละแหม่ง 3 ½ ชั่วโมง จะทำให้สามารถติดต่อกันได้ง่ายขึ้น และจะได้ประโยชน์ทางการค้าต่อมาชุมชนแม่สอดให้ความสนับสนุนเนื่องจาก ถ้าการศึกษาครั้งนี้สำเร็จจะทำให้สร้างความเข้าใจความฉันทัดต่อกันได้มากขึ้น

คุณอำนาจ นันทหาร : ประธานอุตสาหกรรมจังหวัด

ประเด็น : 1. อยากให้การวิจัยมีลักษณะเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (R&D) และเริ่มพัฒนาในพื้นที่อำเภอแม่สอดและอำเภอทางฝั่งตะวันตก และสามารถพัฒนาการวิจัยในลักษณะนี้ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด เพื่อที่จะได้มีงบประมาณในการสนับสนุนต่อไป

2. สภาอุตสาหกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมของสภาอุตสาหกรรมซึ่งเป็น
ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์จังหวัด กำลังมีนโยบายที่จะขยายขอบเขตการรับผิดชอบไปสู่
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

พ.ต.นิพนธ์ เยียรพิทูล : หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดนไทย – พม่า

ประเด็น : 1. บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานประสานงานชายแดนไทย – พม่า จะมีบทบาท
รับผิดชอบในหลายๆ ด้าน เช่น การศึกษา สังคม แรงงาน ยาเสพติด การท่องเที่ยว เป็นต้น
จึงเปรียบเสมือน “ทูตท้องถิ่น” ที่ทำหน้าที่ประสานในพื้นที่กับหน่วยงานต่างๆ

2. ทางหน่วยงานที่ความเห็นด้วยกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่จะจัดการ
ศึกษาเส้นทางฯ อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย – พม่า อันจะเป็นช่องทางที่ดีต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจ ชีวิต ของประชาชนทั้งสองประเทศและสามารถแก้ไขปัญหาอื่นๆ ได้ เช่น
ปัญหาแรงงาน ฯลฯ

รต.อ.สมบัติ พันธุ์ณรงค์ : อัมผางวิลด์

ประเด็น : 1. มีความเห็นด้วยกับการพัฒนาพื้นที่ทางฝั่งตะวันตก และพร้อมที่จะให้
การสนับสนุนการดำเนินการควรมีสภาวัฒนธรรมฯ เป็นหน่วยงานประสาน โดยใช้ “ศาสนาและ
วัฒนธรรม” ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของทั้งสองประเทศเป็นตัวการของการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี เช่น
การท่องเที่ยว จัดไปนมัสการ/วิปัสณาวิคต่างๆควรเชิญตัวแทนของประเทศพม่าเข้าร่วมประชุมด้วย
ให้เป็นการพบกันทั้งสองฝ่าย เพื่อที่จะได้รับทราบถึงจุดหมายร่วมกันประเทศไทยควรเชิญทางพม่า
เข้ามาท่องเที่ยวในไทยด้วย เช่น เส้นทาง แม่สอด ตาก สุโขทัย พิษณุโลกควรมีการผลักดันให้
“แม่สอด” เป็นด่านถาวร เช่น สามารถประทับตรา VISA ให้นักท่องเที่ยวได้ จะทำให้นักท่องเที่ยว
เข้ามาแม่สอดมากขึ้นควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นสำหรับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์
ของที่ระลึก

คุณวุฒิ บัวหอม : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือเขต 4

ประเด็น : 1) การท่องเที่ยวแม่สอดจะสมบูรณ์ขึ้นถ้ามีการเชื่อมโยงเข้าไปในพม่า จะทำให้
มีลักษณะเหมือนกับการท่องเที่ยวในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่สามารถเดินทางเข้าไปในประเทศลาว
เขมร เวียดนามได้ ทางแม่สอดมีความเจริญในด้านการค้ากว่าจุดอื่น แต่การท่องเที่ยวไม่สามารถเปิด
เส้นทางสู่พม่าได้ ถ้าสามารถดำเนินการได้แม่สอดจะมีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น

2) การเปิดประตูสู่อันดามันเป็นยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด
อันนำประโยชน์สู่ประชาชนทั้งสองประเทศ

คุณวิบูลย์ กาศมสัน : หอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : 1) ประเด็นที่สำคัญของไทยและพม่า คือ การปรับความเข้าใจและสร้าง
ความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างพม่ากับไทย ต้องมุ่งทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจซึ่งกัน
และกันมากขึ้น

2) พม่ามีทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวสูงมากทั้งด้านประวัติศาสตร์
วัฒนธรรม อันเอื้อต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว

3) ควรพัฒนาการศึกษาให้เป็นคู่ขนาน เช่น การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยว
สำหรับคนพม่าที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในไทยด้วย เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

4) ควรลดข้อจำกัดบางอย่างของทางการลง เพื่อที่จะทำให้บรรยากาศของ
การท่องเที่ยวดีขึ้น เช่น ด้านพื้นที่และด้านเวลาที่นักท่องเที่ยวพม่าเข้าสู่ไทยควรขยายขึ้น

คุณก่อเกียรติ ทรัพย์วารี : เลขานุการสมาคมไทย-พม่า

ประเด็น : 1) พม่า และไทย มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น
ประชาชนในแถบชายแดนก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีหมู่บ้านคนไทยในพม่า มีคนพม่าเดินทาง
เข้ามาในไทยเป็นปกติ

2) ควรใช้การวิจัยเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศมากขึ้น

อาจารย์จันทร์ศิริ ทศนียนานท์ : ที่ปรึกษาสถาบันบริหารการศึกษามูลนิธิฯ

ประเด็น : 1) ในความรู้สึกของคนแม่สอด คนพม่าและคนไทยก็เป็นเสมือนพี่น้องกัน
ไม่ได้มีความรู้สึกแปลกแยกและแตกต่าง มีประเพณีที่เชื่อมโยงกัน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ
การเดินทางข้ามแม่น้ำเมยในสมัยก่อนสามารถทำได้โดยง่าย ทำให้มีความรู้สึกผูกพันกันมาก

2) ถนนสายเอเชียที่เชื่อมโยงเอเชียและสามารถเข้าสู่ยุโรปได้ในปัจจุบันยังเป็น
เพียง “ภาพฝัน” ถ้าสามารถพัฒนาถนนเส้นนี้ต่อไปได้ ก็จะทำให้มีการเดินทางมากขึ้น และการ
เดินทางนี้เองจะเป็นจุดเริ่มต้นของการลดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน จะเป็นวิถีทางที่จะทำให้
คนสองชาติอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

คุณก่อเกียรติ ทรัพย์วารี : เลขานุการสมาคมไทย – พม่า

ประเด็น : 1) เส้นทางการเดินทางจากเมวดีไปมะละแหม่ง เป็นเส้นทางที่ยากเนื่องจากสภาพถนนที่คดเคี้ยวและไม่สามารถเดินทางได้ในหน้าฝนมีลักษณะการเดินทางที่เรียกว่า “เข้าวันออกวัน” คล้ายกับแม่สอดในอดีตคือ การเดินทางขาเข้า หรือขาออกต้องใช้ระยะเวลาทาง 1 วัน แต่สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาหาร ที่พัก สถานีบริการน้ำมัน สามารถที่จะหาได้

2) เส้นทางหลักจากผ่านเทือกเขาตะนาวศรีไปแล้วจะเข้าสู่จังหวัดชุกขลิก มีหมู่บ้านคนไทย แม่น้ำใจ อินดู และสู่มะละแหม่ง ฝะอ่าง ช่วงนี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 36 กม. สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ มีโรงแรมที่พัก เช่น โรงแรมโกลเดน สกาย โรงแรม เกสต์โฮเทล ที่ฝะอ่าง โรงแรมวอยู ที่มะละแหม่ง

3) การศึกษาเส้นทางเข้าไปพอทำได้แต่เงื่อนไขด้าน “เวลา” จะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

4) ควรจะเชิญประชาชน พ่อค้า ข้าราชการ ของพม่า มาท่องเที่ยวแม่สอดด้วย

คุณยงค์ ยะคำนะ : ประธานสมาคมวัฒนธรรมไทย – พม่า

ประเด็น 1) การเจรจาระหว่างพม่าและไทย จะต้องเจรจากับหลักการของความไว้เนื้อเชื่อใจกัน มิตรภาพ วัฒนธรรมและเสมอภาคต่อกันและกัน

ร.ต.อ. สมบัติ พันธุ์รงค์ : อู่ผางวิไล

ประเด็น : 1) ขอให้มีการประชุมกันต่อไปในโอกาสหน้า และควรเชิญบุคลากรอื่น ๆ ที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม เพื่อที่จะได้รับทราบความคิดเห็นที่กว้างขวางกว่านี้ เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิในแม่สอด ฝ่ายตรวจคนเข้าเมือง นายอำเภอ ทหาร ฯลฯ ให้มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ เป็นตัวหลักในการผลักดันโครงการนี้

คุณวิบูลย์ กาสมสันต์ : หอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : 1) เส้นทางที่เป็นอุปสรรคในการเดินทางสู่พม่าที่ว่า “มีปัญหา” อาจจะเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยว เพราะทำให้เห็นสภาพของการเดินทางในพม่าที่เป็นแบบดั้งเดิม และทำให้เดินทางได้ช้าลง ทำให้เป็นการเดินทางแบบ Long Stay

2) ควรขยายการศึกษาเส้นทางสู่ย่างกุ้ง เพื่อสามารถที่จะขยายสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตได้

3) ด้านอาหารและที่พัก ไม่มีปัญหาเนื่องจากพม่ามีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์
ถ้ามีการจัดการที่มาตรฐานต่อไปแล้วก็จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้

4) วิถีชีวิตของพม่าในปัจจุบัน จะสามารถดึงดูดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เช่น
การเดินทาง การแต่งกาย ประเพณี

คุณวิสูตร บัวชุม : ททท. ภาคเหนือเขต 4

ประเด็น : 1) ศักยภาพทางประเทศไทย มีความพร้อมที่จะตอบสนองต่อการท่องเที่ยวที่ถ้า
พม่าประสงค์ที่จะเดินทางเข้ามา มีการคมนาคม ที่พัก ฯลฯ อยากให้นโยบายของรัฐทั้งสองประเทศ
ประสานกันในระดับนโยบาย การท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศ จะได้พัฒนามากกว่านี้

ผศ.เจนวิทย์ ผาสุข : ผู้อำนวยการศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด

ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ความคิดเห็นทางมหาวิทยาลัยฯ จะได้ดำเนินการประสานเพื่อ
จัดประชุมครั้งต่อไป

ภาคผนวก 2

สรุปการสนทนากลุ่ม (Focus Group) “ การท่องเที่ยวแม่สอด - พม่า” มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด 26 กรกฎาคม 2547

ในการประชุมครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มเส้นทาง ศิลป วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต
การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวทรัพยากรสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว

ผู้เข้าร่วมการสนทนา

ผศ. รัตนา รักการ	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รต.อ. สมบัติ พันธุ์ณรงค์	ผู้อำนวยการวิทยาลัย
นายรงค์ ยะคำนะ	ประธานสมาคมไทย - พม่า
นายสมประสงค์ มั่งจะนะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนอู๋ผาง
นายก่อเกียรติ ทรัพย์วาริ	เลขานุการสมาคมไทย - พม่า
นายวิบูลย์ กาสมสันต์	หอการค้าจังหวัดตาก
ผศ. เจนวิทย์ ผาสุก	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
นายวัลลภ ทองอ่อน	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผ.ต.นิพนธ์ เพียรพิกุล	หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดนไทย - พม่า
นายอำนาจ นันทหาร	ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก
น.ส. มัลลิกา จีสะอาด	
ผศ. ธารทิพย์ ธรรมสอน	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
นายบุญเชกฤต รัตนพันธุ์	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

สรุปการประชุมสนทนา

ผศ. รัตนา รักการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มในครั้งนี้ในการร่วม มีส่วนร่วม
แก้ปัญหา สำหรับข้อมูลต่าง ๆ นั้นจำต้องเจาะลึกลงไปในกลุ่มต่าง ๆ ที่สำคัญหลายประเภท
คณะทำงานได้รายงานผลความก้าวหน้าที สกว. แล้วก็ได้ให้ความสนใจในเรื่องที่คณะวิจัยได้ทำเป็น
อย่างดีได้เป็นไปตาม TOR คือการศึกษาเส้นทางเพื่อนบ้านการรับฟังความคิดเห็น สนับสนุน
การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญทางที่วิจัยก็จะได้รับข้อมูลเพิ่มเติม และนอกจากนี้ยังรวมไปถึง
การนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในชุมชนโดยการพัฒนา อาทิเช่น กุ้งแห้งของแม่สอดมาแปรรูป
เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และในขั้นต่อไปทางมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรจะจัดทำโครงการ
สหกิจศึกษาเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษาเพื่อที่เด็กจะไปฝึกงาน
เช่น บริษัททัวร์ทางมหาวิทยาลัยได้ประสานกับสถานประกอบการในเชิงลึกและแหล่งของการค้า

ธุรกิจเอกชน ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 1 ภาคเรียน สำหรับโครงการดังกล่าวจะนำนักศึกษา อาทิ โปรแกรมวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ วิทยาการอาหาร และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เข้าร่วมในโครงการดังกล่าวซึ่งอาจจะจัดภายในประเทศหรือต่างประเทศ อาทิ พม่า ฮองกง เราสามารถส่งเด็กไปได้แต่เราจะต้องได้รับการประสานงาน

อ. วัลลภ ทองอ่อน : อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น:ชุมชนข้างนอกกำลังตื่นตัวและสนใจความเป็นมาของแม่สอด ซึ่งบทบาทและความสำคัญของดินแดนบริเวณของอำเภอแม่สอด ซึ่งติดกับดินแดนพม่าอันมีความสำคัญ อดีตในฐานะที่เป็นเส้นทางติดต่อค้าขายถ่ายสินค้าจากชายฝั่งทะเลโดยเริ่มจากเส้นทาง มะละแหม่งของพม่า ผ่านอำเภอแม่สอด ผู้ดินแดนล้านนาของไทยโดยมี 3 เส้นทางคือ 1) เส้นทางสายตะวันออก เริ่มจาก บัว น่าน ส่า ร่องกวาง นาน้อย แพร่ อุดรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย ดาก แม่สอด และมะละแหม่ง 2) เส้นทางสายกลาง เริ่มจาก แม่สาย เชียงราย เวียงป่าเป้า เชียงใหม่ ฮอก ดาก แม่สอด และมะละแหม่ง และ 3) เส้นทางสายตะวันตก เริ่มจาก เชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตก ผ่านแม่ฮ่องสอน ขุนขวม แม่สะเรียง อมก๋อย ท่าสองยาง แม่ระมาด แม่สอด และมะละแหม่ง อันเป็นความสำคัญของแม่สอดสู่ดินแดนภายในทั้งหมด

คุณก่อเกียรติ ทรัพย์สาร : เลขานุการสมาคมไทย-พม่า

ประเด็น : เมื่อ 100 กว่าปี การเดินทางจากแม่สอด - มะละแหม่ง จะใช้การเดินทางเท้า หากมีการใช้พาหนะในการเดินทางเพื่อขนสินค้า สัมภาระ จะนำเกวียน วัวต่าง ม้าต่างเป็นพาหนะ โดยใช้เส้นทาง แม่น้ำเมย - เชียงเขาตะนาวศรี อันเป็นร่องรอยของเส้นทาง ซึ่งจะผ่านหมู่บ้านคนไทย ดังนี้ เมียวดี หนองห้า ผงสอก แม่กระได ห้วยชาน ปากกาย ในส่วนคนไทยเดินทางไปประกอบอาชีพ อุตสาหกรรมไม้ของอังกฤษ ลงมาอำวมะตะมะถึงตะนาวศรี 18 กิโลเมตร ถึงเขา 36 กิโลเมตร ถึงจังหวัดอุกกริด จะเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสินค้าสู่เมียวดี - แม่สอด เมียวจงโคเป็นปากแม่น้ำใจลงเรือสำเภานี้เพราะเป็นการร่นระยะทางเช่นเดียวกันกับแม่น้ำปิง นครสวรรค์ สำหรับบ้านจงโคเป็นบริเวณปากแม่น้ำสาละวินกับแม่น้ำใจ รวมกันเป็นอำวมะตะมะ ซึ่งเมืองเมียวจงโคเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจุบันใช้รถเป็นหลักจากแม่น้ำใจข้ามสะพานมาเองดู อย่างกุง และแยกซ้ายไปมะละแหม่ง ประมาณ 14 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง 4 ชั่วโมง

คุณยงก์ ยะถำนะ : ประธานสมาคมไทย - พม่า

ประเด็น : พม่าอันเป็นมิตรประเทศเพื่อนบ้านในขณะนี้ต้องการความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในหลาย ๆ ด้าน เช่น การศึกษาดูงานด้านการเกษตร การนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย ถ้าประเทศไทยเข้าใจเพื่อนบ้าน เข้าใจพม่าจะเป็นแนวทางที่ทำให้สองประเทศได้พัฒนาร่วมกัน

คุณอำนาจ นันทหาร : ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตาก

ประเด็น : ด้านสนามบินแม่สอดในปัจจุบันรัฐบาลได้ยกฐานะให้สนามบินแม่สอดเป็น สนามบินศุลกากร แม่สอด - มะละแหม่ง - พม่า เพื่อเข้าสู่ระบบการค้าในขณะเดียวกัน รัฐบาลกำลัง ให้ความสำคัญแก่แม่สอดในฐานะที่แม่สอดกำลังเข้าสู่การพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยว ไทยต้องเร่ง ทำความเข้าใจกับพม่าในด้านต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่ามีความจริงใจ และไม่มุ่งหวังผลประโยชน์จากพม่า จนเกินไป

อาจารย์ วัลลภ ทองอ่อน : อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น : กล่าวถึงวิจัยในครั้งนี้ ใน 2 ประเด็นคือ 1. เพื่อการศึกษา 2. เพื่อการขยายผลให้ เกิดกับชุมชนคือการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น คือ ประชากรในชุมชน โดยเน้นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

คุณวิบูลย์ กาสมสันต์ : หอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : การพัฒนาการท่องเที่ยว 5 ปี แล้วที่เราไม่สร้างถนน ถ้าเราเข้าใจเราคงทำงานได้ดี ขึ้น เมะละแหม่งไม่ใช่มีหาดทรายขาวเหมือนพัทยา แต่เป็นทะเลแบบบางขุนเทียน เราจะมอง ศักยภาพขององค์ประกอบเราจะมองถึงอนาคตเราจะไปเที่ยวเมะละแหม่งเราก็ผิดหวัง ในพม่า จะมีการฝังศพที่เป็นทหารแบบกาญจนบุรี เพราะถ้ามีญาติใครตายที่ฝังพม่าก็จะฝังไว้ที่นั่น ส่วน ดันสุตะยะ เป็นเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญรองจากมะละแหม่งหากการพัฒนาในด้านเส้นทางการเดินทาง จาก กรุงเทพฯ - สังกะ - ดันสุตะยะ หากคิดถึงสำคัญในการขนถ่ายสินค้า ตามเส้นทางดังกล่าวแล้วนั้น แม่สอด จะหมดความสำคัญไป ในแนวโน้มอนาคตข้างหน้า และ ในแนวโน้มข้างหน้า นั้น เมืองมะละแหม่งนั้นจะเป็นเมืองหลัก ตามทฤษฎีการท่องเที่ยว นั่นคือ เมืองหลัก เมืองพัก เมืองผ่าน ในมุมมองของคนไทย มะละแหม่งเป็นเพียงเมืองผ่านที่ ไม่มีความหมายแก่การท่องเที่ยว

ส่วนในมุมมองของพม่ามะละแหม่งคือ เป็นเพียงเมืองผ่านที่ไม่มีความหมายต่อการท่องเที่ยว คือ เมืองหลัก เมืองพัก เมืองผ่าน ซึ่งในขณะนี้มียุคผลของจังหวัดกาญจนบุรี มีแนวคิดในด้านการผลักดันให้ด่านเจดีย์สามองค์เป็นเส้นทางท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ

คุณวิบูลย์ กาศมสันต์ : หอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : การนำเสนอเส้นทางเดินทางใหม่ที่ปรากฏทั้งในพจนานุกรมยังรวมถึงเส้นทาง
อุ้มผาง - คลองลาน และแนวความคิด อุ้มผาง - แม่สอด

ระยะทาง

จากเมียวดี - เกาะเกร็ด ประมาณ 60 กม.

จากเมียวดี - ผาอ่าง ประมาณ 150 กม. หรือ ใช้ระยะเวลาเดินทาง 2 ชม.

จากแยกผาอ่าง - เองดู - เมะละแหม่ง ใช้ระยะเวลาเดินทาง 1.5 ชม.

จากเองดู - ตะโถ่ง ประมาณ 60 กม. หรือ ใช้ระยะเวลาเดินทาง 1 ชม.

จากตะโถ่ง - หงสาวดี ประมาณ 150 - 200 กม. หรือ ใช้ระยะเวลาเดินทาง 2.5 ชม.

ในส่วนเส้นทางผาอ่างเรื่อยมาจนถึงกาญจนบุรีด่านเจดีย์สามองค์ จะเป็นที่ราบเหมือนพิจิตร คือจะเห็นภูเขาบ้าง ในส่วนเกาะเกร็ด ลักษณะเหมือนแม่สอดเมื่อ 40-50 ปีที่แล้ว คือหากจะพักค้างคืน ต้องพักตามบ้านญาติจะไม่มีโรงแรมหรือ Guest house

ในด้านความปลอดภัยจะมีทหารคอยรักษาความปลอดภัยในบังเกอร์ ในส่วนเส้นทางท่องเที่ยวที่เมียวดี ถ้าจะนั่งรถท่องเที่ยวไปจะเห็นสภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ของเมืองเล็กๆ จะมีสนามบินเก่า เรือมาเป็นปากอ่าง เป็นถนนเล็กๆ จากนั้นเข้าแวะพักนมัสการพระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในส่วนการท่องเที่ยวที่มะละแหม่งเพื่อที่จะหาแหล่งรับประทานอาหารทะเลมากมายนั้น ตรงกันข้ามหากจะคิดเที่ยวชมอาหารทะเลที่มะละแหม่งแห่งนี้ หากแต่มะละแหม่งนั้นเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมของชีวิต และการเรียนรู้ชีวิตของผู้คนในมะละแหม่งมากกว่า เช่นเดียวกับที่เกาะเกร็ด และผาอ่าง ซึ่งจะมีแม่น้ำใจ เป็นเสมือนแม่น้ำแห่งชีวิต การศึกษาวิถีชีวิตของผู้คนรอบๆ แม่น้ำใจ

นั่นคือการศึกษาตามรอยของประวัติศาสตร์จากซีกฝั่งไทยกับวิถีชีวิตของชุมชนในฝั่งพม่า นอกจากนี้มะละแหม่งยังเป็นแหล่งทอผ้าไหมชั้นดี ในด้านการท่องเที่ยวทางเรือซึ่งจะอยู่บริเวณปากอ่าว ยังคงมีเรือกำปั่นอยู่ที่มะละแหม่ง และในส่วนเมืองที่อยู่ตรงข้ามรอยต่อเป็นร่องน้ำตกที่สวยงามเทียบเท่าหรือมากกว่าน้ำตกที่ลือชื่อกว่าอุ้มผางของไทย
สิ่งอำนวยความสะดวก

เมืงวดี - เกะเกโค มีร้านอาหารเล็ก ๆ

เมืงผาอ่าง มี Guest house

เมืงละเหม่ง มี ไฟฟ้า 24 ชม. (ฝนตกลมแรงค้บ) มี 2 โรงแรมใหม่ ๆ

เมืงตะมะะ มี Guest house

ตะโด่ง มี ถนนอาคารร้านค้า

ใจทีโย มี ห้องพักเล็ก ๆ

สถานที่ท่องเที่ยว หงสาวดี ได้แก่ พระราชวังบูรณง

ย่างกุ้ง ได้แก่ เขตคากอง พิพิธภัณฑ์ ท่าเรือ ปากแม่น้ำ

คุณก่อเกียรติ ทรัพย์วารี : เลขานุการสมาคมไทย - พม่า

ประเด็น : ชาติพันธุ์

มอญ จะอาศัยอยู่ในเมือง ตะโด่ง เมืงละเหม่ง เมืงตะมะะ

กระเหรี่ยง จะอาศัยอยู่ในเมือง ผาอ่าง เองค

พม่า จะอาศัยอยู่ในเมือง หงสาวดี ใจทีโย

พม่าเป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่แบบเครือญาติ ทำไร่นา เลี้ยงสัตว์ นับถือศาสนาพุทธ คนพม่าทั้งประเทศนับถือศาสนาพุทธ 97 % อิสลาม 2 % คริสต์ 1 % ถ้าใครสร้างเจดีย์บนยอดเขาสูงจะเป็นคนมีเกียรติ มีฐานะ มีอำนาจ เจดีย์จะเข้ามาในช่วง ร. 5 ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ในพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎก มีศิลาจารึก ศิลปะในพม่าจึงหว่าจะค่อนข้างกระชับรวดเร็ว ประเพณีจะมี บวชนาค สามเณร เข้าพรรษา ออกพรรษา ปีใหม่ สงกรานต์ มวยชนไก่ ชนวัว วัดในพม่าส่วนใหญ่จะมีแถวๆชายแดนเพราะมีคนไทยอยู่ ซึ่งคนไทยในแถบชายแดนดังกล่าวนิยมบวชในประเทศพม่าเพราะค่าใช้จ่ายถูกกว่าในประเทศไทย

อาหาร

แกงฮังเล น้ำพริกกุ้ง ปลาอบใส่เครื่องแกง มีหมู มีไก่ ท้องไร่ท้องนาปลูกข้าวข้าวชั้นดีของพม่ามีลักษณะคล้ายกันกับหอมมะลิของไทยและข้าวชั้นต่ำ เดิมทีพม่าเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ มีไม้สัก ป่าไม้ ในพม่าถ้าปล่อยไปอย่างนี้ไม้ก็จะหมดป่า

สรุป วิถีชีวิตมีคนมีรายได้ทางเศรษฐกิจน้อยมาก ที่อยู่ได้เนื่องจากระบบการปกครองเป็นแบบสังคมนิยม โดยค้าขายเฉพาะพวกของตนเองประชาชนธรรมดาทำไร่นาและการเกษตร

อาจารย์สมประสงค์ มั่งจะนะ : ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมผาง

ประเด็น : ในฐานะผู้บริหารโรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและความเข้าใจปัญหาท้องถิ่นในอำเภออัมผาง สมัยความขัดแย้งทางลัทธิการเมืองจะพยายามให้โรงเรียนมีหลักสูตรในการศึกษาท้องถิ่นมากขึ้น

คุณยงค์ ยะคำนะ : ประธานสมาคมไทย - พม่า

ประเด็น : การประสานงานของผู้คนในแผนงานต่างๆ เพื่อศึกษาความเป็นพม่า คือ ความแตกต่างของกลุ่มชนต่างๆ ดังนั้นการจัดเตรียมทีมงานประสานอันเป็นข้อมูลพื้นฐานแรกที่พึงจะต้องทำนั่นคือ เราต้องทำความเข้าใจ ต้องรู้จักเขา ในด้านการเดินทางบุกเบิกสามารถที่จะเดินทางไปได้สำหรับผู้ประกอบการ สำหรับยานพาหนะขอแนะนำว่าควรใช้คนงานและยานพาหนะของพม่าเขาในส่วนช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเดินทาง คือเดือนพฤศจิกายน ซึ่งหากจะนำไปในพื้นที่ของพม่า นั้น จะเปิดใช้ขบวนทางด้านการเกษตรมากกว่าทางด้านอื่น

เพิ่มเติมในด้านการเดินทาง ช่วงบ้านหนองหลวง - แม่ละเว ที่พบพระ คือ การเปรียบเทียบในอดีต - ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตในส่วนเส้นทางแม่ละเวเดิมใช้เป็นเส้นทางสัญจรทั่วไปแต่ในปัจจุบันปิดไปแล้ว

แนวโน้มในอนาคตไทยจะสร้างถนนในเวลาไม่ช้าและจะสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมย แต่ขณะนี้ยังหาแนวร่วมโดยภาคเอกชนในการผลักดันการเกิดถนนเชื่อมระหว่างหนองหลวง - ไทย

ผศ.ชารทิพย์ ธรรมสอน : อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น : ขอให้ช่วยอธิบายในด้านการเดินทางด้านการค้าการลงทุนในพม่าในมุมมองของคนไทยเพื่อเข้าใจสภาพการค้าการลงทุนในพม่าให้มากขึ้น

คุณวิบูลย์ กาสมสันต์ : หอการค้าจังหวัดตาก

ประเด็น : ในด้านการดำเนินงานของภาคเอกชน ในด้านการลงทุนแนวคิดกับภาคเอกชนกับรัฐฯ สวนทางกัน มุมมองของเอกชนมีความคุ้มค่าและผลกำไรในส่วนการท่องเที่ยว การนำเสนอแนวทางการประสานระหว่างผู้ประกอบการกับรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งลักษณะมีความแตกต่างระหว่างคนไทย - พม่า

ผศ. เจนวิทย์ ผาสุก : อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประเด็น : ขอบขอบคุณทุกท่านที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการแสดงความคิดเห็นในครั้งนี
ทางมหาวิทยาลัยจะพยายามนำความคิดเห็นของทุกท่านนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทาง เช่น
การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการในอนาคต และขอปิด
การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ไว้เท่านี้

ภาคผนวก 3

ภาพที่ 1 สภาพถนนที่ผ่านชุมชนยังมีการใช้รถจักรยานและการเดินเท้าเป็นหลัก
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 2 สภาพการจราจรที่มีการใช้รถโดยสาร รถจักรยานยนต์
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 3 รถจักรยานสามล้อรับจ้างในชุมชน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 4 รถโดยสารรับจ้างประจำทาง
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 5 รถโดยสารรับจ้างประจำทาง
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 6 รถจักรยานรับจ้างที่รอผู้โดยสารเข้าสู่ชุมชน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 7 รถจักรยานที่ดัดแปลงเป็นรถขนส่งสินค้า
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

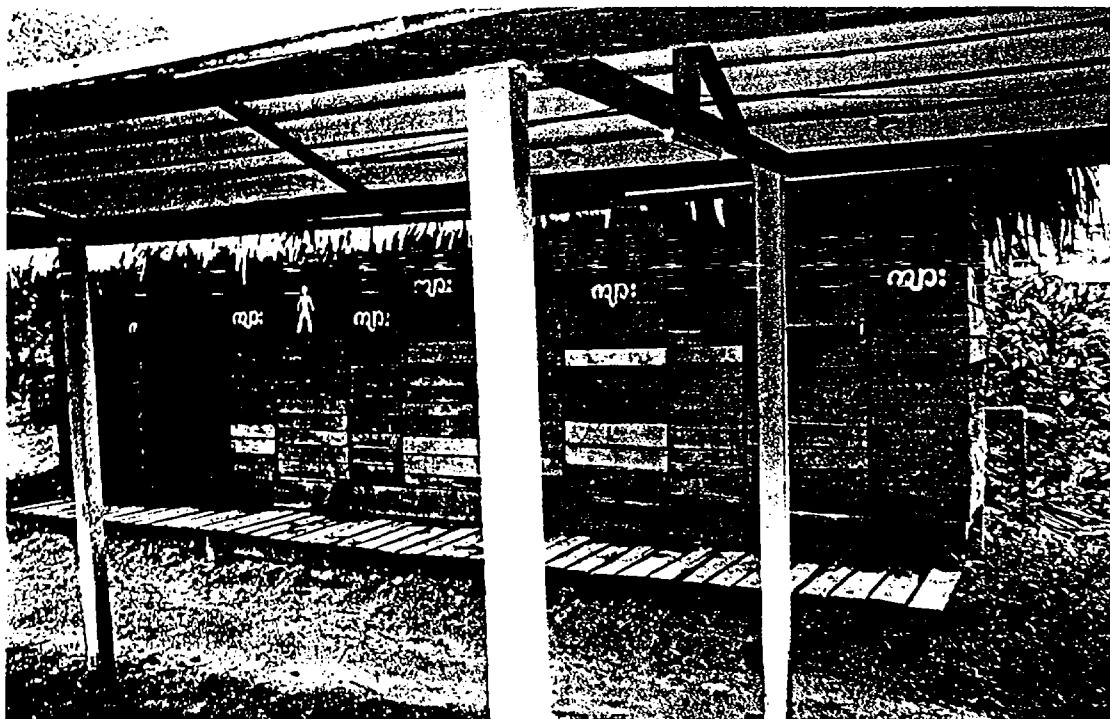
ภาพที่ 8 รถม้าที่ใช้เดินทางในชุมชน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

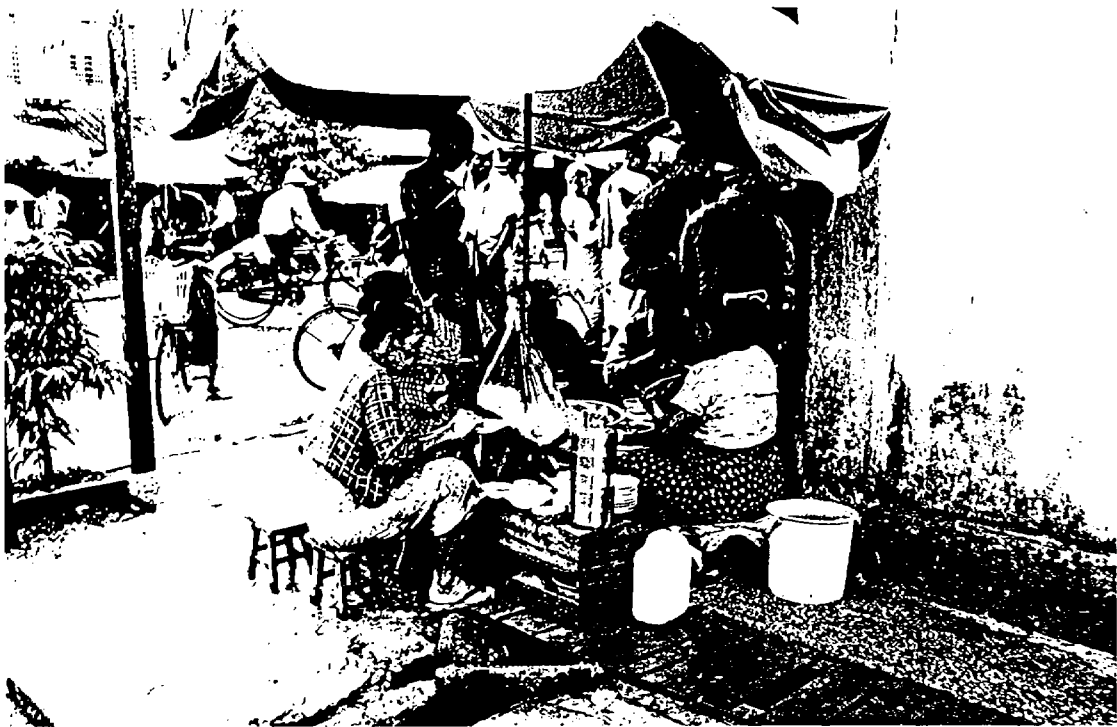
ภาพที่ ๑ ภายในรถโดยสารประจำทางมีการขนส่งสินค้าพร้อมกับผู้โดยสาร
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

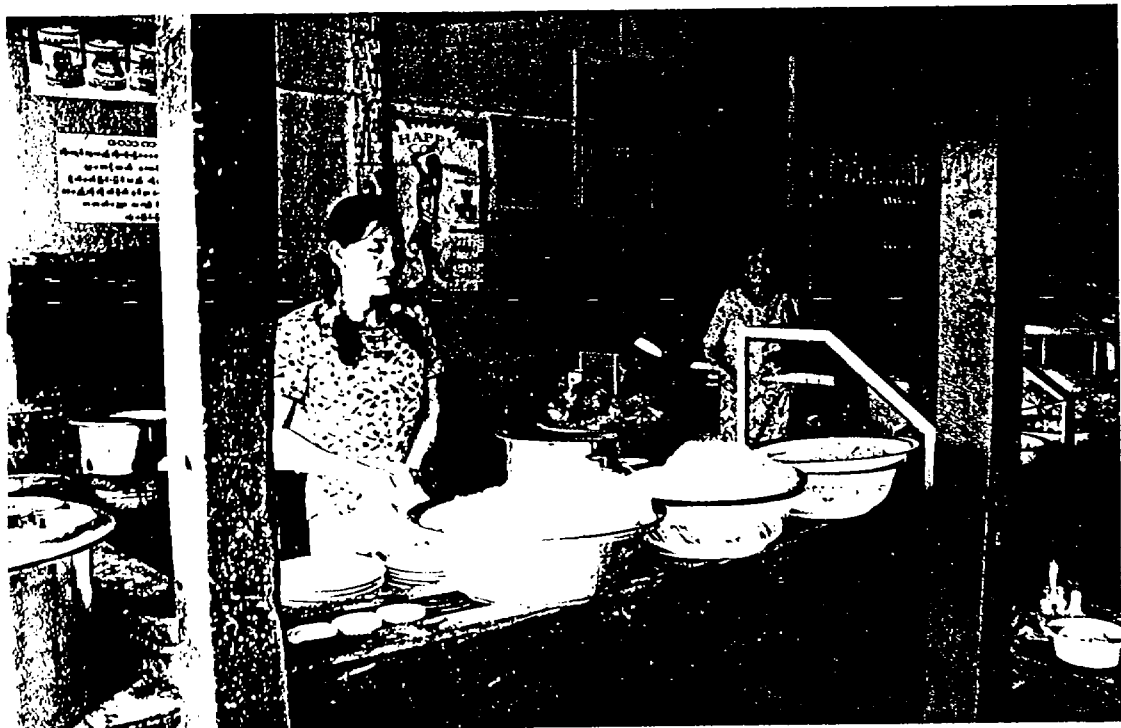
ภาพที่ 10 สถานีบริการน้ำมันแบบแบ่งขาย
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 11 ห้องสุขาในบริเวณที่จอดพักระหว่างเส้นทาง
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 12 ร้านอาหารพื้นบ้าน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 13 ร้านอาหารพื้นบ้าน (ขนมจีน)
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 14 ร้านขายขนมพื้นบ้าน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 15 ขนมพื้นบ้าน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 16 ขนมหุ้นบ้าน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 17 ขนมหุ้นบ้าน
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 18 อาหารพื้นบ้านที่ขายระหว่างการรอรถ
ที่มา : การสำรวจ, 2541.

ภาพที่ 19 ชุมชนระหว่างทางที่มีการเปลี่ยนรถโดยสาร
ที่มา : การสำรวจ, 2541.